

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

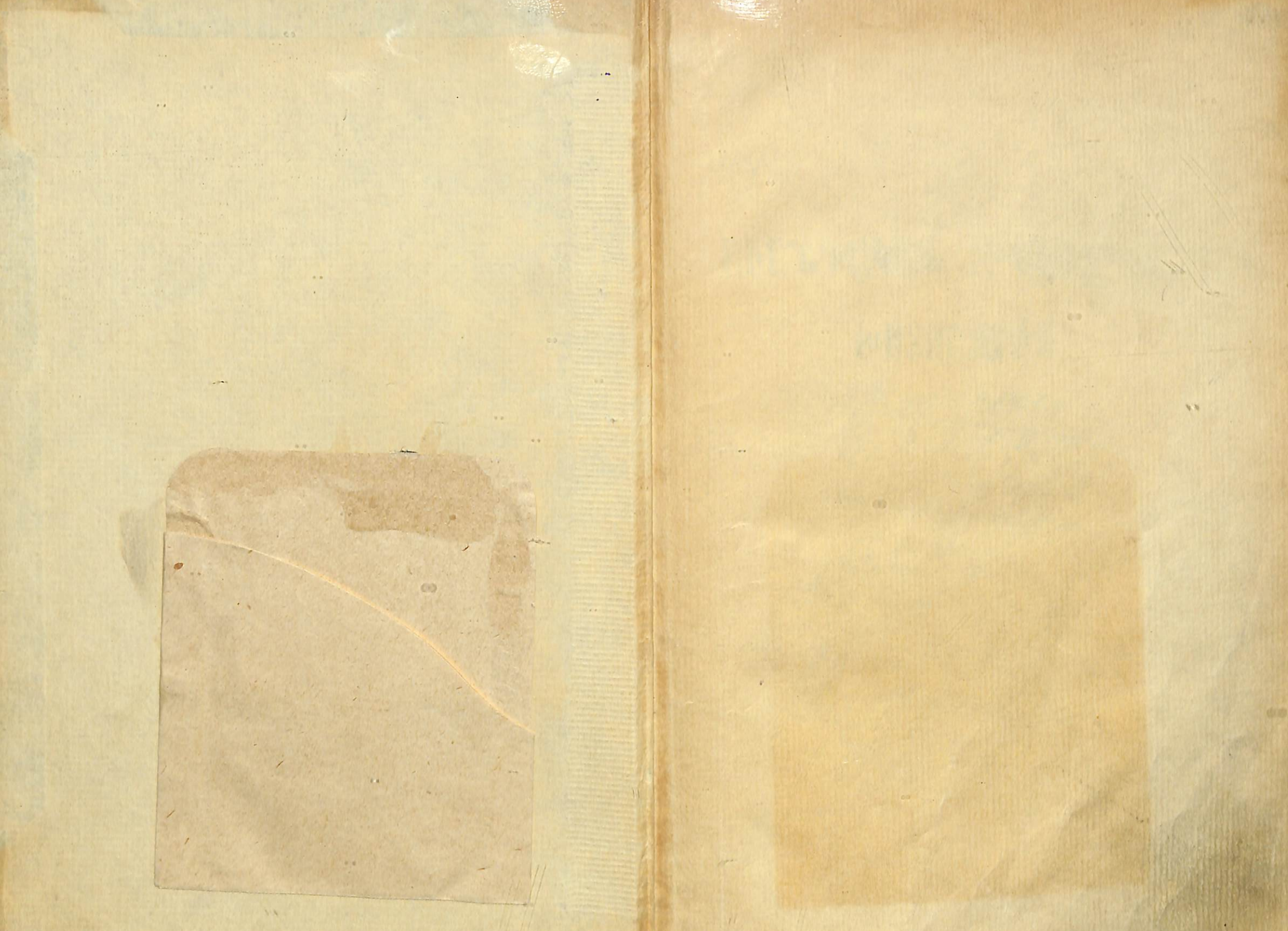
You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

89¢ . 99

2-19

6 NOV 2011
Jury

891.99
3-19

այ

ՀԻՆ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ ԽՈՏՈՐՋՐՈՅ

ՀԱՒԱՔԵՑ

Վ. Մ. Վ Ա Տ Ե Ա Ա

ՄԵԹԵՐԵԱՆ ՈՒՍԵՆ

1005
21758

Դրական

Վ Ի Ե Ն Ն Ա

Ի ՎԱՆՍ ԳԱՇՏԳԱՆ Ս. ԱՍՏՈՒՆԻՍՅԱՆԻ

1907.

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Գեղիս մէջ քսանուհինգ-երեսուն տարի առաջ հին պարզ տներու մէջ, ձմեռուան երկար գիշերներն թոնրին շուրջ կը բոլորէին քսան-քսանուհինգ հոգի, ձեռուրնին մէմէկ մատման կամ մէմէկ գուլպայ՝ մաշալային* լուսովն արագ արագ քանէին: Աս միջոցիս իրենց մէջէն ծերունի մը կամ մորոյ մը տոյն հէքեաթներէս առաջ կը բերէր ու կը պատմէր, այնպէս որ ներկայից սրտերն կը գրաւուէին ու ժամանակն կ'անցնէր: Իսկ հիմայ երեք-չորս դասիկոն տներու մէջ, քաղաքի նման կահաւորուած սենեակներն՝ Վիեննայի, Փարիզի ու Լոնտոնի փառաւոր կանթեղներու դիւթիչ լուսովն կը կարդացուին առհասարակ Կ. Պոլսոյ Լրագիրներն, Վիեննայի, Վենետիկոյ եւ այլ տեղեաց կրօնական եւ ուսումնական գրքերն ամէն ուրեք:

Մենք այն հին յիշատակներն անմոռաց պահելու համար, ուզեցինք տպագրութեամբ հանրութեան ընծայել տոյն աւանդական հէքեաթներս իրենց ծանօթութիւններով մէկտեղ ու իրենց յատուկ գիւղական լեզուաւ:

Գրեցաւ ի Խոտորջուր

Վերի Խնդաձոր ի Թաղն Կողոսուն

1904—1906, Ե. 20:

*Մաշալայ, երեք ոտքի վրայ յեցած բարձր փայտ մը, որուն գլուխն հաստատուած է խեցատ մը (կոտրած քաղրայ, սկաւստակ), որուն մէջ կը բաղնն քիչ քիչ մանր ջարդուած մակիքներ (չբոյս, կուի կամ փիժն գէթ փայտ) ու կը վառեն, որ լոյս տայ բոլոր տունն: Մաշալան հիմայ ալ գործ կ'ածեն տեղ տեղ, մանաւանդ հարսանեաց պարի մէջ գիշեր ժամանակ:

ՀԻՆ ԱԻԱՆԳԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

Ա.

ՔՈՒՆ ԸԼՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԷՔԵԱԹԸ¹

Եց պապին կասին թէ՛ մէկ օյմ՝
իրեք հոգի կենեն գեղէն ու կեր-
թան հեռու հեռու: Շատ կեր-
թան քիչ կերթան, կու գան մէկ
դուր² մը վայ նստին, պաշար կու-
տին, հանգչին ու մէկալ օյն ալ
սայն պիտի անցնին:

Ին տեղ³ որ նստին, ինչ կըրնի ինչ
չըրնի մէ մալ վերեւի սայն կինջնու իրենց
վրայ, էման⁴ որ իրենք մէջն կը մնան քոփի⁵ պէս. մէ պիծի
ծակմ կը մնայ դուս ելնելու:

¹ Սոյն հեքեաթս շատ յար եւ նման է գերմանական հեքեաթի մը, զոր
հերու «Արեւելք» օրագրի մէջ կարդացինք. երեք դործաւորներն, որոնց
բոլի մէջ բանելու ժամանակն սարը կը փլչի, տակը կը մնան եւ յետոյ կ'ազատին:

² Գուր, շիտակ, հարթ, տափաստան: Բ. նշանակ. Գործի՝ փայտ
փորքելու կամ ծակելու: — ³ ... Որ նստին, նստելու ժամանակ: — ⁴ Էման
որ, այնպէս որ: — ⁵ Քոփ, որջ, արջու կամ գայլու բնակարան:

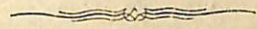
Մէկ ընկերն պառկի վարն ու կասայ. Ես քուն կըլ
նիմ տէրոր¹ էգուան²: Մէկն ալ ետ լըրխի³ ու կասայ.
Ես քուն կըլնիմ տէրոր եկող տարի աս վախթս: Մէկան
ալ պառկի ու կասայ. Ես քուն կըլնիմ մինչուկ աշխարհ-
քիս վերջ:

Էն որ ասաց թէ ես քուն կըլնիմ մինչուկ էգուց,
առաւօտ եղաւ չեղաւ զարթեցաւ, վեր թռաւ տեղէն,
ինջաւ գեղն խապար տուաւ. Գիտէք, ինչ եղած ա,
ասաց, մենք իրեք ընկերք էանք, ճամբայ կերթայանք,
տեղմ եկանք հանդէցանք. մէմալ սայն մեր վըայ փլաւ,
մենք սաղ⁴ մնայինք մէջն ու մէ ծակմ մնաց դուս ելնե-
լու. մէկս ասեցանք, Ես պառկիմ տէրոր էգուց. մէկս ալ
ասեցանք, Ես պառկիմ տէրոր եկող տարի աս վախթս.
մէկս ալ ասեցինք, Թա՛ն աշխարհքիս կատարածն: Ես մէկ
որ քուն եղայ ու եկայ ձեզի պատմեմ. թէ որ ինծի չէք
աւտալ⁵, եկէք երթանք, ձեր աչքով տեսէք:

Գեղէն մէ քանիմ սրտոտ մարդիկ կեղնեն կերթան
հետն: Հասնին որայ⁶ էն տեղ՝ նն մտնուն մաղարէն⁷.
կաշին⁸ որ երկու հոգի պառկած ին. հուն կախին զօր
գիշեր⁹, տեսնուն թէ՛ շտամկ ա թէ սուտ: Տարիմ որ
թամամի¹⁰ էն երկրորդ ընկերն ալ կու գայթի, վեր կել-
նայ: Զովի պահապանք կասեն. Ծօ՛, ատ ի՛նչ պառկիլ
ա, էհէն¹¹ տարիմ ա քեզի մնանք: — Հը՛մ, տարիմ
պօ՛լ ա թէ. ըմպայ¹² իտա¹³ իմ ընկեյս թախ աշխարհքիս
վերջ քուն ըլնի պիտի, չէք աւտալ թէ¹⁴. տէ

¹ Տէրոր, մինչեւ: — ² Էգուան կամ էգուց, վաղ: — ³ Լըրխիլ, ետ ընկնիլ, պառկիլ: — ⁴ Սաղ, ողջ: — ⁵ Աւտալ, հաւատալ, վտահիլ: — ⁶ Որայ, երբ որ: — ⁷ Մաղարայ, այր, խոռոչ: — ⁸ Աշէլ, նայիլ: — ⁹ Զօր գիշեր, գիշեր ցորեկ: — ¹⁰ Թամամի, լրանայ: — ¹¹ Էհէն, ահաւասիկ: — ¹² Ըմպայ, հապայ: — ¹³ Իտա, իտա, ինա. իտնք, իտնք, իննք, ասիկա: — ¹⁴ Այս գաւառարարբառիս մէջ հարցական ամէն նախադասութեանց

հոտա¹ կակնեցէք, մինչուկ որ գայթի: Էն պահապանք
կակնած ին հուն դեռ, տեսնուն թէ երբ զարթի, որ
աշխարհքիս վերջ գայ:

Բ.

Ղ Ա Զ Ճ Ի Տ Ղ Ի Ն Հ Է Ք Ե Ա Թ Ը

Օրբեւարի² կնիկմ կըլնի, մէհատիկ մանչ զաւակմ
կունենայ, համայ շատ խեռալ³. մայն⁴ ինչ փեշակի⁵ որ
կու տայ, չն կենալ, կեղնէ փախչի: Տանի թարզուն⁶ մօտ՝
վայ դնայ, ուսթէն իրեն բան կու տայ ձեւելու⁷, ինքն
տուն կերթայ. մէկմալ կու գայ որ, դուքեանն⁸ ինչոր կայ
չկայ շորեյն⁹ ձեւած ձեւրտած¹⁰ ունի: Ծօ՛, իտա ի՛նչ
էրած¹¹ ունիս, կասայ ուսթէն: — Ըմպայ դու ինծի
իտման¹² չասիր թէ: — Գնա՛ կորի, շան լակոտ, կասայ ու
իրեն դուս կէնայ մօտէն:

Տղէն կու գայ տունն: Մայն կասայ. Օ՛րդի ո՛ւր¹³ եկար
ինչե՛ մէկ տեղմ գինջ¹⁴ կենալ չիս, ինչով մենք պիտի
ապրինք: — Բո՛յ¹⁵, տունն ինչ որ կայ բեր տանիմ ծա-
խիմ, ասօր ուտինք, աշենք էգուան ինչ կըլնի: — Տի-
հայ¹⁶ զազն¹⁷, ա՛ռ տար ծախսա, ասաց մայն:

վերջ Բե շարկապն կ'աւելցուի, ինչպէս. կերթան թէ. հայն կ'ուտես թէ.
գալ չէն թէ:
¹ Հոտա, հոտա հունա, հոտ: — ² Որբ եւ այրի, այրի. — ³ խեռալ,
խենթ, չարածճիկ: — ⁴ Հատանդամ բեներն յի են փոխուած, ինչպէս՝ մօյն.
հօյն, հայո: — ⁵ Արուեստ: — ⁶ Գերձակ: — ⁷ Չափ կտրել: — ⁸ Խանութ:
— ⁹ Հագուստ: — ¹⁰ Գեշ գեշ կտրել: — ¹¹ Ընել: — ¹² Այդպէս: — ¹³ Ինչու:
— ¹⁴ Խելօք: — ¹⁵ Բոյ, մայրիկ, միայն կող. հոլ: — ¹⁶ Ահաւանիկ: — ¹⁷ Սագ:

Տղէն զագն տանի պաղայն¹ ծախելու. էն տեղ թա-
 դաւորին սատրազանն բաստ² եկաւ, ջհուտ էր, ասաց.
 Էտ ճնճղուզին³ ինչ տամ: — Իսա ճնճղուզ ա թէ: —
 Ճնճղուզ չա, ըմպայ ինչ ի կայ: Շատ որ զօրեց⁴ տղէն, ու-
 լիշ մարդիկ ասեցին. Ծօ, ինչ կէնես, իտա թագաւորին
 սատրազանն ա, մի վրայ ճվայ⁵, թէ չէ գլուխդ կը տանի
 քեզ: Էն ալ տեսաւ որ չիլի, տաս փարի ուն⁶ տուաւ
 զագն ճնճղուզի տեղ, համայ մօքէն ասաց. Կեցիր, ես
 քու հախէդ կու գամ:

Կերթայ տունն շուարած⁷, հէչ խօսիլ չի. բոշի⁸ շոր
 կու հագուի ու կերթայ սատրազանին տուն օղորութիւն
 ու գելու: Հուն կիմանայ որ սատրազանն կնոջն կասայ. Իսա
 զազա լաւ էփես, օսկեցայ թեփսուն մէջ դրած, քրման⁹
 շալն վրէն, սահաթն օխտին ղրկես, թագաւորին հետ ի
 միասին վայլենք: Տաս փարայ կու տան տղին, կառնու,
 խնտումով¹⁰ դուս թռչի:

Վախտն որ կըլի, էն սահաթին տղէն կու գայ
 սատրազանին դուռն կակնի, հագած կապած, կնոջը կա-
 սայ. Աղէն կառէր թէ՛ էփած զագն տուէք որ տանիմ
 թագաւորին: Կնիկն գիտայ թէ շիտակ ա, ուն կու տայ,
 սինուն¹¹ մէջ դնայ, քրման շալն ալ վրէն ձգայ: Տղէն
 զագն կառնու կերթայ իրեն տուն ու մօյն հետ վայ նստին,
 անուշ անուշ կուտին: Մէկալ օյն գիշերանց կերթայ
 սարայն¹², եաֆթան¹³ պատ կու զայնու, վրէն գրած ունիր

1 Պաղար, շուկայ: — 2 Բաստ, գալ, հանդիպել: — 3 Ճնճղուզ,
 ճնճղուկ: — 4 Չօրեւ, ստիպել: — 5 Վրայ ճվալ, պնդել խօսքը: — 6 Ուն
 տալ, (գէմին) տալ, յանձնել: — 7 Շուարիլ, տրտում կենալ: — 8 Բու-
 շայ, չինկեանայ: — 9 Քրման շալ, պատուական լաթ: — 10 Խնտում, ուրա-
 խութիւն: — 11 Սինի, թէփսի, սկուտղ: — 12 Պալատ: — 13 Եաֆթայ,
 թուղթ գրուած:

իսման¹. “Ղազճի իմ, զազճի², թուրի թուրի³ օյին⁴
 ունիմ, պիծիկն⁵ աս ա, մենծն ետեւունց ա. դուք զագն
 ճնճղուզի տեղ կառնուք, հա⁶”:

Կու գայ ալի⁶ տունն, մօյն կասայ. Քոյ, մեր հայն
 հէչ հին ու մին դուքեան չունիր թէ: — Ծօ, գիտիմ
 թէ՛ չարշուն⁷ մէ բանմ ունէանք. գնա աշա թէ՛ կըլի
 թէ չէ: Կերթայ նե մանու դուքեանն, ինչորայ⁸ այինօյին⁹
 բաներ մօտ¹⁰ կէնայ, բաց կէնայ, վայ նստի: Մէմալ թա-
 դաւորին զաֆթէնին¹¹ կու գան, երկու հատ, գտնելու
 թէ՛ վնով¹² զարկած ունի էն եաֆթան: Կու գան աս
 տղին դուքեանն ալ, կասեն. իսման իսման բան եղած ա:
 Տղէն խնտալով կասայ. Ատման¹³ բա՞ն գտնուի թէ. ձեռ
 ղըլիճին ու հալաւնին¹⁴ հողայ¹⁵ վար դրէք, ուզուորի¹⁶
 ղըլավաթ¹⁷ մտէք, որ գտնուք, թէ չէ՛ չէք կայնայ: Տղին
 խապայն անկաճ¹⁸ կէնին, ինչորայ պատուուն շորեյ հագ-
 նին, իրենց հալաւնին հուն դուքեանն վայ դնին, կերթան
 ման¹⁹ գալու: Իրեք օր ման կու գան, ոչինչ գտնուլ չին,
 դառնան կու գան ալի էն տղին մօտ. կաշին որ տղէն չի-
 կայ, ամօթով ետ կու գան սարայն: Թագաւոյն կիմա-
 նայ, խեռլի պէս կըլի: Մէկալ օյն տղէն ալի կերթայ
 գիշերանց, եաֆթան զայնու պատն. “Ղազճի իմ, զազճի,
 կը գրէ, թուրի թուրի օյին ունիմ, պիծիկն աս ա, մենծն
 ետեւունց ա: Զաֆթէնուն քեաչայ հագցնողն ես իմ.
 դուք զագն ինծի ճնճղուզի տեղ կառնուք, հա⁶” Աս որ

1 Իսման, իտման, իման, այսպէս: — 2 Ղազճի, սագավաճառ: —
 — 3 Տեսակ տեսակ: — 4 Խաղ: — 5 Պիծիկ, պղտիկ: — 6 Ալի, նորէն: —
 7 Ըուկայ, վաճառանոց: — 8 Աօրիէն անդիէն: — 9 Գէշ գէշ: — 10 Մօտ
 էնել, ժողովել: — 11 Զաֆթեայ, ոստիկան: — 12 Վնով, ո՞վ: — 13 Ատման,
 այդ կերպով: — 14 Հալաւ, հագուստ: — 15 Հողայ, հոտայ, հունայ, հոս:
 — 16 Ուզուոր, մուրացիկ: — 17 Կերպարանք: — 18 Մտիկ ընել: —
 19 Փնտուել, պտտիլ:

կիմանայ թագաւոյն շատ նեղուորի կու, չեգտայ¹ ինչ էնայ:

Լալան² մէկ ուղտմ բերայ, լաւմ կու ճութկեն³, բեռն արծաթ կը բառնան ու քաղքին մէջ լուր կենան⁴ թէ՛ նոր⁵ կերթայ. ետեւունց ալ մարդ կակնի հեռուանց, աշին թէ՛ օյ տեղ մտնու: Կածուն⁶ ուղտն կու գայ էն տղին տանն առջեւէն անցնելու: Տղէն տեսու թէ չէ⁷ գըլն կէնայ, ուղտն չոքի, բեռն նե քաշայ, ուղտին ալ սաղ սաղ մէ համլէմ⁸ քաշայ տանի ձգայ մառանն: Մարդիկն որ աչք կէնէին⁹ ուղտին, կաշին որ կորաւ. սաղին կինկնին, անդին կինկնին, գտնուլ չին: Գիշերն տղէն ալե եաֆթան կառնու տանի թագաւորին դուռն զայնու. «Ղազճի իմ, զազճի, թուրլ թուրլ օյին ունիմ, պիծիկն աս ա, մենծն ետեւունց ա. ուղտին փակցնողն ես իմ. դուք զազն ինծի ճնճղուզի տեղ կառնուք, հա՞ն»:

Թագաւոյն շատ կու նեղուորի, սատրազանին կանչայ, կասայ. Հիլայ¹⁰ ուղտին գտնուք ու բերէք: Լալան մէկ ջազլ¹¹ պառաւմ գտնու բերայ. աղուոր շոր հագցնայ էնոր, որ երթայ անէ տուն ուղտի միս ուզայ, գտնուն ու բերին: Զազն պառաւն կրնկնի տնէյն, լալով ողբով, մէմ հոզ, մէմ հոն, կասայ. Մէ տղէմ ունիմ, գէշ հիւանդ ա, տոխտուրնին ասած ունին. Ուղտի միս ուտայ, լաւ կըլինի. ու իրեն ալ բարուցն¹² հանած ունի¹³: Մտնու մէ

¹ Չեգտայ, չգիտէ: — ² Լալայ, սատրազան, նախարարապետ: — ³ ճութկել, զարդարել: — ⁴ Լուր կենալ, ազատ թողուլ: — ⁵ Նոր, ուր: — ⁶ Կածուն, զարդարուն: — ⁷ Տեսնելուն պէս: — ⁸ Մէկէն: — ⁹ Աչք կէնել, աչքը կըլ, դիտել: — ¹⁰ Անպատճառ: — ¹¹ Զազի, վհուկ: — ¹² Բարուցն հանել, բարին ուզել: — ¹³ Հիւանդն երբ քիչ լաւանայ, սիրտը բան մը կ'ուզէ ուտելու, պէտք է որ տան. թէ տունը չգտնուի՝ պէտք է որ երթան ուրիշ տեղ ման գան գտնեն, բերեն հիւանդին տան, որ ուտէ ու շուտ լաւ ըլլայ:

պառուում տուն, կասայ. Աման նէնէ, դու գիտես¹, ինծի ուղտի միս գտնաս, որ տանիմ, տղէս ուտայ ու լաւ ըլլի: Էնոր² ճարն կտրի, կերթայ ուղտին պաճախէն³ կտորմ կտրայ, բերայ ուն կու տայ: Ապրին ու խնտաս, ծլին ու ծաղկիս, կասայ ու միսն փէշին⁴ տակ դնայ ու դուս կերնէ մեծ խնտուում: Մէմալ ճամբէն մէ տղէմ ըստտ կու գայ իրեն: Մամ, կասայ, փէշիգ տակն ի՞նչ կայ: — Օ՛րդի, կասայ, ուղտի միս ա, տղէս հիւանդ ա, տանիմ ուտայ, լաւնայ: — Հա՛, իտա ի՞նչ ի կայ, խնտայ, էկէ երթանք տունն, քեզի լաւ տեղէն տամ: Կերթան տունն, նե որ մտնուն՝ կոպրով⁵ մէմ չափայ⁶ գլխուն. պառաւն կինկնի գետինն ու կը մեռնի ձեռաց⁷: Գրէ թղթի վրայ ու կառնու կերթայ սարայն, պատն կու զայնու գիշերանց. «Ղազճի՛ նու կերթայ սարայն, պատն կու զայնու գիշերանց. «Ղազճի՛ իմ, զազճի, թուրլ թուրլ օյին ունիմ, պիծիկն աս ա, մենծն ետեւունց ա. պառւին կոյնցնողն ես իմ. դուք զազն ճնճղուզի տեղ կառնուք ինծի, հա՞ն»: Աս որ կիմանայ թագաւոյն՝ շուարի⁸, իման մնայ, հերսէն⁹ պատուի, չեգտայ ինչ էնայ:

Իկաւ վախտն թագաւորին աղջկան կարգելու սատրազանին մանչուն նշանած էր: Էմէն¹⁰ զին թագաւորական հրաման գնաց. համայ աղջիկն կակնի, կասայ հօյն. Էս ջհուտի մանչու առնուլ չիմ, գրուխ կտրա՛մ ու ինծի էնոր մի՛ տայ: Աս բան մեր տղէն կիմանայ, կու գայ տունն, կասայ մօյն. Բո՛յ, դու հէջ կնիկի խամ հալաւ չունիս թէ: — Հա՛, ծօ, հայնութ¹¹ շորեյս կեցած ին, ի՞նչ էնէի, խամ ին: — Տէ բեյ ինծի: Շորեյն հազնու

¹ Գու գիտես, շատ կ'աղաչեմ: — ² Իսոր, իտոր, ինոր կամ էնոր, ատոր: — ³ Պաճախ, սրունգ: — ⁴ Փէշ, քլանցք: — ⁵ Կոպալ, տակ: — ⁶ Չափել կամ հագցնել, զարնել: — ⁷ Ձեռաց, իտկոյն: — ⁸ Շուարիլ, ապշիլ: — ⁹ Բարկութենէն: — ¹⁰ Էմէն, ամէն: — ¹¹ Հարսնութ, հարսնութուն:

կսկուծ¹ կսկուծ, սողոտիկ² կը կածուի³, կըլնի շիտակ մէ
 ունետ աղջիկմ. տասնուվեց տարեկան դեռ կար չկար:
 Մօյն կասայ. Հայտէ էրթանք սարայն. ես որ էն տեղ նե
 մտնում, դու դուս կակնա, ինծի մնա. դուս որ էլնիմ,
 դու առջեւէս տոտա⁴ գնա, ալ մի՛ ետ աշել: Կածուն
 աղջիկն կու գայ նե մանու թագաւորին զունաղն, կասայ.
 Էս թագաւորին աղջկան բանմ ունիմ ասելու: Ինոնք ալ
 տանին էնոր նե կէնին⁵ աղջկան օտէն ու իրենք դուս
 կելնին մօտէն, կասեն. Պէլաքիմ անկաճ էնայ⁶ իրեն ու
 բանմ ըլնի: Էմէնք որ կերթան, իրենք մինակ կըլնին, մանչն
 կասայ. Է՛, թագուհի, ինչե՛ սատրազանին մանչուն չիս
 առնու. իժով⁷ ունետ ա: — Չէ՛, չէ՛, քուրիկ, Աստուած
 չէնայ, ես ջհուտի մանչու առնում: — Թէ որ ատման
 ա, ես ինչ որ կասիմ՝ անկաճ կէնե՛ս: — Կէնիմ: — Համայ
 օչում⁸ չասես, խալլատ⁹ պէհես, ես կու խալլիմ¹⁰ քեզի
 իսա տեղէս: Է՛հէն իմ հալընիս դու հագի, քու հալընիդ
 ալ ես հագնիմ. դուս որ կելնես՝ մայս քեզի մնայ, գիտայ
 թէ ես իմ. ես իրեն ասած ունիմ, ինքն առջեւէդ կերթայ,
 դու ետեւէն գնա: — Շատ լաւ կըլնի, քուրիկ, կասայ, ու
 դուս թռչի կերթայ խասլի:

Պահմ վերջ թագաւոյն կու գայ աղջկան զխուն ալի
 քարոզ ասելու. Հիմի ի՛նչ դատիս¹¹, կասայ, աղջիկս, ի՛նչ
 խելքի վրայ ես. իմ կամքս աս ա, պէտք ա զապուլ¹² էնես:
 — Իմ կամքս կամք ա, կասայ աղջիկն, համայ թէ որ
 դու ատման կամենաս, ես ալ մէ մուրատմ¹³ կուզիմ քեզմէ,

¹ Կսկուծ, վայելչագէս: — ² Սողոտիկ, կոկիկ: — ³ Կածուիլ, զար-
 գարուիլ: — ⁴ Տոտել, քալել: — ⁵ Կէնէն, մոցնել: — ⁶ Անկաճ ընել,
 մտիկ ընել: — ⁷ Իժով, շատ, սաստիկ: — ⁸ Օչում, ոչ մէկու մը: —
⁹ Խալլատ, գաղտնի: — ¹⁰ Խալլել, ազատել: — ¹¹ Գատիս, կ'ընես: —
¹² Ղապուլ էնել, ընդունիլ: — ¹³ Մուրատ, խնդիրք, կամք, երջանկութիւն:

թէ որ զապուլ կէնես՝ ես ալ զապուլ կէնիմ: — Ասա՛,
 աղջիկս, զապուլ կէնիմ, ի՛նչ իկայ¹: — Էս կուզիմ որ
 հարսնիքն որ ըլնի խասլի², էտին³ օյն գիշէյն քաղքին մէջ
 մարդ ման գայ ոչ, զաֆթեայ ըլնի ոչ, կրակ վառի ոչ,
 որ մենք շիտակ⁴ ման գալ կայնանք: Հօյն երեսն խնուում
 կու գայ շատ, կասայ աղջկան. Էման ըլնի: Ու հրաման
 կէնայ որ օխտ օր օխտ գիշեր հարսնիք ըլնի:

Մէկալ օյն մեծ ուրախութիւն, մեծ քէֆ կէնին
 ժողովուրդն, բոլոր քաղաքն թունդ⁵ կէնայ, աս օխտ օր
 օխտ գիշեր հայսնիկ ա քեամաչով, տկով, տավուրուռով,
 ուտել խմել պո՛ւ: Վերջն գիշէյն որ կու գայ, քաղաքն
 գիտես թէ կը մեռնի, օչով⁶ դուս չի ելնայ, տերեպ⁷ խթխու-
 թալ⁸ չի: Մոր պսակուողին կելնին դուս, մէնիկ⁹ ֆայթո-
 նով¹⁰ ման կու գան բոլոր քաղաքն: Մէ տեղմ կուգան
 կակնին, փեսէն հայսին կասայ. Իսա թագաւորին պա-
 րութխանէն¹¹ ա, ուրիշ տեղմ կու գան. իսա սիլահ-
 խանէն¹² ա, իսա թօրխանէն¹³ ա, ու ալ ուրիշ պոլ
 բաներ: Պինդ¹⁴ վերջ կու գան կելնին կախարանին մօտ:
 Թագուհին կասայ. Հա՛, աս գէշ տեղ ա, աս գիշանուն¹⁵
 համար. դու թագաւոր կըլնիս, աշա՛, չըլնի, չիմանամ թէ՛
 առանց իրաւունք մարդու կախ էնես: Հալայ մէկմ ես
 չուանն ճիտս¹⁶ անցնում թէ՛ ինցո՞¹⁷ կէնայ: Կանցնու ճիտն
 որայ¹⁸ Ո՛ւյ, ո՛ւյ կասայ, աս ի՛նչ գէշ ցաւցնայ: Հալայ
 մէմալ դու անցու, կասայ փեսին: Ծիտն կանցնայ թէ
 չէ¹⁹, հէմէն աթոռն տակէն կու քաշայ, փեսէն կախուի.

¹ Ի՛նչ ի կայ, ի՛նչ է: — ² Խասլիլ, պրծիլ: — ³ Էտին, վերջն:
 — ⁴ Շիտակ, ազատ: — ⁵ Թունդ, երնել, թնդալ: — ⁶ Օչով, ոչ ոք: —
⁷ Տերեպ, տերու: — ⁸ Խթխութալ, շարժիլ (տեղէն): — ⁹ Մինակ:
 — ¹⁰ Ֆայթոն, կառք: — ¹¹ Վառութարան: — ¹² Չինանոց: — ¹³ Թնդա-
 նօթարան: — ¹⁴ Վմէնէն: — ¹⁵ Գէշերը: — ¹⁶ Վիզ, պարանոց: —
¹⁷ Ինչպէս: — ¹⁸ Երբ որ: — ¹⁹ Անցնելուն պէս:

այ խասերու ճար չի կայ. հոտայ խեղդի: Հայսն իրեն ղըլավաթն փոխայ, թղթի վրայ գրէ, զայնու պասն Ֆայթոնին վրայ. «Ղազճի իմ, ղազճի, կասայ, թուրի թուրի օյին ունիմ, պիծիկն աս ա, մենծն ետեւունց ա. թագաւորին փեսին ես կախ էրած ունիմ, աղջիկն ալ իմ մօտս ա. դուք ղազն ճնճղուզի տեղ կառնուք ինծի, հա՛», ու ինքն կերթայ տունն վայ նստի ասլանի պէս:

Մէկալ էգուան՝ թագաւոյն կիմանայ, որ փեսէն կախուած ա, աղջիկն ալ կորած. շուարի մնայ թէ ինչ էնայ: Հրաման հանայ թէ՛ վո՛վ աս բանեյն էրած ունի, գայ մօտս, իրեն ղիպչել չիմ. ինչ մուրատ որ ուզայ, կուտամ իրեն: Տղէն աս որ կիմանայ, կերթայ թագաւորին ղիմացն կակնի, կասայ. թագաւոյն ասպրած կենայ, աս էմէն բանեյն էնողն ես իմ, քու աղջիկդ ալ իմ մօտս ա, լաւ անկաճ էրայ ինչ կասիմ. ես մէ փուխարայ՝ օքսուզ՝ տղէմ էի, զայս ինծի ղազմ տուաւ, թէ տայ ծախս. էկայ չարշուն, վէզերն րաստ էկաւ, ասաց. իտա ճնճղուզ ինծի տու առնում: Ասեցի. իտա ճնճղուզ չա, վրայ ճուայ թէ՛ ճնճղուզ ա: Էս ալ վախեցայ, տաս փարի ուն տուի: Բանն իաման ա, հիմի դու ինծի ինչ կուզիս էրա:

Թագաւոյն աս որ լէ, կարմնայ՝ ու զարմնայ, կասայ. Բերէք հոգայ՝ վէզերին: Վէզերն որ կու գայ, դողզողալով թագաւորին առջեւ կակնի. էնոր տանին ձիուն ազիքն՝ կապին ու փարչայ՝ փարչայ կընի: Էս տղին ալ իրեն աղջկան հետ կարգայ՝, որ իրենց մուրատին հասնին:

1 Առաւօտը. — 2 Աղբատ: — 3 Օքսուզ, որբ: — 4 Արմնալ զարմնալ, շատ զարմանալ: — 5 Հողայ, հոս: — 6 Ազիք, պոչ. կամ կանանց հանգերձի պոչ: — 7 Փարչայ, կտոր: — 8 Կարգել, պսակել, ամուսնացնել:

Երկնուցէն իրեք խնձոր ինկաւ, մէկն աս հէքեաթ ասողին, մէկն գրողին ու մէկն ալ կարգացողին. անոյշներ ըլնի:

Գ.

ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԻՐԵՔ ՄԱՆՉԵՐՈՒՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

Կընի չինի, մէ թագաւոյմ կընի. իրեք մանչ գաւակ կուենայ: Եկաւ վախտն ասոնց նշան դնելու¹. գեղին ատաթն² էն էր, որ մանչեյն երթային ժողովըղին մէջ ու խնձոր նետէին. ում³ խնձոյն որ երթար մէ աղջկանմ զայնուր, աս կընիր էն մանչուն նշանած: Սըրով⁴ նետին. մեծ մանչն նետայ խնձոյմ, կերթայ մէ աղջկանմ զայնու. էնոր կառնու: Միջնեկ մանչն ալ նետ աղջկանմ զայնու. էնոր կառնու: Պիծի տայ, կերթայ զայնու մէ աղջկանմ. էնոր կառնու: Պիծի մանչն ալ որ նետայ հանայ⁵, օչում⁶ չի դպչի, կերթայ նե կընկնի մէ աղբուրմ ի վար: Մքրի⁷ շատ, լալով կասայ. Պայլոր⁸ իմ էղպալ⁹ ալ ինա աղբրին մէջն ա ու կերթայ մօտն վայ նստի, կուլայ կուլայ, հէչ սղել¹⁰ չի: Մէմալ տեսնու որ աղբուրին մէջէն մէ գորտմ դուս կելնայ. բունայ տանի տունն, դոլապն¹¹ վայ դնայ, ու ինքն կելնայ կերթայ դուսնին¹²:

Պահմ վերջ ետ դառնայ, կու գայ նե մանու տունն. ինչ կաշես որ, սուֆրէն¹³ կածնած, վայ դրուած ա:

1 Նշան դնել, նշանախօսել: — 2 Ատաթ, սովորութիւն: — 3 Ում, որուն: — 4 Սըրով, կորդ: — 5 Հանայ, երբոր: — 6 Օչում, ոչ մեկու մը: — 7 Մքրի, արտփլ: — 8 Պայլոր, կ'երեւնայ թէ: — 9 Էղպալ, բախտ: — 10 Սղել, լացը կտրել: — 11 Տոլապ, պահարան: — 12 Գուրս կ'ելէ: — 13 Սուֆրայ, սեղան:

Կուտայ, խմայ ու արմնալուժ կեղնայ կերթայ դուսնինի ման
 դարու: Իրկուենն ետ դառնայ, կու գայ տունն, կաշայ որ
 սուֆրէն ալի¹ սարքած ա ու թուենտրին² վըէն վայ դրած:
 Կուտայ խմայ, վեր կեղնէ, կասայ ինքնիրեն. Մէմ թաք-
 չեմ, աշեմ թէ խտա բանդ էնողն վոյլ ա: Մէ սխիրիմ³
 մէջ փաթութուի⁴ ու պուճարն⁵ ի վեր ցից կըլնի, մնայ:
 Մէմալ կաշայ որ, տողապին մէջէն մէ ուուտ աղջիկմ.
 դուս կեղնէ, գոյտի ղըլավաթն վայ դնայ ու, դուուեն կաւի-
 լայ, սուֆրէն սարքայ ու կերթայ որայ գոյտի ղըլավաթ
 հազնելու. հէմէն սխիրին մէջէն դուս թողի, բուայ ու
 չի թողու, որ գոյտի ղըլավաթ մտնու: Մանչն կասայ աղջ-
 կան. մի հազնիլ: Աղջիկն կասայ. Լուր⁶ է, թէ չէ էտեւ
 կակծաս: Մանչն չի անկաճ էնել էնոր, հագուստն պա-
 տուայ, որ չի կայնայ գոյտ ըլնիլ ու իրեն կնիկ կէնայ:

Մէկալ օյն թագաւոյն իր մանչերուն տես⁷ կեղնայ.
 մեծին տեսնու, միջնեկին տեսնու. շատ լաւ, շատ ուուտ
 էին: Կասայ երթամ պիծի մանչուս ալ տեսնում թէ
 էնոր ինծոյն որ աղբուրն ի վար նե ինկաւ, ինչ եղաւ,
 նոր գնաց: Կու գայ տունն, մանչուն տեսնու, հայսին ալ
 տեսնու, կաշայ⁸ որ սս էն ուուտն է, հետը սէր կընկնի.
 մանչուն ղարազ⁹ կապայ թէ ինչ էնիմ որ կնիկն ետ
 առնում: Կեղնայ կերթայ տունն, ղավագնին ղըկայ, կա-
 սայ. Գնացէք պիծի մանչուս ասեցէք թէ Եկէ: Ժառէնին
 գնացին ասեցին: Մանչն ելաւ եկաւ թագաւորին մօտ
 թագաւոյն ասաց. Կուղիմ որ հիմի հիմի էման մէ խա-
 լիչէմ բերես, ալար¹⁰ սաքեարն վըէն նստին ու ալի աւեղնայ:

¹ Ալի, նորէն: — ² Թուենտր, թոնիր: — ³ Սեիր, խսիր, խտտէ գոր-
 ծուած, տակը փռելու համար: — ⁴ Փաթութուիլ, պլուսիլ: — ⁵ Պուճար,
 անկիւն: — ⁶ Լուր է, լուր կեցի, թող: — ⁷ Տես եղնել, տես երթալ,
 պցելութիւն ընել: — ⁸ Աշեմ, նայիլ: — ⁹ Ղարազ կապել, սխ պահել:
 — ¹⁰ Ալար, բորբ:

Մանչն մքրած ելաւ եկաւ տունն, կնոջն ասաց. Բա՛
 ինչ կէնես, զլուխս զնաց, հայս էման մէ բանմ ասեց որ:
 — Օ՛րս ըլնի, ասաց կնիկն, տէ քաշա՛ որ աշուիդ էլնին.
 քեզն ասեցի ոչ թէ իմ գոյտի ղըլավաթս մի պատուել,
 ետեւ կակածաս: Համայ մի՛ նեղանալ, ինչոր կասիմ՝ ան-
 կաճ էրա. Գնա՛, ինծի որ բերիր, էն աղբուրին մէջն ի
 վար ձուա՛, ասա՛. Ձեր աղջիկն կասեր թէ՛ հօյս պինդ²
 պիծի ղալիչէն ղըկեցէք: Ղալիչէն դուս տուին, առաւ
 եկաւ, թագաւորին մօտ փռեց. ալար սաքեարն վըէն նստան
 ու ալի աւեղաւ: Դարձաւ եկաւ տունն վայ նստաւ:

Թագաւոյն ալի մարդ ղըկեց ու տղին բերել տուաւ
 մօտն, ասաց. Գնա՛, էման մէկ թանձարէմ³ փլաֆ էրա,
 որ բողոր սաքեայն ուտին ու ալի աւեղնայ: Եկաւ կնոջն
 պատմեց, ասաց. Թագաւոյն իսման իսման կասեր. ի՛նչ
 էնիմ, բանս բուրդ ա: — Ադ քիչ ա քեզն, քաշա՛ որ
 աշուիդ դուս դան: Համայ, մեղքս ես, ի՛նչ էնիմ. զնա՛
 ալի էն աղբուրին մէջն ի վար ձուա՛, ասա՛. Ձեր աղջիկն
 կասեր թէ՛ հօրս պինդ պիծի թանձարէն ղըկեցէք: Լնոնք
 ալ տուին. առաւ եկաւ, փլաֆ էփեց, ալար սաքեարն
 կերան ու ալի աւեղաւ:

Օյմ վըէն անցաւ չանցաւ, թագաւոյն ալի տղին
 մարդ ղըկեց, բերել տուաւ, ասաց. Հի՛մի հիմի կուղիմ
 որ ինծի էման մէ ձութմ⁴ հաղող բերես, որ բողոյ աս-
 քեայն ուտին ու ալի աւեղնայ: Եկաւ տունն կնոջն ասաց

¹ Ձուալ, պոռալ: — ² Պինդ պիծի, պինդ մեծ, ամէնէն փոքր, եւն:
 — ³ Թանձարայ, պղնձէ աման: Խալի, անոր մեծը, կաթսայ, ղազան:
 Կիւլ, ջուր կրելու պղնձէ աման: Ճուլ կամ հուլ, անոր փոքրը: Եւլու,
 եղ հալելու համար փոքրը: Իպրի, կուժուժ, նոյնպէս պղնձէ, ջուր խմե-
 լու համար: Ուտուրայ, ջուր խմելու պղնձէ թաս: Փուր, սափոր: Մու-
 գայ, ջուր խմելու խորունկ թաս: Զութ, ողկոյլ: Ճեռ, ողկուղն
 մէկ փոքր մասը:

85712
5001

լայով. Հայս խաման խաման կասէր: — Բաշա՛, որ աչուիդ ելնին, քեզն ասեցի ո՞չ թէ՛ իմ զըլավաթս մի՛ պատուել: Գնա՛, ալի էն աղբուրին մէջն ի վար ճուա՛, ասա՛. Ձեր աղջիկն կասէր թէ՛ հոյս պինդ պիճի տղէն ես իմ՛, ճութմ հաղող զըկեցէք: Ընոնք ալ տուին. առաւ բերաւ կնոջ. մտեցաւ որայ՝ հաղողէն մէ պտուկմ¹ վար ինկաւ. թէզմ վեր կալաւ² կուզէր նե կպցնել³: Կնիկն ասաց. մի՛, ատ ալ դու կե՛: — Դա մէկս իմ փոյս կրթացնուլ⁴ չի, բոլոր ասքեարին օրման⁵ կրթացնայ: — Ատ հերիք ա, տար ասքեարին: Տարաւ, ալար ասքեարն կերան էն հաղողէն ու ալի աւերցաւ:

Մէկ աւուր վերջ թագաւոյն ալի մարդ զըկեց, տղին բերել տուաւ, ասաց. Գնա՛ էման մէ մարդմ բե, որ ինքն մէ թիզ ընի, միրուքն⁶ երկու թիզ: Եկաւ կնոջն ասաց. Աս կէտի՛ զըլսա զնաց, թագաւոյն խաման խաման ասեց: — Բաշա՛ որ, ճանդ⁸ հոմլայ⁹, ես ի՞նչ կնիմ: Գնա՛ ալի էն աղբուրին մէջն ի վար ճուա՛, ասա՛. Ձեր աղջիկն կասէր թէ՛ հոյս պինդ պիճի մարդուն զըկեցէք: Ընոնք տուին, առաւ եկաւ. աս կէտի երեսն խնդում¹⁰ կար: Ելաւ թագաւորին մօտ, թախտ¹¹ նստած էր, բոլոր ասքեարն մօտ եղած էին. թագաւորն վախեցաւ, աշեց որ էմէն բան կատարեց մանչն ինչ որ ասեց: Թ՛ղուկ մարդուն բերին մէջտեղ վայ զըին. խաղայ, խաղայ ու կու գայ թագաւորին մէ շաբալսմ¹² զայնու երեսնինի ու կասայ. Դու չէի՞ր որ կասէիր մանչուդ, ինճի էման մէ զայիչէմ բերես, որ ալար ասքեարն վըէն նստին ու ալի աւերցայ:

¹ Պտուկ կամ պտուղ, որկուզէն մէկ հատ մը գուրս. քաշած: —
² Վեր կախուլ, վերցնել: — ³ Նե կպցնել, փակցնել: — ⁴ Կրթանալ, յազիլ: — ⁵ Օրման, ինչպէս: — ⁶ Միրուք, մօրուք: — ⁷ Աս կէտի, այս անգամ: — ⁸ Ճան, կեանք: — ⁹ Հոմլայ, հովանալ, հանգստանալ: — ¹⁰ Ուրախ էր: — ¹¹ Թախտ, գահ: — ¹² Շաբալստ, ապակ:

Ադ ընելու բան էր. համայ եղաւ Աստուծով: Ալի խաղայ խաղայ ու կու գայ մէ շամայմ չափայ¹ թագաւորին դունջնինի², կասայ. Դու չէի՞ր որ մանչուդ կասէիր. Էման մէ թանճարէմ փլաֆ էնես, որ ալար ասքեարն ուտին ու ալի աւերցայ. ատ ընալու բան էր, կասայ ու մէմալ չափայ: Ալի խաղայ խաղայ ու կու գայ թագաւորին մի սիլէմ չափայ, կասայ. Դու չէի՞ր որ մանչուդ կասէիր. Էման մէ ճութմ խաղող բերես, որ ալար ասքեարն ուտին ու ալի աւերցայ. ատ ընելոց բան էր թէ: Ալի խաղայ խաղայ ու կու գայ մէ շամայմ շոբկեցնայ³, կասայ. Դու չէի՞ր, որ մանչուդ կասէիր. Էման մէ մարդմ ինճի բերես, որ ինքն մէ թիզ ընի, միրուքն երկուս. ատ ընելու բան էր, համայ եղաւ. Աստուծով էր, պիտի ընիր. կասայ ու մէմալ չափայ որայ թագաւորին զըլուեն՝ զըլուխն անդին կընկնի ու հոգին փչայ⁴: Թ՛ղուկ մարդն կերթայ իրեն տեղն էն ժում⁵ ու մանչն ալ իրեն կնիկով հանգիստ կընի ու այս աշխարհք վայլէ:

Դ.

Օ Չ Ի Ն Ա Ռ Ա Կ Ն

Մեր ծերեյն պատմին թէ՛ վախտին ժամանակին թագաւոյն էրազմ կը տեսնու, թալալ⁶ կանչել կու տայ էմէն

¹ Չափել, զարնել: — ² Դունջ, բերան (երես), աւելի անասնոց համար կը զուրջուի: Գողոշ. (զըլուխ). Գար, (բերան). Ճանկ, (ձեռք). մարդու կը զուրջուին անարգաբար: — ³ Շոբկեցնել, զարնել: Այդնէլ, զարնել. Դբէլ, (Կէլ) Դբբէլ. հանել, լէլ, լէլ. հանել, լուլ, լուլ, սաստիկ ծլծել: — ⁴ Հոգին փչեց, մարդն չըցաւ, պղծեցաւ, մեռաւ, անարգաբար: — ⁵ Էն ժում, ան ժամանակ: — ⁶ Թալալ կանչել, հրապարակաբար խոսել: 2*

դին. Վոյ որ գայ երազս հանայ, իրեն կշեռքով օսքի կու տամ: Խեղճ մարդուն մէկն ալ մոքին մէջն ի վար կասայ. Երթամ թագաւորին բանմ ասիմ, ես էն ա, որ փարայ կու տայ, ես էն ա, որ գլուխս կտրայ ու ես խասլիմ աշխարհքէս:

Կերնայ ճամբայ, կերթայ, կերթայ, կերթայ, տեղմ կու գայ, մէմալ կաշայ որ, որմին մէջէն ձէն՝ կերնայ, կասայ. Այ մարդ, նոր՝ կերթաս: Էս դին կաշայ, էն դին կաշայ, օչով չեկայ. մէմալ տեսնու որ, օձն պատին մէջէն տուտն դուս բռնած ա, խօսի: Մարդն պատասխանայ. Երթամ պիտի թագաւորին երազն պատմիմ: — Է՛, գիտես էնչաղ՝, ի՞նչ ասես պիտի: — Օչինչ ալ չեգտիմ, համայ, ես փարէն կու տայ, ես գլուխս կտրայ, խաբիմ աս աշխարհքէս: — Ես գիտիմ, քեզ կասիմ, համայ ինչոր փարայ տայ, բե՛ որ իրար հետ կխենք: — Գլխուս վրայ:

Օձն պատմեց իսման. թագաւորին տեսածն գեալ՝ ա. աշխարհքս գեալ ա դարձած, պատռող պատռողի ա, ուտող ուտողի ա. օրէնք չե կայ, իրաւունք չե կայ, նե՛ մեծ կայ, նե՛ պիծիկ: Գնան ու ինծի ալ մտեղ մի՛ հանեյ: Մարդն ելաւ գնաց թագաւորին երազն ասեց ու իրեն կշեռքով օսկի առաւ ետ դարձաւ: Օձին մօտէն անցնելու էր. աշեց որ, օձն ալի որմին մէջէն տուտն դուս բռնած ունի. քայմ վեր կալաւ, չափեց օձին. օձն գլուխն նե՛ քաշեց որմինին ու փախաւ: Ինքն բոլոր փարէն առաւ գնաց, մէննակ ուտելու:

Մէկալ օյն թագաւորն ալի երազ տեսաւ. թալալ կանչեց, ոչով չքնացին: Եկան էն մարդուն ետխայէն՝

¹ Ձէն, ձայն: — ² Կոր, ուր: — ³ Էնչաղ, այն ժամանակ: — ⁴ Գեալ, գայլ: — ⁵ Ետխայ, օձիք:

բռնեցին թէ՛ Էկէ թագաւորին երազն պատմա՛: Մարդն ինչ էնէր, չեգտէր. գնաց ալի օձին դուռն կախնեցաւ: Օձն պատէն դուս եկաւ. ի՞նչ կայ ալի, ասաց, ինսանօղլի՞, ի՞նչ կուզես: — Ըմպայ՝ չեգտես, թագաւորն ալի երազ տեսած ունի, կասին, եկէ պատմա՛. նեղութիւն ալ չունիմ, համայ զօրով տանին: — Քեզ կասիմ, համայ ինչ որ տայ բե՛ իրար հետ փայ՝ էնենք, առջի հեղին՝ պէս քա չսփես ինծի: — Լաւ կընի, օձ աղբար, էման էնինք: — Երազն աս ա. թագաւորն մէ աղուէսմ տեսած ունի. ասա, աշխարհքս աղուէս դարձած ա, խաբող խաբողի ա, քաշող քաշողի, օչ մեծ կայ, օչ դատաւոր: Մարդն շնորհակալ կընի օձին, կերթայ թագաւորին երազն պատմայ ու իրեն կշեռքով օսկի շարկայ՝ կու գայ: Ճամբէն զայնինի՝ օձին մօտն որ հասնի, կաշայ որ ալի օձն տուտն որմին մէջէն դուս հանած ունի. հէչ խօսեցնուլ չի տայ, քայմ չափայ ու փախցնայ, ու ինքն կերթայ օսկեստանն՝ մէննակ ուտելու:

Կանցնի վրէն մէկ օր, թագաւորն ալի երազ տեսնու. օչով չե կայնայ հանել, ալի էն մարդուն կանչին: Համայ ինչ էնայ, չեգտայ, երես չունի ալ օձին մօտ երթալու, միտք կէնայ՝, կասայ. Իսղտիկ՝ օսկի ես ի՞նչ էնիմ, տանիմ մէ շալակն օձին տամ, երազն ինծի ասայ, թագաւորն էնղտիկ ալի կու տայ ինծի. ասման լաւ կընի, կասայ: Կերթայ, շալակմ՝ օսկի շարկած կերթայ

¹ Ինսան, մարդ: — ² Ըմպայ, հապայ: — ³ Փայ, բաժին: — ⁴ Հեղ, անգամ: — ⁵ Շարկել, բեռը կռնակն առնուլ տանիլ: — ⁶ Եկած ժամանակ: ⁷ Այս կերպ յոգնակին շատ սովորական է, ինչպէս՝ ջորեստանն եկան, գինեստանն լին, մարեստանն պարպեցին. էնոնց հոգեստան կորած են, եւն: ⁸ Միտք էնել, մտածել: — ⁹ Իսղտիկ, այսբան: — ¹⁰ Շարակ, կռնակով տարուած բեռ:

օձին մօտ. Հէ, օձ աղբար, դուս էկէ, դուս: Երկու երեք հեղ որ ճուայ, օձն դուս կերնայ, կասայ. Ի՞նչ խապար ա, ինսանօղի: — Դու գիտես¹, օձ աղբար, ես էրի, դու մի՛ էնել. էհէն իսա օսկեստանս քեզի. Թագաւոյն ալի էրազ տեսած ունի, գլուխս գնաց աս կէտի², չեգտիմ որ ասիմ: — Թագաւորին էրագն աս ա. Տեսածն գառ ա, ասա. Աշխարհս գառ ա դարձած, խաբող չիկայ, քաշող չիկայ, դուրութիւն, բահաթութիւն ա, էմէնք սիրով կապրին: Էս փարէն քեզի էրա, ինչ ալ որ Թագաւոյն կու տայ՝ էն ալ քեզի էրա. ես փարէն ի՞նչ էնիմ, ես օձ իմ. Աստուած ինձի հրամեց, որ քեզի դանձի տէր էնիմ. գնա կեր ու Աստուծու պատուիրանն պէհա:

Ե.

Վ Ի Շ Ա Պ Ի Ն Հ Է Ք Ե Ա Թ Ն

Վախտին մէ Թագաւոյմ կրնի, իրեք մանչ կուներնայ. մէ ունտ խնձորիմ ալ կուներնան տան դուռն պաղջին մէջ: Դեւն իժիր³ կու գայ կուտայ աս խնձորին գիշեյն ու կերնայ կերթայ: Հայն մանչերուն կասայ. Գնացէք ինա դեւին զարկէք, ալ հերիք եղաւ:

Օյմ մեծ աղբայն գիշերով կերթայ ծառին տակ վայ նստի. պահմ կենայ, քունն տանի⁴. դեւն ալի իրեն վախտին կու գայ, խնձոյն կառնու կերթայ: Մէկալ օյն միջնեկ աղբայն կու գայ վայ նստի. էտոր քունն ալ տա-

¹ Դու գիտես, ոտք ինկած եմ: — ² Աս կէտի, այս անգամ: — ³ Իժիր, միշտ, ամէն օր: — ⁴ Գունն տանիլ, քունը գալ, քուն ըլլալ: —

բաւ էն տեղ: Ետեւ պղտիկ աղբայն ելաւ, մատն կտրեց¹, մէջն աղ լրեց, որ քուն չտանի ու գնաց ծառին մօտ վայ նստաւ: Խելմ կակնեցաւ. մէմալ աշեց որ, դեւն եկաւ, խնձորուն վրէն ի վեր ծառցաւ². ղըլիճն քաշեց զարկաւ դեւին, արունեց, համայ չաստկեցաւ: Դարձաւ եկաւ աղբրանանց ասեց. Դեւին զարկի, սատկեցաւ ոչ. էկէք ետեւէն երթանք թէ օյ տեղ գնաց: Դեւին արունին հետ գնացին, որ մէ հորիմ մէջն ի վար նե էր մտած. իրեքն ալ հորին բերանն կակնեցան:

Մեծ աղբայն ասաց. ինձի նե կախեցէք: Էնոր որ նե կախեցին, ասաց. Էրեցայ վառեցայ: Էնոր վեր քաշեցին: Միջնեկն ասաց. ինձի նե կախեցէք: Նե կախեցին որայ ասաց. Էրեցայ վառեցայ, էրեցայ վառեցայ: Էնոր ալ վեր առին: Պիծիկն ասաց. ինձի նե կախեցէք, քանի՛ ասիմ, էրեցայ վառեցայ, դուք նե կախեցէք: Էնոնք նե կախեցին պիծիկին, ինչաւ տակն, տեսաւ որ ներսն իրեք հատ օտայ³ կային: Մէկին դուռն բացաւ, մէջն մէ աղջիկմ կար, օսկեցայ մուկն թռչեր, կատուն ալ ետեւէն. ասաց. Աս մեծ աղբոյս նշալուն ա: Գնաց մէկալ օտին դուռն բացաւ, մէ աղջիկմ տեսաւ, ձար մուկն⁴ առաջ թռչեր, օսկեցայ շունն ալ ետեւէն. ասաց. իս ալ միջնեկ աղբոյս նշալուն ա: Գնաց մէկալ օտին դուռն բացաւ որ, ի՞նչ կէտես, քիչ մնաց որ լեղին պատուէր⁵, տեսնու որ օխտ զլիսանի դեւն աղջկան գոգն պառկած էր. մէ խճպիմ⁶ մէջ ալ էման հարաւ կար որ, օչ ասեղ էր բանած, օչ ալ թեռ⁷: Դեւին մէ ղըլիճմ որ հագուց⁸ մէջտեղի

¹ Արեւեց: — ² Ծառնալ, յարձակիլ, վրան նստուիլ: — ³ Օտայ, սենեակ, խուց: — ⁴ Չար մուկ, խլուրդ: — ⁵ Լեղին պատուիլ, լեղապատառ՝ չարգարի ընիլ, սաստիկ վախէն մեռնիլ: — ⁶ Խճեպ, ընկուզին չոր պատենին մէկ մասը: — ⁷ Թեռ, բարակ դերձան: — ⁸ Զարկաւ:

գրուին վար ձգեց: Դեւն ասաց. Ինսանողլի, մէմալ զարկ: Մանչն կասայ. Ես մօրէս մէկմ իմ եղած: Աղջիկն կասայ. Խաբայ¹, զայնուս ոչ, թէ չէ կեղնայ ինծ ալ քեզ ալ կուտայ:

Էն վախտն մանչն աղջիկնին առաւ եկաւ հորին մօտ, որ լուս աշխարհք երնէին: Մէկ աղջկան վեր կու տայ, կասայ. Աս մեծ աղբօյս նշարուն ա: Մէկին ալ վեր կու տայ, կասայ. Աս միջնեկ աղբօյս նշարուն ա: Եկաւ որ իրեն նշարջ վեր տար պիտի, աղջիկն կասայ. ինծի մի վեր տայ, չէնէ քու աղբրտանքդ փախցնուն ինծի: — Է՛, ես որ երթամ, դու չես գալ: — Գիտիմ որ ինծի առաջ վեր կառնուն, համայ քեզն չին. էհէն իսա չախմախ² քայս քեզն, ճախտանդ որ պիծիկմ քսես³ ոչ՝ ինչ որ կուզես, կրնի քեզն: Մանչն չախմախ քայն առաւ, ծոց դրաւ, պէհեց. աղջկան վեր տուաւ, վեր առին ու իրեն վեր չառին: Աղջիկն առաջ մանչուն ասած ունիր թէ՛ Իդդուտ⁴ իրեք հատ զոչ կու գան, դու սեւին հեծի, սեւն ալ մոռին⁵ ձգայ, մոռն ալ ճերմկին ու քեզն բերին լուս աշխարհք հանին: Տղէն չկայցաւ էման էնել, սխալեցաւ, ճերմակին նստաւ, ճերմակին ալ մոռին ձգեց, մոռն ալ սեւին ու գնաց ու գնաց կուրկուր⁶ աշխարհքն ի վար:

Պճլ ման եկաւ էնանի⁷. գնաց մէ պառւիմ տունն մտաւ, ասաց. Չիլնիր, ինծի սուսաֆիր առնես: — Կառնում, համայ, ստաց պառաւն, տեղ չուելիմ, օրման էնիմ: — Իտա բուլթնիդ⁸ իրար զարկ կտարին, քեզն երկու օսկի կու տամ: Պառաւն էման էրաւ ու մանչուն

¹ Չրլայ թէ: — ² Այծբար: — ³ Բսեյուդ պէս: — ⁴ Իսդուտ, Իդդուտ, ինդուտ, այս կողմ: — ⁵ Մոռ, գորշ: — ⁶ Կուրկուր, մութ: — ⁷ Իսանի, իտանի ինանի, կամ էնանի, այն կողմեր: — ⁸ Բուլթ, կարաս, հողէ տակառ:

տեղաւորեց¹: Տղէն ասաց. Մորոյ, մէ ջույմ տու, խաշած իմ²: Պառաւն կերթայ, մէ փնթի³ ջույմ կառնու կու գայ մոռսպով⁴: Տղէն կումմ⁵ բերանն կառնու, կուլ տալ չի կայնայ, կասայ. Աս ի՛նչ աղի ջուր ա: — Ըմպայ, չեգտես մեր գեղին բանն. իսման իքեան իսման օխտ գլխով մէ ուշապմ⁶ գետին ակն նստած ա, ջույ վայ թողուլ չի. օյն պէտք ա մէ աղջիկմ ուտայ, որ ջույ վայ թողու, էն ալ արունտտ, պղտոր մղտոր: — Օյ տեղ⁷ ա, ես էնոր սպանիմ պիտի: — Աման օրդի, մի՛ ասե, քեզն կուտայ: — Չէ, ինծի տեղն խրատ⁸ տուր ուրիշ բան չի ուզե: Պառաւն խրատ կու տայ. էն օյն ալ թագաւորին աղջկան սրէն էր:

Մանչն կեղնայ կերթայ, թագաւորին աղջիկն ալ հետ. կու գան մօտիկնան դեւին, աղջիկն կու լար, մանչն կասայ. Մի՛ լա, ես քեզն խասլիմ: Մօտն որ հասնի, զըլծն քաշայ, էման մէմ չափայ դեւին, որ իրեք փարչայ կրնի ու գետն արուն կերթայ: Ժողովուրդն զայրաթ կենայ, էման ջույ կրէին, էման ջույ կրէին որ, կասէին. Է՛ս օր դեւն երկու հոգի կերած ունի, էնթի⁹ իծով¹⁰ պոլ ջույ վայ թողու: Մանչն աղջկան հետ կեղնայ կու գայ, կասայ. Իտա պղտոր ջրեյդ ուր կրէք, պիծիկմ կեցէք, հիմի փաքնայ: Էնոնք որ տեսնուն, զարման, կերթան թագաւորին մուշտայ¹¹, թէ էն զարիպ մանչն դեւին զարկած ու քու աղջկանդ խասլած ունի: Թագաւորն կասայ. էն մանչուն բերէք հող:

¹ Տեղ լրաւ: — ² Պապակած եմ: Խըրտ «», սիրտը թթու բան կուզէ: — ³ Աղտոտ: — ⁴ Մոռսպայ, խորունկ թաս: — ⁵ Կում, կմել, մէյ մը (կաթիլ մը) բերանն առնուլ: — ⁶ Ուշապ, վիշապ: — ⁷ Օյ տեղ, ուր տեղ: — ⁸ Խրատ տալ, ցուցնել: — ⁹ Էնթի, անոր համար: — ¹⁰ Իծով, սաստիկ: — ¹¹ Մուշտայ, աւետիք:

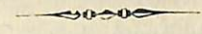

Մանչն կերնայ կու գայ թագաւորին առաջ կակնի: Ի՞նչ մուրատ կուզես, տղէս, կասայ թագաւորն, ասա՛, ինչ օր կուզես՝ կու տամ: — Ես օչինչ մուրատ չիմ ուզե, կասայ տղէն, էն կուզիմ մինակ որ ինծի մէմ լոյս աշխարհքն հանես: — Ատ դիժար՝ բան ասեցիր, համայ ի՞նչոցո՞ հինք: Գնա՛ Ֆիլան տեղ մէ հաւքմ՝³ կայ, մէկ ուրիշ դեւմ կայ, իժիր կերթայ, էնոր ձագերուն կուտայ. զնա էն դեւին սպանա՛, էն հաւքն քեզի լուս աշխարհք հանայ կու:

Տղէն կերնայ կերթայ. հաւքին բունին որ մտտենայ, կաշայ որ դեւն էլած ա, ձագերուն պիտի ուտայ. ինչդ որ մէմ զըլիճն քաշայ, դեւին զայնու, կտոր կտոր կէնայ: Ձագէյն ճիճվացին⁴, հէմէն հաւքն վրէն Ֆղաց⁵, հասաւ: Տեսաւ որ էն մարդն իրեն ձագերուն խասլած ունիր, ասաց. Ինսանօղի, ի՞նչ մուրատ կուզես: — Ես օչինչ մուրատ չիմ ուզե, կուզիմ որ ինծի մէմ լուս աշխարհք հանես: — Լաւ կրնի, համայ զնա օխտ տիկ զինի, օխտ տիկ ալ դմակ⁶ եղ բե: Տղէն զնաց առաւ եկաւ: Հաւքն ասաց. Տէ թեւերուս վրայ ել նիստ, զըլտք որ ասիմ, դմակ բերանս զի, կըլտք որ ասիմ, զինի բերանս լեց: Տղէն էման էրաւ ու քիչքիչ քիչքիչ վեր ելան. մազմ ալ մնացած էր որ լուս աշխարհք ելնէին, դմակն պակսեցաւ. տղէն իրեն կրունկէն⁷ կտրեց հաւքին բերանն զրաւ, հաւքն ալ իմացաւ ու բեյնին մէջ պեհեց: Ելան լուս աշխարհքն, հաւքն ասաց. Ել տոտա: Տոտել որ չի կայցաւ, էնչաղ⁸ միան հանեց ու իրեն տեղ զրաւ:

1 Գիժար, գժուար: — 2 Ի՞նչպէս: — 3 Անգղ կամ մեծ թռչուն: — 4 Կանչել: — 5 Սլանալ: — 6 Գմակ, ոչխրին ետեւի կախուած մասը, որ մինչեւ 5-9 հոսայ կը կշռէ: — 7 Կրունկ, գարշապար, նոյնպէս դռան վարի նստած տեղն՝ կրունկ կըսուի: — 8 Էնչաղ, ան ատեն:

Տղէն շնորհակալ եղաւ հաւքին, քալեց զնաց, սլոլ բաներ էրաւ լուս աշխարհքի մէջ ալ ու իրեն մուրատին հասաւ:

Զ.

ՕՐՍՈՒՋ ԱՂԲՅՆ ՈՒ ԱՂԶԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՈՒՆ

Մէ մօրու մայմ կրնի. կճուճմ՝¹ փափայ² կէնայ, կասայ տղոց. Տարէք, այտին մէջ կերէք: Տղաքն առին զնացին. փափէն որ կուտէին, մէ ճ՛նճղուզմ՝ եկաւ ասաց. Ինճ ալ տուէք, ձեզի ասելու բան ունիմ: Աղբայն ասաց. Տանք ոչ, քոյն ասաց. Տանք: Տուին որայ, ճ՛նճղուզն էնոնց ասաց. Չեր հայն ու մայն կու զան հիմի, ձեզի մէկիդ վէրի այտն մորթին³, մէկիդ ալ ներքի այտն. թէդ ելէք, իտանեսու⁴ փախէք:

Աղբայն ու քոյն ելան փախան. զնացին, զնացին, երկու ճամբու վրայ մէ կնիկ մարդմ լաստ եկաւ, ասեց էնոնց. Երբքի ճամբով երթաք ինա՛ իրեք ամսով հասնիլ չէք, իսա վերի ճամբով երթաք ինա՛ իրեք աւուր մէջ բովէք⁵ քաղաքն. համայ ճամբէնին ջուր խմել միք՝ օյ տեղ որ մալի ոտք կոխած ա, չէնէ⁶ դուք ալ էնոնց պէս կրնիք:

¹ Կճուճ, կաւէ շինուած երկու ունկով կերակուր եփելու աման: Բով, ատոր մեծը: Ծափ, տափակ շինուած, խաւիճ կամ փղաւ եփելու համար: Խժուժ, կճուճին փոքրը: Եղհալ, աւելի փոքր: Խուփ, կաւէ կահարիչ: Գոււմպ, փայտէ կափարիչ: — ² Աղբուտի խուսէ եփուած կերակուր, զոր եղով կամ կաթով կամ մածնով կը ճաշակեն: Թանխաշ, անոր կուր, զոր եղով կամ կաթով կամ մածնով կը ճաշակեն: Թանխաշ, անոր կուր, զոր եղով կամ կաթով կամ մածնով կը ճաշակեն: Թանխաշ, անոր կուր, զոր եղով ու կեաղոււնդ, կամ ճեաղոււնդ, եփուած խմոր, մանր գնդած, զոր եղով ու մեղրով կ'ուտեն: Ճմուռ, եղ ու հացի փշուրք մէկտեղ եփուած: Հասու-մեղրով կ'ուտեն: Ճմուռ, եղ ու հացի փշուրք մէկտեղ եփուած: Կաթնառանց, կաթմեուած: Թայ, քիչ մը խուս եղով ու մեղրով եփուած: Կաթնառանց, կաթմեուած: Թերթայ, թանապուր, մալէղ, պահոց ապուր: — ³ Մորթել, դանակով թերթայ, թանապուր, մալէղ, պահոց ապուր: — ⁴ Կոխել, հասնիլ: — ⁵ Չէնէ, ապայ թէ ոչ սպաննել: — ⁶ Այդ կողմերէդ: — ⁷ Բովիլ, հասնիլ: — ⁸ Չէնէ, ապայ թէ ոչ:

Ճամբուն հետ, ճամբուն հետ գնացին, քոյն համբերեց, ջուլ չիմեց. աղբայն չկայցաւ, խմեց ու մէ պիծի գառմ եղաւ: Քոյն էնոր կառնու, տանի քաղաքն, մէ ուռի ծառիմ տակն շուքն վար նստի խելմ ժամանակ:

Մէկալ օյն թագաւորին մանչն կու գայ անկէց կանցնի, աղջկան տեսնու, կը հաւնի. օրովայ¹ ղըկայ, էնոր բերել կու տայ, կասայ. Ես քեզն կառնում: Աղջիկն կասայ. Ես չիմ կարգուիլ, իսա գառս իմ աղբայս ա, օյ տեղ որ երթամ՝ հետս կառնում ու կը պտտիմ. թէ որ ղապուլ կէնես որ աս գառս մեզն հետ պառկի, մեզն հետ ուտայ, մեզն հետ խմայ, ես ալ քեզն կառնում: Մանչն ղապուլ էրաւ ու իրար առին. ասման պոլ վախտ խաղաղ կապրէին միասին, գառն ալ իրենց հետ:

Արէն² երկու տարի անցաւ չանցաւ, մօրու մայն իմացաւ որ իրեն աղջիկն թագաւորին հայս եղած ա, եկաւ մօտն տես³: Մէկալ օյն երկուսն մենակ կելնին ման գալու: Կու գան մէ ջուրիմ մօտ, մայն կասայ. Օրդիս, մէմ իտա ուռնտ հալաւնիդ օս⁴ տուր, հագնիմ, աշիմ թէ ինծի ալ ուրմիշ⁵ ին թէ: Աղջիկն որ հալմին հանայ թէ չէ, մայն հէմէն էնոր ուռանց⁶ կու տայ, ձգայ ջույն. էնոր հալմին հագնի ու կերթայ թագաւորին մանչուն մօտ կակնի: Ըն ալ խաբուի, զիտայ թէ՛ շիտակ⁷ իրեն կնիկն ա: Երկու աւուր վերջ աս կնիկն սուտ⁸ հիւանդ գընի, կասայ մարդուն. իտա գառդ մորթա, եփա, ուտիմ օր լաւնամ:

¹ Օրովայ, մարդ: — ² Արէն, մեջտեղը: — ³ Տես, տեսութեան: — ⁴ Օ՛ս տուր, օս տուէք, դէպ ի ինձ. նստ տուր, նստ եկէք, նստ չքուէ, դէպ ի ինձ: Նէն տուր, նէն գնա, նէն չքուեցէք, դէպ ի անոր: — ⁵ Յարմար: — ⁶ Հրէլ: — ⁷ Ստոյգ: — ⁸ Շինծու, կեղծ:

Ըն էգուանն ալ, ինչ կէնես որ, ժամկոչն որ մութ ի մութ՝ ժամ կերթայ շաւաղն՝ հետ՝ մէ ձէնմ կառնէ ձորէն, իսման կասէր.

«Ժամկոչ, ժամկոչ, ժամն էկէ,
Մեռնիմ քու սուրբ սատաղիդ՝.
Չաւտաք ատ սուտ հիւրնդիդ,
Չմորթէք իմ գառնուկ աղբօյս:»

Ժամկոչն ժամէն եկաւ թագաւորին մանչուն մօտ, ասաց. Գիտես, քեզն մէ խալպաթ բանմ ունիմ ասերու: — Ասա, ժամկոչ աղբար: — Աս էգուան մութ ի մութ ելած էի, ժամ կերթայի, ճամբէն ձորի մէջէն մէ ձէնմ եկաւ անկճիս, իսման կասէր. «Ժամկոչ, ժամկոչ, ժամն էկէ, մեռնիմ քու սուրբ սատաղիդ. չաւտաք ատ սուտ հիւրնդիդ, չմորթէք իմ գառնուկ աղբօյս:» — Աղ որման խապար ա, ել երթանք աշինք, շիտակ ա թէ չէ:

Կելնին կերթան. էն ջրին որ մօտ կընին, մէկն խաղուս կերթայ, մէկն ալ ինդուս, երկուքն կակնին անկաճ կէնին. կաշին որ ձէն եկաւ, այլ էման կասէր. Ժամկոչ, ժամկոչ ժամն եկէ...: Թագաւորին մանչն ալ իրեն անկաճով իմացաւ: Էկան ջրին ափն, մէջն ի վար ճվացին, ասեցին. Դո՛ւս ել, վո՛վ ես օրայ, հոտայ ինչ դատիս: Ձէն եկաւ, ասաց. Մերկ իմ, չիմ կարել: — Մենք քեզն հալաւ բերած ունինք, ասեցին էնոնք, դու դո՛ւս ել արի: Ըն ալ ելաւ, հալմին հագաւ ու եկաւ էնոնց մօտ: Ընոնք որ տեսան իրեն ու ճանչեցին, արմնցան ու զարմնցան: Թագաւորին մանչն ասաց, տէ հեքեաթ էրա ինչոր գլխուդ անցած ա: Ըն ալ ասեց. Մօրու մայս, իսման իսման, ինծի

¹ Շատ կանուխ: — ² Շաւաղ, արշաղոյս: — ³ Ողորմութիւն:

խաբեց տարաւ, պիտի սպանել էր ինձի, համայ Աստուած պէհեց, քու աղօթքիդ լսեց:

Աս բանս թագաւոյն ալ կիմանայ ու պոլ նեղւորի կու: Իղին կէնայ, մէ այղըր ձիմ բերել կու տայ, էման գէշ որ, աչուըններէն կրակ ու բոց թռչիր. մօրու մայն բերին ատ ձիուն ազիքն կապեցին ու թռուցին, էման որ փարչայ դիքեայ եղաւ ու կորաւ: Ասման կրնի գէշ մարդուն հան: Ու իրենք պոլ վախտ խաղաղ ու ուրախ անցուցին միասին գառնուկ աղջոյն հետ:

Վով որ ուրիշն փորձանք լարայ, առաջ ինքն կոյսուի:

Է.

Թ Ե Ր Ո Ւ Ն Ի Կ Ի Ն Հ Է Ք Ե Ա Թ Ն

Իրեք օրթախ¹ կրնին, միատեղ կերթան ման գալու. կու գան մէ տեղմ, մէ պառակն² մարի³ ա, մէ պառակն ալ սոր⁴: Մէկն կասայ. Ախ. իսա մարիս հաղող ընիր: Մէկն ալ կասայ. Ախ, ուր ա թէ իսա սորեյս տաւար⁵ դառնային: Աստուած լսեց էսոնց խորհուրդն. մարին շետակ պաղ դարձաւ, էն մարդն եղաւ պաղպանձի: Սորեյն ալ տաւար դարձան, մէկալ մարդն եղաւ տարւհովիւ: Երրորդն ալ ասաց. Ես օչինչ չեմ ուզել, մէ հալալ⁶ կաթկեր ընկեյմ կուզեմ, ինձի ուրիշ բան պէտք չա:

Աս որ խօսէին, մէմալ աշեցին օր հայտնառն⁷ եկաւ, հայտն կածնած, ձիու վրայ դրած տանէին պսակելու:

¹ Օրթախ, ընկեր: — ² Պառակ, կողմ, երես: — ³ Մարի, անտառ: — ⁴ Սոր, մանր մունր քարերու կոյտ: — ⁵ Տաւար, խաշինք: — ⁶ Հալալ, արգար: — ⁷ Հարնառ, հարս տանողները:

Հալալ կաթկեր ուզողն գնաց ձիուն լուլարէն բունց կակնեցաւ, ասաց. Աս իմ հախլուխա¹ ա, նոր տանիք: Մարդիկ բոլոր վրայ եկան, էնոր պիտի լաւմ գրէին², մէմալ մէ ծերունիմ եկաւ ասեց. Ձեր տավի տառապէն ի՞նչ ի կայ, մէ խօսքմ ասիմ, անկա՞մ էրէք. իտա ձիուդ տոպրակն քինթն անցուցէք, հայան ալ վրէն, հետն ոչով չերթայ, ետ³ թողէք երթայ թէ՛ նոր⁴ կերթայ: Էման էրին. ձին գնաց, գնաց, գնաց, էն հալալ կաթկեր ասողին դուռն կակնեցաւ: Էնչաղ ատ հայտիդ էն մանչուն տուին ու տուն տեղ եղան: Աս իրեք օրթախն ալ խելմ վախտ ասանկ լաւ կառավարուէին իրենք իրենց:

Օրին մէկն մէ ծերունիմ եկաւ (մեր Տէյն Յիսուս Բրիստոսն էր) հովուին տեսնելու, մօտեցաւ ու ասեց. Ինձի պիծիմ կաթ տու խմեմ: — Կաթէն պոլ ի՞նչ կայ, էն ալ ասեց, իման ինչքան ուզես: — Իտա սեւ օչխրիդ կաթէն կուզեմ: — Ատ իրեք տարի ա ստեյջ մնացած էր, հիմի ալ իրեք գառ բերած ունի. ասորմէ չելիր ու, էր, հիմի ալ իրեք գառ բերած ունի: Յիսուս պիծիկմ նէն կերթայ⁵ ու ուրիշ կուզես, տամ: Յիսուս պիծիկմ նէն կերթայ⁶ ու կասայ. Բար էիք ու ալի պիրատի⁷ քայ գառնաք: Մէմ ալ տաւայն որ պայիրն⁸ ուռնտ մաղուած⁸ էին, այժեյն իրենց տեղն, օչխայն ալ իրենց տեղն, հովուն իրեն տեղն բոլոր քար կտրեցան մնացին, մինչուկ հիմակ ալ կան:

Ետեւ⁹ ծերունիին ելաւ գնաց, մտաւ պաղն, պաղպանձին¹⁰ ալ հոն էր, էնոր ասեց. Ճուրթմ¹¹ հաղող տու,

¹ Վարձք: — ² Կամ՝ շոճել. դրդուն հանել, սաստիկ ծեծել կամ թակել, շփել, շքրունն հանել: — ³ Ետ թողուլ, արձակել: — ⁴ Նոր, ուր: — ⁵ Նէն երթալ, հեռանալ: — ⁶ Պիրատի, բոլոր: — ⁷ Պայիր, ձորափ: — ⁸ Մաղուել, ցրեցան արծիւ: — ⁹ Ետքէն: — ¹⁰ Այգեպան: — ¹¹ Ճուրթ, ժուռ, թթու ստորին խաղող. պաղպանձի ողկոյզ: Վալ, օրթատունկ: Ժուռ, թթու ստորին խաղող. պաղպանձի, խոշոր տեսակ: Այգեպան, շատ մեծ տեսակ: Կոծիծ հաղող, երբ ժուռ, խոշոր տեսակն: Այգեպան, շատ մեծ տեսակ: Կոծիծ հաղող, երբ

իժով խշրած¹ իմ: — Հաղողէն պոլ ի՞նչ կայ, ասեց պաղպանձին, ձեռքովդ առ կե, վոյն որ կուզես: — Իսաքու առջևի հաղողէդ տու, ուտիմ: — Չէ, ասորմայ չենիր, ուրիշ կուզեն, տամ: Ծերունին ետ դարձաւ, անիծեց, էն պաղն ալ մարի եղաւ ու պաղպանձին ալ իրեն տեղ ծառի պէս չոյցաւ մնաց:

Յիսուս անկէ ելաւ զնաց իժիր Ծերունիի խեղճ կերպարանք մտած: Ծանրէն մարդմբ րատտ եկաւ, ան էր, որ իրեն հախլուին առած ունիր. Ծերունիին առաւ տարաւ իրեն տունն, ընկերոջն² ասաց. Բա՛, իսոր մուղաթ կեցի, ես հիմի կու գամ: Կնիկն նե առաւ Յիսուսին, օտուին լուաց ու տեղ էրաւ: Ծերունին ասաց թէ՛ շատ ցաւագեար իմ: — Է՛, քեզ ի՞նչ դեղ կընի ասաց կնիկն: — Ինձի օխտ ամսկան տղին արունն դեղ ա, լուացուիմ որայ լաւ կընիմ: Էն շաղն կնիկն տղին առաւ տարթին³ մէջն ի վար մորթեց ու Յիսուսին երեսն լուաց ու էնոր ցաւերէն խասլեց իրեն: Ետքէն տղին ալ նե դրաւ օրորոցքն ու բալուլեց⁴:

Իրկունն անցած էր, մարդն եկաւ նե մտաւ տունն, ասաց. Տղէն ո՞ւրան⁵ ա: — Չի գտես, ըմպայ տղին մորթած ունիմ: — Է՞⁶ չէիր ասել, որ ես ալ մօտն ընայի, որ վարձք առնէի: Նստան որայ՝ Ծերունին ասաց. Մէ՛մ տղին աշեցէք թէ՛ ի՞նչ դատի: Էնոնք ալ աշեցին որ տղէն քուն եղած ա, շմնց⁷ որ: Էզուրնայ լուսու դէմ ելած էին, Յի-

Հատերն կամ պտուղներն շատ խիտ ըլլան. հաւելիկ, շատ մանր հատերն քշելը. որկուղին չկերուածն, Ձեռքով: — ¹ խշրել, սիրաբ թիթու բան ուզել ուտելու համար: — ² Ընկեր, ընտանի, տնեցի, կին, կողակից: — ³ Տարթ, լուացուելու տաշտ: Գասխան, հացի տաշտ: Խան, ատոր փոքրը: — ⁴ Բալուլել, պատել: — ⁵ Ուրան ա, ո՞ւր տեղ է: — ⁶ Է՞ (էր), ինչո՞ւ: — ⁷ Շմնալ, (ծանր) շունչ առնուլ քնոյ մէջ: Կրքպառկիլ, նստած տեղն քուն ըլլալ ու զարթել մերթ ընդ մերթ:

սուս էնոնց հետ խօսեցաւ, ասեց. Աճեցէք եւ բաղմեցէք, ինչ որ դուք ինձի էրիք, ես ալ ձեզի կէնիմ: Վրէնին խաչակնքեց ու աներեւոյթ եղաւ: Էնոնք իմացան որ աս Ծերունին մեր Տէրն Յիսուսն էր: Իրենք բարի ու երջանիկ ապրեցան միասին:

Ը.

Օ Չ Ի Ն Մ Է Կ Ա Լ Ա Ռ Ա Կ Ն

Վաստին ժամանակին մարդմ կընի, նեղութեան մէջ ա. կերթայ կթայ կոմն ու քաղրով¹ կաթն զնայ կու պատուհանին մէջ ու ետ դառնայ բանին: Մէ՛մալ կու գայ ի՞նչ տեսնու, կաշայ որ քաղրին մէջ կաթ չկայ ու մէ օսկիմ վայ դրած ա: Օսկին կառնէ ու կասայ. Բաղրէմ կաթ մէ օսկի, աս լաւ բան ա: Ալի կոմն կթայ ու քաղրով զնայ պատուհանին մէջ. կաթն կու տար, օսկին կառնէր, կաթն կու տար, օսկին կառնէր Ասծուն օյն² ու ասման եօրայ կերթար:

Ասման խելմ վաստ կանցնի, օյն օսկիմ առնելով զէնկիննայ, ինքն իրեն կասայ. Ես ի՞նչ էնիմ իւքան փաւրայ, երթամ ման գամ, աշխարհք տեսնում: Կանչայ տղին ու կասայ. Օ՞ղուլ, ես իսման զէնկիննայ, դու ալ ինձի պէս խելքք էրա, որ զէնկիննաս: Ու ինքն կէնայ կերթայ հեռաստան³:

Տղէն հօյն ասածին պէս կէնայ, օյն մէ օսկիմ կառնէր: Կանցնի մէ-երկու օր, քաղրով կաթն վայ զնայ

¹ Բաղրայ, կաւէ պնակ, սկաւառակ: — ² Ասծուն օյն, ամէն օր: — ³ Հեռաստան, հեռու երկիրներ:

ու թաղչի, կասայ. Մէմ աշխմ թէ՛ իսա օսկիս վայ
 դնողն վո՛վ ա: Մէմալ կաշայ, որ պատէն մեծ օձմ դուս
 կենայ, կու գայ կաթն կուտայ, օսկին վայ դնայ, ալն նե
 մոնու ծակն ինի: Հրմ, կասայ, իշտայ օսկեստանն իսա
 ծակիս մէջ ին, օձին սպանեմ ու պիթուէն ինծի կէնիմ,
 ալ ի՛նչ էմէն օր նեղութիւն քաշիմ: Մէկալ օյն մէ
 սուրուգիկ² քայմ կառնէ կերթայ ալն իրեն տեղն թաղչի:
 Օձն որ կու գայ կաթն ուտելու, հէմէն քայն հասցնայ
 օձին, համայ տուտին չի գայ, պոչին կու գայ. պոչն կտրի
 ու օձն փաթուի տղին ճիտն: Տղէն որ ճիճվայ³, մարդիկն
 հասնին. օձն փախչի, նե մոնու իրեն ծակն. տղէն՝ լեղին
 պատուած կրնկնի գետինն: Մարդիկն վերցնուն, տանին
 տունն. երկու օրէն մեռնի, զարկուած⁴ էր:

Աս բօթն թաղ հօյն ահանձն հասնի հեռաստան
 երկիրներ, ետ դառնայ կու գայ հայրենիքն: Պոլ ախ ու
 վախ կենայ, շատ կսկիծ քաշայ տղին վրայ. կերթայ մոնու
 գումն ու իրեն տեղն կակնելով կանչայ օձին. Հէյ, օձ
 աղբար, դուս եկէ, դուս եկէ մէմալ, մենք ալն իրար
 աղբար ենք: Չէն, հոտ չի կար հէչ: Ալն կանչեց. Օձ
 աղբար, օձ աղբար, մէմ դուս եկէ թէ՛ ինչի՛ եղաւ աղ
 բան: Մէմալ կաշայ, որ օձն քարին տակէն պիծիմ տուան
 դուս բռնայ ու խօսի. Չէ, ինսանօղլի, չէ, գնա՛ նո՛ր որ
 կուգես գնա, քանի որ քու տղիդ ցաւն քու փորուդ
 մէջն ա ու իմ պոչիս ցաւն իմ փորուս մէջ, մենք ալ
 իրար աղբար չենք կայնայ ընիլ. գնա՛ դու քու բանիդ:

Մարդն շուարած ետ դառնայ: Կու լար կողբար. ալ
 եղածն եղած էր:

¹ Ինի, ծակն ինի, տունն ինի, ժամն ինի, գումն ինի, գէպ ի ծակը...
² Սուրուգիկ, սրածայր: — ³ Ճիճվալ, կանչվալ: — ⁴ Չարկուել, սաստիկ վախէ մեռնիլ:

Թ.

Ք Ո Ւ Ր Տ Ա Ղ Ջ Կ Ա Յ Հ Է Ք Ե Ա Թ Ն

Ծերեկն պատմին, ասկէ պոլ տարի առաջ, հազար,
 երկու հազար տարի կըլնի, Սթանպոլ քաղաքն, կասին,
 Սուլթանն մէ հեղ տնով կերթայ Բուրտիստանն ի վար
 ման գալու: Պոլ քաղքներ տեսնուն, գեղանուն սարեյն
 քալին. կու գան մէ գեղմ, դուր¹ տեղմ մի արօտի² վրայ
 վայ նստին: Անցնող անցնողի ա, գնացող գնացողի, աղ-
 ջիկ ու մանչ լըք լըք էին. թագաւորին մանչն մէ քուրտ
 աղջկանմ կու հաւնի ու էնոր հետ սէր կրնկնի: Թա-
 գաւոյն ալ կիմանայ, կասայ տղին. Օղուլ, մի էնեւ, մի՛
 ընիլ, քուրտի աղջիկն ինչեկայ. ես քեզի փաշե աղջիկ
 պատրաստած ունիմ: Տղէն կասայ. Չէ, հիլայ ես էն քուրտ
 աղջկան կառնում, ինծի դուր³ ա էն:

Թագաւոյն հրաման կէնայ, որ աղջկան կանչին: Աղջ-
 կան կերթան բերին, կասին. Թագաւոյն քեզի պիտի իրեն
 հայս էնայ, կուգին, թէ չա: — Լաւ համայ, կասայ աղ-
 ջիկն, էնոր մանչն ի՛նչ փեշակ⁴ գիտայ որ առնում: —
 Աղջիկ ի՛նչ կասես, խելքդ թուցած⁵ ունիս թէ, չէ,
 էն թագաւորի մանչ ա: — Ես թագաւորի մանչ մունչ
 չեգտիմ, թէ մէ փեշակմ գիտայ՝ էնոր կառնում, թէ չէ,
 չիմ: Կու գան թագաւորին կասին. Բանն իսման իսման
 ա: Մանչուն ճայն կտրի, կերթայ բանել տեղ կու մոնու.
 մէ տարի գրուին կախայ բանի ու լաւ դալիչայ⁶ գործել
 կու սորվի: Ետեւ քուրտ աղջկան կառնեն կերթան Սթան-
 պոլ, էնոր թագաւորին մանչուն հետ պօսկին. օխտ օր,

¹ Շիտակ, հարթ: — ² Մարգագետին: — ³ կամ՝ դուրելի, սիրելի,
 հաճոյական: — ⁴ Փեշակ, արուեստ: — ⁵ խելքը թուցրնել, խելագարել:
 — ⁶ Ղալիչայ, գորգ:

օխտ գիշեր հայսնիք կրնի, պոլ քէՖ, պոլ ուրախութիւն կէնին:

Կանցնի օր, կու գայ ժամանակ, մէ ձէնմ կենայ թէ՛ Ֆիլան տեղն մէ կասթինցէմ¹ կայ, էնոր պէս լաւ, համով կերակուր եփող չիկայ: Թագաւորին մանչն ղըլավաթն փոխայ, կասայ. Մէմ երթամ աշիմ, շիտակ ա, թէ չէ: Կերթայ վայ նատի, կասայ. Էմէն սորթ² կիրակուր բերէք ինծի: Տեփուրն³ կածնած⁴ բերին առաջն վայ դրին. կուտէր օրայ, մէմալ աշեց որ, վար կերթար. ինջաւ ինջաւ ու խորունկ մէ զընտանմ կակնեցաւ. չորս հինգ հոգի վրան թռան, ղամով⁵ պիտի մորթէին էնոր, համայ մարդն էնոնց ասաց. Ինծի որ սպանէք, ձեզի ի՞նչ օգուտ, լուր կեցէք ինծի հոգայ, ես լաւ ղալիչայ գործել զիտիմ, ձեզի տարին 400—500 մանէթ շահ կրնի: Էնոնք ալ անկաճ էրին: Անցաւ երկու երեք օր, թագաւորին մանչն կորած էր, թալալ կանչեցին, ասքեար ման⁶ բերին, ուրեք չքտան. թագաւոյն, իրեն հայսն ու բոլոր ժողովուրդն իժով մաւքը⁷ էին:

Թագաւորին մանչն էն տեղ խաբսին մէջ զլուխն կախեց ու բանեցաւ, կախեց ու բանեցաւ. տարիմ կրնիր ու չէր, մէ մեծ ղալիմ գործեց, վրէն ալ իրեն անունն բանած էր ու գրած ունիր թէ՛ ինքն Ֆիլան տեղն խաբբան ա: Ղալին կու տայ մարդկանց, կասայ. Աս լաւ գին ունի, տարէք քաղաքն ծախեցէք, մինչուկ հարուր օսկի տուող կրնի:

¹ Կասթինցայ, ո.ս. հիւրանոց: — ² Սորթ, տեսակ տեսակ: — ³ Տեփուր, միակտուր, կլոր, զոգածեւ թեթեւ կերակրոյ սեղան: Գուստան, միակտուր նոյնպէս փայտէ հաց շաղուելու տաշտ: Խան, ատոր փոքրը: Վերի, ատոր ալ փոքրը: — ⁴ Կածնել, սարքել, զարդարել: — ⁵ Ղամայ, դաշոյն: — ⁶ Ման բերել, պտոցնել: — ⁷ Մուքը, մքրիլ, արտում, տիրիլ:

Մարդիկն՝ ղալին կռնկնուն ձգած, ճոււղով¹ կերթային քուչաներէն². սարային դռնէն անց³ կենային, մէմալ թագաւոյն տեսաւ որ, լաւ ղալիմ ա, վրէն ալ լմանիր⁴ թէ՛ գիր կար: Ծառէն⁵ ղրկեց բերել տուաւ. հարուր օսկի ու վեցին, թագաւոյն համրեց տուաւ ու էնոնց ճամբեց: Ղալին տարին մեծ օտէն փոռեցին ու վրէն նստան. գիյն օր կարգացին, բոլոյն շվարած մնացին. ղրէն իմացան որ իրենց որդին Ֆիլան կասթինցէն խաբս ա եղած:

Թագաւոյն թախտէն վար ինջաւ, ձեռաց իղին էրաւ. հազար ասքեար պատրաստ կեցան իրենց մեծուորներով, գնացին խալալաթ էն կասթինցէն չոյս կողմէն փաթտեցին: Դռնէն կոտորեցին, միջի մարդկանց բռնեցին, ոտուին ու ձեռուին կապած վայ ձգեցին: Պոլ ման եկան թագաւորին տղին. էն վերջ մէ խալալաթ դուռմ ալ գտան կոտորեցին նե մտան, տեսան որ նստած ղալիչայ բանիր: Իրեն առին դուս եկան: Ժողովուրդն դէզ դէզ լցուած էր, թագաւոյն ալ թախտն նստած. էմէնքն ուրախութենէն կու լային, հալայ թագաւոյն ու իրեն հայսն ու բոլոր տնեցիքն: Թագաւոյն հրաման էրաւ, որ էն կասթինցէին ոռն կրակ տան ու էն գէշ մարդիկն ալ մէջն սաղ սաղ էրին կոյտուին: Էման ալ էրին. կասթինցէն էրեցաւ, էն մարդիկն հետն սաղ սաղ էրեցան ու խանձեցան:

Թագաւոյն մեծ ուրախութիւնով մտաւ ղունաղն. հրամեց որ բոլոր քաղաքն օխտ օր, օխտ գիշեր քէՖ էնայ իրեն թագաւորական ծախսով:

¹ Ըուալ, պոռալ, կանչել: — ² Բուչայ, փողոց: — ³ Անց կենալ, անցնիլ: — ⁴ Լմանիլ, նմանիլ: — ⁵ Ծառան:

ժ.

ԱՂՈՒԷՍԻՆ ՀԷՔԵԱԹՆ

Մէ ջաղացանմ կրնի, տուն չունիր, տեղ չունիր, օչինչ չունիր, մէ ջաղացքմ ունիր, ալուր կաղար ու ծախէր, էնով եօլայ կերթար: Մէ աղուէսմ ալ կու գայ ջաղացպանին կասայ. Չի՛նիր, ինձի ալ աղբար էնես: — Ես քեզի օրման¹ աղբար էնիմ, տուն չունիմ, օչինչ չունիմ. քեզի որ աղբար էնիմ, նոր² տանիմ: — Ես իսա թալերուս³ մէջ կենամ, ինձի հերիք ա: — Երբոր ատման ա հանայ, ընինք աղբար: — Լաւ, ընինք:

Աղուէսն կերթայ ման գալու. պոլ կուշանայ ու ալե ետ դառնայ, կու գայ ջաղացպանին մօտ: Կասայ. Աղբար, չինիր, թագաւորին աղջիկն առնուս, խիստ լաւ կրնի: — Չէ, չինի. ես տուն չունիմ, տեղ չունիմ, օրէ օր մէ ապրուստմ ունիմ. թագաւորին աղջիկն առնում, նոր տանենք իսա թալերուս մէջ: — Չէ, պէտք ա առնես: — Է, առնում, առնում. գնա՛ ասա տունն:

Աղուէսն կենայ կերթայ թագաւորին մօտ, կասայ. Աղջիկդ Ֆիլան մանչուն տուր: — Չէ, մինչուկ որ ես իրեն տեսնում ոչ, աղջիկ չիմ տալ: Ետ դառնայ կու գայ աղբոյն մօտ, կասայ. Հայտէ՛ երթանք թագաւորին, որ քեզի տեսնու ու աղջիկն տայ:

Ելան ճանապարհ. գնացին, գնացին, մէ ջույմ՝ ըստ եկաւ. հուն աղուէսն ջաղացպանին գէշ հալուընին նե՛ լրեց ջույն ու ալի գնացին: Կէս ճամբէն աղուէսն թագաւորին խապար էրաւ թէ՛ փեսացուն ջույն ինկաւ, հալաւ չունի. հալաւ զրկեցէք որ հազնի գայ: Թագաւորին իմաց տուին,

¹ Օրման, ի՛նչպէս: — ² Նոր, ուր: — ³ Թալ, ծախ, շոմին:

ասաց. Գնացէք ինա խճպին¹ հալուընին բերէք ու զրկեցէք, որ հազնի գայ: Հալուընին եկան. աղուէսն իրեն աղբոյն հաղցուց էս հալուընին ու թամպէ² էրաւ թէ՛ թագաւորին օտէն որ մտնունք, չինի՛ թէ հալուընուդ վրէն ի վար իժով աշես, ետեւ կասին թէ՛ Չտես³ ա:

Եկան իջան թագաւորին զունաղն, նե մտան օտէն ու էմէնք իրենց տեղն վայ նստան: Փեսացուն վերայ՝ իրեն հալուընուն վրէն ի վար կաշէր, կաշէր: Էն ժում մանչին կասին. Գի՞⁴, գիտես թէ՛ մեր փեսացուն հէջ հալաւ չունի տեսած, իժիր աշուին վրէն ին: Աղուէս աղբայն որ կիմանայ, թռչի առաջ, կասայ. Ի՞նչ կասէք աղբայն որ կիմանայ, թռչի առաջ, կասայ. Ի՞նչ կասէք դուք, մէմ ատոր հալուընին տեսնէիք թէ՛ ի՛նչ լմանէին. ատոնց չի հանիլ, էնթի⁶ իտման կաշայ: Էն չաղն թաատոնց չի հանիլ, էնթի⁶ իտման կաշայ: Էն չաղն թաատոնց չի հանիլ, էնթի⁶ իտման կաշայ: Գնացէք ինա մէկալ գաւոյն հրաման կէնայ, կասայ. Գնացէք ինա մէկալ խճպին միջի հալուընին բերէք: Էնոնք ալ բերին ուունտ ուունտ հալուընիմ հազաւ ու կածուեցաւ. աղջիկն ուն տուին: Հայսնիք էր, մեծ ուրախութիւն ու քէֆ կէնէին:

Հինգ սահաթ անցած էր, հայսնառն՝ էլաւ. հայսին ու հայսնբորջ կածնած ջորու վրայ դրած ունէին, թագաւոյն ու թագաւորաղբայն ալ օտքով էին. տկին ու քեաւմաչին ձէնն հէջ կտրիլ չունիր, երկու տկաւր էին, երկուս ալ քեամաչաճի: Խեղմ եկած էին, կէս ճամբէն աղուէս աղբայն առաջ անցաւ, թռաւ գնաց: Էն տեղանք մէ դեւմ կար, տունմ ունիր, իման օսկի էր: Աղուէս աղբայն կու գայ ատ դեւիդ կասայ թէ՛ թէ՛ գնա ինա խոտին դէզին մէջ թաքի, թէ չէ հազար հողով եկած

¹ Խճպ, ընկուզին շոր փեճեկը: — ² Թամպէ էնել, ապսպրել: — ³ Չտես, ծակ աչք: — ⁴ Վերայ, շարունակ: — ⁵ Գի՛ կամ գի՛չէ, ի՛նչ գարմանալի է, աւելի տղոց լելուաւ: — ⁶ Անոր համար: — ⁷ Հարբ տանողները:

ին, քեզ ալ ու քու տունդ ալ պիտի էրին. գնա փախի, դու հալայ խալիս: Դեւն սեպեց¹, դնաց խոտին մէջ թաքաւ: Աղուէան ետեւունց² խալպաթ գնաց ու դէզին ոռն կրակ տուաւ. ձեռաց³ բոցն վեր թռաւ ու դեւն կճրճ կճրո էրեցաւ: Ըն օսկեցայ տունն բոլոր աղուէսին մնաց: Ետեւ շուշով գինի ու մաղայ առած՝ գնաց ալի հասնառին դէմ:⁴ Զաղացպանն իժով մքրած էր. համայ աղուէսին որ տեսաւ գինիով դէմ եկած՝ երեսն ինտում եկաւ պիծիկմ: Զունքի մտքին մէջն ի վար կասեր. Ես խղտիկ ժողովուրդ նոր տանիմ, ի՞նչով կառավարիմ: Աղուէան հարսնառին առաւ տարաւ էն լաւ տունն ու կառավարեց էնոնց: Կիրակուրի նստան. դզնին⁵ ու դանակին ու վերկրին⁶ ու թապաղնին պիրատի օսկեցայ էին: Զաղացպանն ալ շաշմիշ եղաւ թէ՛ Օյ տեղ եկած ինք: Իրեք օր հարսնիք էր. պոլ քէֆ, պոլ ուրախութիւն էրին:

Մարդիկն որ ետ դարձան, թագաւորին ասին. Ախ, մէմ տեսնէիր փեսիդ տունն թէ՛ ի՞նչ կու լմանիր աճապ, նեսի շէանն ու դուսի շէանն պիթուն օսկի են: Թագաւոյն ելաւ գնաց. տեսաւ ու հաւնեցաւ. շաբաթմ կեցաւ ու ալի ետ դարձաւ գնաց տունն:

Մէկալ օյն աղուէս աղբայն ջաղցպանին կասայ. Ես օր մեռնիմ, ինծի ի՞նչ կէնես: — Ի՞նչ կէնիմ. ի՞նչ կէնիմ, վրէտ մեծ տունմ կը շինիմ: Երկու օր կանցնի վրէն, աղուէս աղբայն սուտ մեռել կընի, իման փատի պէս վար կընկնի գետինն: Զաղացպանն ալ գիտայ թէ՛ շտակ ա, կերթայ դրկիցնին կանչայ, կասայ. Եկէք, աղուէս աղբայս մեռած ա, եկէք թաղինք: Դրկիցնին մօտ

¹ Սեպել, հնազանդիլ: — ² Ետեւունց, ետեւէն: — ³ Չեռաց, իսկոյն: — ⁴ Դէմ երթալ, դիմաւորել: — ⁵ Դզալ: — ⁶ Պատառաքայ:

եղան, ասին ջաղացպանին. Ի՞նչո թաղինք: — Ի՞նչ թէ ի՞նչո թաղէք. օտքէն բռնեցէք, քաշեցէք, քաշեցէք, նե ձգեցէք հողի մէջ. ըմպայ ի՞նչ պիտի էնէք: Աս որ ջաղցպանն կասայ, աղուէան հէմէն վեր թռչի, դարվեր կակնի: Ես, կասայ ջաղցպանին, դու ինծի իսման իսման կասես. թէ՛զ տնէս տեղէս դուս: — Աման, աղուէս աղբար, մի՛ էնել, մի՛ ընիլ. ես էրի, դու մի՛ էնել, խաբուեցայ. մեռնիս օրայ վրէդ ժամ շինիմ: Աղուէս աղբայն լուր կենայ, չի դաչի:

Զաղացպանն ու իրեն կնիկն պոլ վախտ մէկտեղ սպրեցան ու աշխարհք վայեցին միասին:

ԺԱ.

Մ Է Ա Յ Պ Լ Ո Ւ¹ Հ Է Ք Ե Ա Թ Մ

Մեր պառուրնին հեքտին. վախտին ժամանակին Այլազգնին կերթան մէ երկիրմ կռուին, քարուքանդ² կէնին. մարդկանց ու ծերերուն սպանին ու ջեհնուն եսիր³ տարին: Մէկ մարդմ կերթայ եսիրներուն մէջ. մէ ջեհել⁴ աղջկանմ կու հաւնի, կառնու տանի իրեն կնիկ կէնայ:

Վախտ կանցնի, ժամանակ կանցնի, կաշին որ էնոնց դռնէն մէ միրուքուոր⁵ մարդմ կանցնի. աս էն աղջկան հայն էր, Տէյտէյ: Իրեն մարդուն կասայ. Չի՛նիր, իսա մարդուս բռնինք հովիւ, օլխայն այծայ, մեզի իրզմաթ էնայ: Ըն ալ՝ Լաւ կընի, կասայ. ու մօտուին նե կառնուն պէհին:

¹ Այլու, գարմանալի: — ² Քարուքանդ, տակն ու վրայ: — ³ Եսիր, գերի: — ⁴ Ջեհել, երիտասարդ: — ⁵ Մորուքուոր:

Մէկ օյմ որ մինակ կրնին, Տէյտէյն աղջկան կասայ. քեզի տեսնեմ, աղջիկս, հաւատքիդ մէջ քաջ ընիս, պինդ կենաս. աշան, չընի, չիմանամ թէ՛ Յիսուսին մտեդ հանես, իժիր աղօթք էրա, զի Աստուած ընդ մեզ ա: Ետեւ ալե կասայ. Ինձի մէ հանդերձմ կարա, որ երթամ օրայ սարեյն ու տավայն որ պառկին՝ ես պատարագ էնիմ, աղօթք էնիմ: Տեղերէս կորանք, օրդի, Յիսուսի Զրիստոսու սուրբ հաւատքէն ալ չկոյսուինք, ու ուրիշ պոլ բաներ ասայ:

Տավայն սայն էման կրոնտնան, էման կրոնտնան, որ ասելով չենիր: Ըն տեղ սարան վերայ ինքն քարայ սեղանմ շինայ, մէջտեղ փատայ խաչմ կահնեցունայ ու հոն պատարագ կենայ էմէն օր. անպակաս աղօթք կենայ իրեն սուրբ հաւատքին համար ու իրեն գործին իժիր մուղաթ:

Մէկ օյմ աղէն, Տէյտէրին փեսէն, էնոր ետեւէն կելնայ կերթայ, կասայ. Մէմ աշիմ թէ մեր հովիւն ինչ դատի: Կու գայ, կու գայ, մտենայ օրայ ինայ, կաշայ որ ման պարկտոցն են, ինքն ալ աղօթքի կահնած ա. քարի մէջ թագչի ու խալպաթ կաշայ թէ՛ ինչ կենայ: Կաշայ որ, ջոկ՝ հալաւ հագած ունի, աղօթք կենայ ու մտի կացած տաւայն ալ չողած հետն աղօթք կենին: Առէք կերէքն որ կասայ, կաշայ որ մէ կնիկմ աղէն անթն² կու գայ խորանին վըէն կակնի: Տէյտէյն պատարագն պրծնու ու ուղզարի³ քաղայ. հարմեյն ասելու հատաղէն ճերմակ վարդ, Ողջումն ասելու հատաղէն կարմիր վարդ՝ կը շարուի⁴ էն կնկան գլխուցէն մինջուկ ոտք ու մէկալ թարաֆն ալ էման բոլորէպատ: Աղօթքն որ խասլն էն կնիկ մարդն համբառնայ երկինքն:

¹ Զոկ, ուրիշ, տարբեր: — ² Անթ, անթեւ, գերկ, գրկեւ: — ³ Վարդարան: — ⁴ Ըարեւ, շարոցք, իրար կապել:

Աղէն շուարած դառնայ կու գայ տունն, կնկան կասայ. Բան, ինա մեր հովիւն ինչ մարդ ա, վո՞վ ա, ճանչնա: — Չէ, չիմ ճանչել: — Ըմպայ թէ չէիր ճանչել, էւո՞ւր¹ հովիւ բռնէիր. շիտակն ասա, թէ չէ գլուխդ կը կտրիմ: Կինն վախենայ ու շիտակն կասայ. Ատ իմ հարս ա, կասայ, ինքն ալ քահանայ. մեր գեղն որ քանդու վերան եղաւ, եսիր գնացինք, ալ օչում² չունիմ տեսած, մէկ ատոր: — Ըմպայ է³ չէիր առաջ ինձի ասել:

Իրկուն որ եղաւ, հովիւն եկաւ տունն վայ նստաւ: Աղէն մարդուն նե կանչեց իրեն օտէն, ասայ. Թէ՛զ, ասա՛ ինձի, դու ինչ մարդ ես, այտնա, թէ չէ գլուխդ կերթայ: Բահանէն ալ կասայ շիտակն. Ես քրիստոնեայ իմ, կասայ, քու կինդ ալ իմ աղջիկս ա. համայ ինչոր կուզես էման էրա: Աղէն էնոր չե դիպաւ ու էմէն պատիւն էրաւ: Ընոր հայցուց թէ՛ Դու ինչ կենէիր որ սարին վրայ մէ կինմ աղէն անթն երկինքէն եկաւ ու ալե գնաց: Տէյտէյն արմնցաւ⁴, ասայ. Ես օչինչ չիմ տեսել:

Մէկալ օյն հետար⁵ կերթան սայն, իրեք օր կենան. իրեք օրն ալ ալե առջի հեղու պէս տեսնու աղէն: Տէյտէրին կառնու կու գայ տունն, կասայ. Չեր կարգն ու կանոն ինչ է որայ ինայ, ինձ ալ էման էրա. ես ալ քրիստոնայ կուզիմ ընիլ: Տէյտէրին պոլ փարայ էրետ⁶, ասայ. Գնա մեծ քաղքներ, քեզ ինչ որ պէտք ա, առ եկէ:

Տէյտէյն գնաց հեռու հեռու երկինքի, լաւ լաւ հանդերձնիմ ու ուրիշ ժամի սաքքեյ ու սուրբ մեռոնն առաւ եկաւ էն իրենց գեղն: Աղին մկրտեց ու բարի քրիստոնայ էրաւ. էնով գեղին բար ժողովուրդն ալ դարձաւ:

¹ Էւո՞ւր, ինչու: — ² Ոչում, ոչ մէկի մը: — ³ Է, (է՞ր) ինչու: — ⁴ Զարմացաւ: — ⁵ Հետար, իրարու հետ: — ⁶ Տուաւ:

Բրիտոսու ճշմարիտ սուրբ հաւատքին: Հող մեծ վանքմ շինեցին, որ կասին Խախուայու վանք, ժամ ալ ունիր: Ատոնք քառսուն տարի ալ հետրար ասրեցան, ետեւ մեռան բարի վարքով ու գնացին Արքայութիւն:

ԺԲ.

Ճ Ա Մ Ս Ո Ւ Ջ Ի Ն Հ Է Ք Ե Ա Թ Ն

Մեծ մարդմ ունիր քսան մանչ: Էմէնքէն մեծն քառսուն տարեկան էր ու էմէնքէն պիծիկն՝ քսան: Ատոնց կարգուերու վախտն անցած էր: Մէ օյմ իրար հետ մուշավարայ¹ էրին թէ՛ Մեր հայն մեզի ո՛ւր չի կարգել. էմէնքն վախտին կարգուին, մենք իման ֆնացած ինք: Գնացին մէ ջազի² պառւիմ հայցին աս բանս: Հազի պառաւն ալ ասաց էնոնց. Ձեր հայն ձեզի էնոր համար չի կարգի, որ կուզէ էման մէ տեղմ գտնալ, որ քսան աղջիկ ընին ու իրար քուր:

Մեծ աղբայն աս բանս որ իմացաւ, ասաց. Ասման տունն նստելով օչինչ չիլի, ես պէտք ա երթամ ման գալու էգուան³: Իրկուրնայ թատարուք⁴ տեսնու ու մէկալ օյն կեղնայ կերթայ: Շատ կերթայ, քիչ կերթայ, հասնի մէ գեղմ. կաշայ որ, մէ պառաւմ դուռն նստած ա, բուրդ մանայ. ծծեյն ալ էման էրկէն էին որ, նէն ձգած ունիր ու մուզին⁵ վռէնինի: Ատոր կասայ, Մորոյ, չենիր, աս իր-

¹ Մուշավարայ էնել, իստակցութիւն ընել: — ² Ջազի, վճուկ, հմայ: — ³ Էգուան, էգուց, վաղը: — ⁴ Թատարուք, պատրաստութիւն: — ⁵ Ումուզ, ուս:

կուն ինծի հոգա զոնաղ էնես: — Կէնիմ, տղես, ո՛ւր չիմ էնի. չարէմ¹ ալ կաննար, պիծի աղջիկս քեզի տայի, քսան աղջիկ ունիմ: — Մեք ալ ատ ման կու գայանք, Բո: — Համայ, մէ ճանսուզ մարդմ եկաւ աղջիկներուս փէշն² ինկաւ, ասաց. Աղջիկնիդ³ ինծի տու: Ես ալ չարայ չգտայ, ուն տուի. էնոնց նե⁴ էրաւ օտէն ու վռէնին խաչնեց⁵. Էհէն⁶ բանիքն ինծի ունի տուած, էմէն իրկուն կու գայ կերթայ: — Բանիքն օս տու, մէմ աղջիկնիդ աշիմ, — Ի՛նցո տամ, էն մարդ կու գայ քեզի զայ կէնայ: — Օչինչ չի կայնայ ինծի էնել, դու մի վախենա: Դուռն բանան, տեսնու որ պիթունն ալ լաւ ու ուռնա են աղջիկնին: Էն չաղն պառւին կասայ. Ես կերթամ էն մարդուն կու սպանիմ:

Ճամբէն ձեռքն առաւ ու գնաց: Կէս աւուր ճանապարհ գնացած էր չէր, մէմալ մեծ աժտահար⁷ մարդմ դէմ կեղնայ իրեն, մէ պուռնկն⁸ երկինքն էր, մէկն ալ գետինն: Եկաւ բովեցաւ⁹ որայ, էնոր ասաց. Դու ի՛նչ մարդ ես: — Ես, ասաց, ճանսուզ իմ, ինծի մարդ չի կայնայ էղթել¹⁰: Աս որ ասաց, մանչուն սիյտն ելաւ¹¹, զըլիճն քաշեց ու էնոր չաչուբանջար¹² էրաւ: Աշեց որ սաղ ա, ելաւ առջեւն կակնեցաւ. մէմալ էնոր չաչուբանջար էրաւ, ալի ելաւ կակնեցաւ, էն ժում ճանսուզն¹³ ասաց մանչուն. Ինսանողի, նա դու ինծիմէ վախենաս, նա ես քեզիմէ վախենամ. եկէ, իրար աղբար ընիք: — Լաւ,

¹ Չարայ, հնարք: — ² Փէշ, քղանցք: — ³ Աղջիկնիդ: — ⁴ Նե էրաւ, ներս ժողվեց: — ⁵ Խաչնել, խաչանք, կղպել: — ⁶ Էհէն, ահաւասիկ. տիհա, ահաւանիկ: — ⁷ Աժտահար, յաղթանդամ: — ⁸ Պուռնկ, շուրթն: — ⁹ Բովել, հասնիլ (նիւթապէս): — ¹⁰ Յաղթել. — ¹¹ Սիյտն ելաւ, բարկացաւ: — ¹² Չաչուբանջար, կտոր կտոր: ² շաղգամին թերերն. զորոնք կամ թարմ եւ կամ չորցուցած ձմրան համար բանջար կ'ընեն: Գուռնաւ, շաղգամին մանրը: — ¹³ Տկար, անգոր:

ասաց, ըլինք, ընինք. համայ, ասաց, նէ ես իմ սրտինս քեզի ասիմ, նէ դու քու սրտինդ ինծի ասես: — Դժար տեղ կապեցիր, աշինք: Երկուսն ալ եկան տունն վայ նստան:

Ըն մանչն պիծի աղջկան ասաց. Գնա՛ ճանսուզին սրտինն իմացի: Ըն ալ խաբայ աղջկան, կասայ. Իմ սրտս¹ ինա աւելին մէջն ա, կոտրես օրայ ես հիւնդնամ ու մեռնիմ: Աղջիկն զայլաթ կանցնի էն դին աւելն կոտրտայ, կաշայ որ ճանսուզն օջինչ չիւնիր: Կերթայ մանչուն կասայ թէ՛ Ձկայցի սրան իմանալ, որման էնիմ: — Գնա, մէ սթագանմ² ջույ լեց ու թող³ մոզ նե խառնա, ասա էնոր. Բանի որ դու ինծի մարդ ես ու ես ալ քեզի կնիկ իմ, քու սրտինդ ինծի պիտի ասես, օչում չիմ ասել ես, թէ չէ էհէն իսա եաղուս⁴ խմիմ ու մեռնիմ:

Ճանսուզն տեսաւ որ չիւնի, էնոր խալաթ ասեց. Թագաւորին սարային վերեւն որ մեծ սայմ կայ, էն սարան վրէն երկու ապան⁵ կայ. էն ասլանին որ մորթին՝ ես կը հիւնդնամ. էնոնց փորերուն մէջ ալ մէ մէ հատ շուշայ⁶ կայ, ատոնք որ կոտրին՝ ես մեռնիմ: — Է՛, լաւ օչում չիմ ասե: Ու մէկալ օյն կերթայ մանչուն կասայ սրան:

Մանչն կու գայ ճանսուզին կասայ. Մեք լա՛ւ, իրար աղբար ինք, համայ ի՛նցո էնինք, ես որ կնիկ չունիմ: — Գնա, թագաւորին տունն լաւ աղջիկմ կայ. ես պոլ նէն ու նաս թռայ, չկայցի առնուլ բերել. պիծիմ ալ դու աշխատա՛ս, պալքի կայցիր, բեր ու քեզի կին երա: Ըն ալ անկաճ էրաւ. զնաց չարչուն, մէ կէմմ⁷ առաւ ու տարաւ

¹ Գաղանիք: — ² Սթագան, ո.ս. գաւաթ: — ³ Փոշի: — ⁴ Թոյն, գեղ: — ⁵ Ասիւծ: — ⁶ Շիշ: — ⁷ Սանձ:

ծովուն մէջն ի վար կախ էրաւ, աշեց որ մէ ձիմ դուս եկաւ. կէմն դրաւ բերանն, նստաւ վրէն ու ծովին մէջ նինի քշեց: Գնաց, գնաց, մէ ատէմ¹ ըստ եկաւ. մէ հալեւորմ² ալ ափն նստած էր: Ընոր որ մօտիկցաւ, բարեւ տուին իրարու, հալեւոյն ասաց. Տղէս, մէմալ որ գաս, փետաամ³ ու թափէ՛ձմ⁴ հետդ բե, որ ինծի թաղես, ես մեռնիմ: Ըն տեղէն ետ դարձաւ ու ալի քշեց ձին. դուս ելնելու որ մօտիկ եղաւ, մէ ունտ աղջիկմ տեսաւ, ջույն եկած էր, էնոր ասաց. Բեզի տանելու իմ եկած, համայ հիմի չէ, մէմալ որ գամ: Կերթայ թագաւորին մօտն կակնի, կասայ. Դու ասլանինմ ունիս, ինծի էնոնց տեղն իսրատ տու: — Ի՞նչ կասես, որդիս, քեզի զայ կէնին: — Դու ինծի ասա, քու ինչո՞ւզ պէտքն ա: — Լա՛ւ, կասիմ, թէ որ դու էնոնց էղծեցիր. ես աղջիկս քեզի կու տամ. զնա, քառսուն հատ ալ ասքեար թող հետդ գան:

Մանչն ճամբայ ելաւ ձիուն հեծած, ասքեարն ալ հետն: Խելմ որ գնացին, ասքրին հարցեց թէ ո՞ւր տեղ ին ասլանին⁵: Ընոնք ալ ասեցին. Տի՛հայ ինա քարերուն մէջն ին: Ընոնց ասեց թէ՛ Դուք հոգայ մնացէք, ես կերթամ, սահաթմ ետեւ թէ որ արջու մուխ հանեցի՛ ես էնոնց կարած ունիմ, թէ չէ էնոնք ինծի խեղդած ունին: Աման ասեց ու ելաւ գնաց. շատ գէշ տեղունք էին: Մէ՛ Աման ասեց ու ելաւ գնաց. շատ գէշ տեղունք էին: Մէ՛ մալ աշեց գէշ ձէնմ եկաւ, իման կասեր, Փիր Ահմէտ,

¹ Աղզի: — ² Ծերունի: — ³ Բրիչ: — ⁴ Բահ: Բաղհնիչ. անուի քաղ հանելու գործի: Ուրագ, շիտակ բերնով թեթեւ մէկ ձեռքով տաշելու գործի: Գուր, ծակելու կամ փորքելու գործի: Գիտակ, փայտ որով գրին զարնեն: Խուր, խէի, (վրաց.) մեծ սղոց տախտակ ձեւելու համար: Սիտն (վրաց.), կաղմածքով փոքր սղոց:
⁵ Այս կերպ յոգնակի գործածութիւնը յաճախ է, ինչպէ՛ս՝ Մարդիկնին, աղէնին, տանտիկնին, ծառէնին, եւն:

Փիր Ահմէտ: Իմացաւ որ իրեն հետ են¹: Զիւն աշեց, որ ինչ կէնես, լեզուն երկու թիղ դուս եկած ա բերնէն: Զին խօսեցաւ, ասաց. Երթանք օրայ, ես մէ զուռ² քարիմ վրէն կերիմ ու կը խրինջամ, էն ժում հնոնք կու գան վրէտինի, զան չէ թէն³, դու ղըլիճդ քաշա, էման մէմ պտոյտ բե զարկ որ երկուսն ալ հետրար ջայդուին: Պիծիկմ ալ գնացին, երան մէ քարիմ վրէն. աշեցին որ ասլաննին կու գան իրենց վրէտինի, մէմ էնկէտանց ղըլիճն քաշեց, էման մէմ չափեց էնոնց որ երկուսն ալ ջարդու փուրդ եղան: Էն տեղ ձիէն վար ինջաւ, ասլաննուն փուրջն բացաւ, շուշէնին դուս հանեց նե զրաւ ջէպն⁴ ու մէ արջու մուկմ հանելով⁵ ալի հեծաւ, ետ եկաւ⁶: Եկաւ թագաւորին մօտ կախնեցաւ, ասաց. Իսա շուշէնիս տեսնուս, ճանսուզին հոգին խոնց մէջն ա, էնոր ալ պիտի սպանիմ: Թագաւորն գովեց տղին, ասաց. Աֆէրիմ, տղէս, աղջիկս հիմի քեզի կու տամ ու կարգիմ: Թագաւորն ստաց ու էման ալ էրաւ. հայսնէքն էրաւ, պոլ հալաւ, պոլ շէ ուն տուաւ սանչուն աղջկան հետ, խուրճին⁶ ալ օսի լցեց լիք լիք ու էնոնց ճամբեց:

Մանչն էն կէտին թարբին ձրեց ձիուն վրայ, թուաւ ձիուն կուսակն ու կնոջն ալ առաւ ձիուն գաւազն⁷ ու ալի ջրին մէջնինի թուուց զնաց: Գնաց, զնաց, զնաց, հասաւ էն հալեւորին մօտ. էնոր որ տեսաւ. փետատն ու թափէճն միտն ինկաւ⁸: Հալեւորն աս տղին տեսնուլն ու զետինն

¹ Իրեն կրօնն: Բեզի հետ իմ, քեզի կը խօսիմ. էնոնց հետ ա: —
² Գուռ քար, ապառաժ քար: — ³ Գարուն պէս: — ⁴ Զէպ, զրպան: —
⁵ Ետ եկաւ, դարձաւ: — ⁶ Խուրճի, հապուկայ, թարբի, պաշարի աման ճամբորդի, որ երկու կողմանէ ալ նոյն է, մէջտեղէն իրար միացած կցուած են, կը ձգեն ձիու վրայ, կէս մէկ դին կը մնայ. կէսն ալ մէկալ դին: —
⁷ Գաւազ, ձիուն ետեւի կողմն: — ⁸ Միտն ինկնել, յեղել:

ինկնիլ մեռնիլ մէկ եղաւ. տղէն կահրայ¹ կայցաւ Փողն ետ էնել² ու հալեւորին թաղել: Աս հալեւոյս տասնուհինգ տարեկան էր. էս տղին տեսնելու կարօտէն ասման թէզ ծերացած էր: Էն տեղէն եկաւ ճանսուզին մօտ. ճանսուզն պիծիկմ հիւնդցած էր. աղջիկնուն նե կէնայ մէ օտէմ, ձեռուրնին զինճիլներով³ կապայ ու ճանսուզին քաշել կու տայ մինչուկ իրեն հօյն տունն. հուն որ բովին չէ թէ շուշէնին իրար զայնու ու ճանսուզն ձեռայ կերկնայ⁴: Էն ժում մէկ աղջիկն ինքն կառնու, մէկալնոնքն ալ իրեն եղբրտանց կու տայ կարգայ. ասման բոլոյն ալ իրենց մուրատներուն հասնին:

ԺԳ.

ԱՍՏՈՒԱԾ ԳԷՇ ԴԱՏԱՍՏԱՆ ԿՏՐԵԼ ԶԻ

Մէ մարդմ կրնի, կինկնի ճանապարհ, որ երթայ տէրիայ⁵. Խելմ կերթայ, կէս ճանապարհ էրած ունի, կաշայ որ ետեւանց ուրիշ մարդմ կու գայ. պիծիկմ կախնի հուն, կու գայ իրեն ժմնայ⁶: Բարեւ, — Ասծոյ բարին կասին իրարու: Մոր կերթաս, մարդ Ասարձու, կասայ ետի եկողն: — Իսման իքեան տէրիայ կերթամ, նեղութիւն ունիմ: — Է՛, չեղներ մէտեղ երթանք, գործ տեսնունք, մէնց⁷ դժար է. արի թէ կրնի, երթանք մէ տեղմ, օտէմ բունինք, հետրար բանինք: — Խիստ լաւ

¹ Կահրայ, կահրէմ, հաղել: — ² Ետ էնել, ետ տալ, փորել: —
³ Զինճիլ, շղթայ: — ⁴ Երկնեցաւ, ճապղեցաւ, չորցաւ, պաղեցաւ, զնաց = մեռաւ (անարգաբար): — ⁵ Տէրի, տօնավաճառ: — ⁶ Ժմնել (ժամանել), երթալ դէմնին հասնել: — ⁷ Մէնց, միտակ:

կրնի, ո՞ր չէ, ես ալ ատման կուզեմ: Էսոնք երկուսն ալ լաւ մարդիկ էին:

Կու գան մէ տեղմ զուենաղ¹ կրնին: Ղասապէն դեռ չին բոված, մէ օտիմ մէջ երկուսն հետրար պառկին, քուն կրնին: Էգուընայ մութիմութ² մէկն՝ էն էտի եկողն, վեր կենայ, կերթայ ձիուն գարի էներու³: Ինքն դուս կենէ չէթէն՝ ուրիշ մէ մարդմ նե մտուռ, դանակն դուս քաշայ, էն մէկային տեղն ի⁴ տեղ մորթայ⁵ ու դանակն արնոտ արնոտ նե ձգայ մէկալ ընկերոջն խուրձիին մէջ ու փախչի տա փախչի: Մէկալ ընկեյն ձին կառնու կու գայ, հապուկէն ձգայ վրէն, ընկերոջն ալ մէմ ձէն կու տայ⁶ ու ալ բոլոյն չի աշե. ինքն ձին քշայ կերթայ, գիտայ թէ ընկեյն ետեւունց ելած ա կու գայ:

Երեք սահաթ ճանապարհ կերթայ, աչքն իծիր ետեւն ա, կաշայ կաշայ, ընկեյն չի գայ. մէմալ կաշայ որ երկու զավթայ ետեւունց կու գան, իրեն ճուան թէ Կակնա, կակնա: Էն ալ կակնի միամիտ, խապար չէ թէ ինչ ա եղած: Զավթէնին կու գան բովին մօտն, կապին. Դու նոր ելած իս, փուչ, ընկերոջդ տիհա սրպանած ունիս: — Ի՞նչ կասէք, ես ատման խապարութիւն չունիմ: — Կեցի, վրադ աշինք: Ասդին անդին կաշին, օչինչ նշան չին գտնուլ. թարքին ձիէն վար կառնուն, կաշին, մէ արնոտ դանակմ գտնուն: Հէչ չին հայցնու, ձեռուին կապին, ետ դարձուն հուքումաթն: Էն տեղ դատ կտրին, էնոր զրկին բերզն, օխտ տարի կենայ խափա:

¹ Օթեվանիլ: — ² Մութիմութ, շատ կանուխ: — ³ Գարի էներ, գարի տալ: ⁴ Չին ջրել, մայն ջրել, ջուր տալ, ջուրը տանիլ: Երկաթն ջրել: — ⁵ Տեղն ի տեղ, նոյն տեղն: — ⁶ Մորթել, զենուլ, դանակով ճիտը կտրել: — ⁷ Չէն տալ, զարթեցնել:

Իրեք տարի անցած կրնի, մէ օյմ բերդին միջի գող մարդիկն որմն ծակին փախչելու համար, համայ պահապանին կիմանան, չին թողու. էն չաղն էն բարի մարդուն ալ ճաղէն կաւեընայ, օխտ տարին տաս կրնի: Մէ օյմ ալ կնիկն կու գայ տես, կասայ. Բա՛ մարդ, Ադամ խաբուեցաւ, պալքի դու ալ խաբուած իս, ո՞ր չիս ասե: — Բա՛ կնիկ, ես օչինչ չիգտիմ ադ բանէն, մենք երկու ընկերքս հետրար պառկած էինք, էգուընայ ձիս գիշերանց առաջ էրի եկայ, էս էն գիտիմ, ուրիշ օչինչ չիգտիմ: Մէ թղթիմ վրէն ալ զրէ իսման. Աստուած ունտ դատաստան կտրայ, համայ ուշ կտրայ:

Դտեղմ վախտ անցած էր, մէ մարդմ կու գայ հուգումաթն կակնի, կասայ. Դտա մարդումէդ ի՞նչ կուզէք, ատ՝ մարդու չունի սրպանած, սրպանողն ես իմ. ատ մարդդ որ զնաց ձիուն մօտ, ես էի որ նե մտայ ետեւէն էնոր ընկերոջն սրպանեցի ու դանակն ալ հապուկին մէջ դրի ու փախայ. ես էի որ զնացի բերզն գիշերով ծաղի կեցի փախայ, ատ քուն էր. ատոր լուր՝ կեցէք, մեղք կեցի փախայ, ատ քուն էր. ատոր լուր՝ կեցէք, մեղք չունի: Երկու օր ալ անցաւ, էն բարի մարդն խասեցաւ, բերդէն եկաւ տունն, օլուշաղին հետ ապրեցաւ պոլ տարի:

ԺԳ.

ՉԷՆԿԻՆ ՈՒ ՓՈՒԽԱՐԱՅ ԳՐԿԻՑՆԻՆ

Գեղին մէջ մէ զէնկին ու մէ փուխարայ զրկիցմ կըննին. փուխարայ զրկիցն նեղ ու նաչար կապրիր, կնոջն

¹ Էրիկ ու կնիկ իրարու նկատմամբ քաբառ գործ կ'ածեն հաւասարապէս: ² Լուր կեցէք, թող տուէք, ետ թողէք, ազատ թողէք, մի գպէք: ³

ղեկէր էմէն ժուժ զէնկինին տունն՝ որ թազայ հաց¹ էփէին, բերէր ու ուտէին: Մէ օրմալ ալն կերթայ հաց ուզելու, էն զէնկին մարդուն կնիկն նեղուորի ու կասայ. ի՞նչ, իժ մարդս զիշեր ցորեկ բանի, քուն ընիլ չունի, քու մարդդ իժիր զօր ու գիշեր գլուխն բարձին դնայ պառկի, էն երթայ բանի թող: Կնիկն տեղն ի տեղ ետ դարձաւ, եկաւ իրեն մարդուն հէքեաթ էրաւ: Էն ալ մքրեցաւ շատ, միտք էրաւ միտք էրաւ թէ՛ ինչ էնայ: Կնիկն ասաց. Բա՛, տունն հէչ հաց կայ: — Մէ հացմ մնացած ա: — Բե հոզայ: Հացն կառնու կորայ, հինգ բրդուճ կէնայ, մէկն կնոջն կու տայ, իրեքն ալ աղոց, մէկն ալ իրեն կէնայ ու կեշայ կերթայ ու կերթայ:

Շատ կերթայ քիչ կերթայ, օյրու քաղուի², հասնի մէ տեղմ, սարպնէ³ մէ վէրանայ ջաղացքմ կար, նե մտնու, արդունին⁴ մէջ պառկի: Մէջ գիշեր ա, կաշայ որ մէ աղուէսմ կու գայ նե մտնու ջաղացքն. պիծիկմ վերջ մէ գեալմ կու գայ. պիծիկմ ալ վերջ մէ արջմ կու գայ: Մարդն մտքէն կասայ. Աս ի՞նչ բան ա, հիմի իսա գազաննիս ինծի պիտի լափին ուտին: Աղուէսն քինթն վեր վեր քաշայ ու կասայ. Հոզայ իսնի Փոտ կու գայ, իսնի Փոտ կու գայ: Արջն ու գեալն կասին. ի՞նչ կասես, իսա ժամանակս, իսա վէրանայ տեղունքս ինսան ի՞նչ դատի, խելքդ թռուցի՞ր թէ, ի՞նչ կարելի բան ա: Իրեքն ալ վայ նստեն, խորոթին⁵, արջն կասայ. Աղուէս աղբար, դու աս օր ի՞նչ էրիր: — Գնացի մէ տեղմ, ծառի վրայ երկու հաւ կային, զատեցայ դատեցայ թէ

¹ Գեղացիքն երբ հաց եփեն ու հանդիպի որ մէկ զրկից մը գայ ներս մտնէ, պէտք է որ մէկ տաք հաց մը տան անոր որ հետն տանի:
² Օրլոյս քաղուիլ, մթննալ: — ³ Սարպին, տախտակէ շէնք, չորս անկիւններն իրար ագուցած: — ⁴ Ընդունարան: — ⁵ Խօսակցել:

տանիմ, չկայցի, տիրանն ալ դուս ելան, ինծի հետ¹ դրին ու ետ դարձայ եկայ, ծառիմ տակ կճուճիմ² օսկի ունէի, վրէն թապլտկեցայ³: Գեալ աղբար, է, դու ի՞նչ էրիր: — Հէ, ես ի՞նչ էնէի. տավրին ջոկին⁴ բաստ եկայ, մէջ պիտի մտնէի, համայ ի՞նչ էնիմ որ շունն հետուին էր, չկայցի: ի՞նչ ասիմ ինսանօղուն խելքին, գլուխն հէչ չկայ. չին գիտել թէ՛ շանն եղուկն⁵ ի՞նչ մեծ գեղ ա: Սթանպոլ թագաւորին աղջկն բորոտած ա, կերթայի օխտ խալկին⁶ ջույ լնէի, դնէի կրակին վրայ, կէփէի կէփէի, մինչուկ տակն իջնուր ջույն. օխտն ալ իրար վրայ լնէի, մէ խալկիմ մնար լեքն. էնոր մէջ լնէի շանն եղուկն ու աղջկան էնոր մէջ լեղացնէի, լաւանար պրպսթոր⁷ կընիր ու թագաւոյն ի՞նչ ասես կու տար: Գեալն ու աղուէսն դարձան արջուն ասին. է՛, դու ի՞նչ էրիր, արջ աղբար: — Էս գնացի մարին⁸ մալին ետեւէն, էն տեղուանք մէ մոզիմ⁹ գտայ, ումուզեցի¹⁰ բերի քորիս¹¹ մօտ թաղեցի, էմէն օր քիչ քիչ կուտիմ ու օխտ ունկով լեք օսկի խալկինիս վրայ պառկիմ պոյտ ի վեր¹²:

Շաւաղն¹³ նետայ թէ չէ՛ գազաննին մէմէկ դուս կեշեն կերթան: Պիծիկմ կանցնի, արեգակն նե ջահի¹⁴: Մարդն՝ Յիսուս Մարիամ կէնայ ու վեր կահին. ալ

¹ Փախցնել: — ² Կճուճ, կերակուր եփելու կաւէ լաման: Բու՛լ ատոր մեծը: Բու՛լույ, կաւէ պնակ, սկաւառակ: Խեշտ, ափր կորած քաղայ: Փուլ, կուժ: Խեշտ, փոքր կճուճ: — ³ Թապլտիլ, թապլտիլ, կռնկի վրայ մանիման դառնալ: Կնորոյրու խաղալ, գլխի վրայէն դառնալ: — ⁴ Ջոկ, խումբ: — ⁵ Եղուկ, ուղեղ: — ⁶ Խալկին, գազան (ղազան): — ⁷ Պրպսթոր ընել, բոլորովն լանալ: — ⁸ Մարի, մայրի, անտառ: — ⁹ Մոզի, երկու տարուան հորթ: Երեք տարուան, որ առաջի անգամ կը ծնի: Բոռիտ, երկու տարուան ուլ: Չարիչ, երեք տարեկան գամ կը ծնի: Բոռիտ, երկու տարուան ուլ: — ¹⁰ Ուտին վրայ առջի անգամ ծնող այծ: Թուխլի, երկու տարուան գառ: — ¹¹ Արջու, գայլու բնակարան: — ¹² Կռնակի վրայ: — ¹³ Արշաւոյս: — ¹⁴ Կամ՝ գպլիլ, լոյս գալ:

վախ չկայ, կասայ, երթամ իմ բանիս: Դուս կենայ, կաշայ որ աղուէս խոտի վրայ թապլտի. Հայհու, հայհու կէնայ, աղուէսին հետ գնայ, կձուձմ օսկին դուս հանայ, կառնու կերթայ: Ծամբէն հովիւն դէմ կենայ տաւարն առաջն. Իտա շանդ ի՞նչ տամ, կասայ հովիւին: — Հարուր օսկի: — Էհէն հարուր օսկիդ: Փարէն համբայ ու շանն կառնէ կերթայ: Խեղճ որ կու գայ, շանն զայնու սպանայ, եղուկն գլխէն դուս հանայ, նե դնայ դաւաճոխն ու թախ Սթանպոլ կերթայ:

Քառսուն օր ճամբայ կենայ, պոլ նէն¹ ու նաս թռչի, խիստ դժուարութեամբ հասնի էն վերջ Սթանպոլ քաղաքն. տխրանի կերթայ ու ճուայ, կասայ. «Հէքիմ ամ, հէքիմ: Բժիշկ իմ, բժիշկ:» Աս խապարն թախ թագաւորին անկաձն հասնի թէ՛ զարիբ հէքիմմ եկած ա հեռաստանէն², պալքի մէ դեղմ գիտայ, թագաւորին աղջկան ղնտցնայ³: Թագաւորն իղին կէնայ, էն հէքիմին բերել կու տան, կու գայ թագաւորին առջեւ կենայ: Հայցնու թագաւոյն. Ի՞նչ հէքիմութիւն գիտես դու, մեր աղջկան կայնաս լաւցնու: — Մեծն ապրած կենայ, կասայ հէքիմն, Աստուծով կարող իմ, համայ ինչ որ ասիմ՝ անկաձ էնին: — Լաւ, ինչ որ գիտես էրա:

Օխտ զազան ջուլ լնուլ կու տայ, քուրաք⁴ շինայ, խալկինին վրայ դնայ, գոլայ⁵ ու կասայ. Վերայ գոլ⁶ էրէք: Զույն էման կէփի, էման կէփի, որ տակն կիջնու. ետ կառնէ, բոլոյն ալ մէ խալկինիմ մէջ լնուլ կու տայ իրար վրայ. դաւաճոխն⁷ բանայ, շանն եղուկն էտ խալկինին

¹ Կէն ու նաս, աղին անդին: — ² Հեռաստան, հեռու տեղ: — ³ Ոնտցնել, լաւցնել: — ⁴ Քուրաք, քարով շինուած կրակարան: — ⁵ Գոլ լել (քուրաք, փուռ, թոնիր) վառել: — ⁶ Գոլ էնել, կրակը վառ պահել շարունակ: — ⁷ Գաւաճոխ, ուր մորթէ շինուած պաշարի աման, մախաղ:

մէջն կածայ¹ ու խառնայ, կեփայ կեփայ, մինչուկ որ կէս ընի ու ետ կառնու² որ պիծիկմ պաղի: Աղջկան բերել կու տայ, էտ խալկինին մէջ լեղացնուլ կու տայ իրէք հեղ. մէկալ օյն աղջին լաւցած էր, պրպտոր եղած, մօրէն եղածի պէս էր, ալ չունիր բորոտութիւն հէչ: Թագաւոյն խիստ խնտայ, մեծ տավաթ³ կու տայ իրեն մեծերուն. հէքիմին կանչայ իրեն մօտ, կասայ. Տէ՛, ի՞նչ կուզես դու հիմի, ասա, ինչ որ կուզես տամ: — Թագաւոյն ապրած կենայ, ես բանմ չիմ ուզե, մէկ հրաման էրա, հարուր ապրեար ինծի հետ գայ հինգ թօրով ու տաս արապայով, ինծի իմ տեղս տանին: — Շատ լաւ, ընի քեզի, կասայ թագաւոյն:

Մարդն խիստ խնտում կէնայ, շորհակալ կընի թագաւորին ու ապրեարն հետն առած՝ կու գայ իրեն երկիրն: Իրեն երկիրն որ հասնի, առանց կակնել կերթայ մարին, էն արջուն ետեւէն. քորին որ մօտենայ ու չի՛ թօփեյն բանալ կու տայ. մէմալ արջն բողջտայով՝ քորին, մէմալ ի՞նչ կաշես որ, առջուն պառկած տեղն օխտ ունկով⁵ խալկինն լեք օսկով գանու. թէզմ լնու արապէնուն վրայ ու մէջ գիշերին հասնի իրեն դուռն, նե մանու, րահաթ վայ նստի տունն, կնոջմով ու տղոցմով կու վայլէ, փառք կու տայ Աստուծոն ամենայն ժամ:

Մէկալ օյն գէնկին դրկիցն⁶ կաշայ, որ ս՛լ չին գայ հաց ուզելու. մտքին մէջն ի վար կասայ. Ծանրմ, իսա դրկից աղբայս ի՞նչ եղաւ. ի՞նչ խմացաւ, իսա օրման⁷ բան ա: Փիթուն գեղն խապար պտտայ թէ՛ փուխարայ

¹ Մէջն ածել, ձգել, լեցնել: — ² Ետ առնուլ, վրայէն վերցնել: — ³ Տավաթ, հացկերպիթ: — ⁴ Քորթիթ, արջու, գայլու ձագ, թոփիւն: — ⁵ Ունկ, ամանի մը քովէն դրուած բռնելու տեղ: — ⁶ Գրացի: — ⁷ Ի՞նչպէս:

մարդն զէնկինցած ա: Իրար քսիսան. Ի՞նչ եղաւ, Օրման եղաւ: Կասին. Գնացած ա մէ գիշերմ աւեր ջաղցաց մէջ պառկած ա ու եկած զէնկինցած ա: Էն զէնկին մարդն աս որ կիմանայ, կերթայ կնկան կասայ. Բա, մենք ասման չինք ընել, պայրո¹ ես ալ երթամ մէ գիշերմ աւեր ջաղացքն քուն քաշիմ: — Լաւ կրնի, կասայ կնիկն, գնա, մեր հայն ասման չինիր, էն մեզն ո՞ւր անցնի, գնա պոլ օսկի բե, մենք էնորմէ զէնկին ընինք:

Մարդն անկաճ կէնայ, ճամբայ կրնկնի: Կերթայ, կերթայ, կերթայ, մութն կրնկնի², աւեր ջաղցին մօտն հասնի, կու գայ նե մտնու, մէջն պառկի: Մէջգիշեր ա քնէն զարթի, մէմալ կաշայ որ ի՞նչ կէնես, ճանաւարնին³ նե ժողվին, մէ արջմ, մէ գեարմ ու մէ աղուէամ: Այն իրանց մէջ մուշավարայ կէնէին. աղուէան քինթն մեծ մեծ վեր վեր քաշայ, կասայ. Հոգայ իսնի հոտ կու գայ, իսնի հոտ կու գայ: Արջն կասայ. Ի՞նչ իսնի հոտ ա, իսա ժամանակա իսան ի՞նչ դատի⁴ իսանի⁵, հէչ կարելի բան ա: Աղուէան մէմ վեր թռչի, կասայ. Հոտայ կեցէք մէմ աշիմ, չընի թէ՛ էրէկու պէս այն մեր խօսածն իմանայ: Կնիկէ կաշայ, որ արդունին մէջ մէ մարդմ կուկուզած⁶ ա, կասայ. Է՛հէն մէ իսանողլիմ: — Բերէք հուզայ, բեւէք հուզայ, կասին արջ ու գեալ աղբայն, իսա մեր զարար տուողն ա, եկէք իտոր բկտինք⁷: Աղուէա աղբայն ձվայ, կասայ. Արանքն իմ ա: Դուս հանին մարդուն, բզկ բզկ⁸ կէնին, լափին ու կերթան իրենց տեղունքն:

¹ Կ'երեւի թէ: — ² Մութն ինկիլ, մթննալ: — ³ Ճանավար, գաղան: — ⁴ Ի՞նչ կ'ընէ: — ⁵ Իսանի, իտանի, ինանի, այս կողմերը: — ⁶ Կուկուզել, ոտուրներուն վրայ ամուր ամփոփուիլ: — ⁷ Բկտել, փողտելով սպաննել: — ⁸ Բզկ բզկ ընել, կտոր կտոր ընել:

Պոլ վախտ կանցնի, անեցիքն կաշին որ իրենց տէյն չեկաւ, կեընին ման գալու. էմէն դին կաշին, չին գտնուլ, ետքէն կու գան աւեր ջաղացքն նե կաշին, որ էրկու չոյլ օսկոր մնացած ա: Ետ դառնան տունն վայ նստին, կու լան ու կու լան, ալ¹ սգլելու ճար չկայ:

Փութարին խէր² չէնողն տնով ու տեղով կու կոյտուի:

ժե.

Թ Ա Փ Ա Կ Է Օ Զ Ի Ն Հ Է Բ Ե Ա Թ Ն

Երկու մարդ կուզին ճամբորդութիւն էնել, կրնկնին ճանապարհ ղուրպաթն երթարու համար. շատ կերթան քիչ կերթան, կու գան մէ դուր տեղմ հանգչին, օչինչ շէկիք չի երեւնայ, օյլուն ալ քաղուելու վրայ ա: Պիծիկմ ալ գնացին, հեռուէն քորքեր³ տեսնուեցան, իրար ասեցին. Եկէք երթանք ինա տեղն մային մէջ պառկինք: Ելան եկան, դեռ թէզ էր, պիծիկմ դուան վայ նստան ու ետեւ նե մտան պառկեցան:

Կէս սահաթ չէր անցած, աշեցին որ թափակեօզ⁴ հովեւն տավայն առաջ երած ունի, կու գայ որ: Առաջ թռաւ, եկաւ քորքին դուռն բացաւ, ձէն⁵ կէնէր տարւին. պէհէյ⁶, պէհէյ էնելով: Բոլոյն նե էրաւ ու ինքն ալ նե մտաւ միջուին. հոտ էրաւ⁷, հոտ էրաւ ու ասաց. Հոգայ իսնի հոտ կու գայ: Մէ մեծ քայմ բերաւ ձգեց

¹ Սգլել, լացը կտրել: — ² Խէր, ողորմութիւն: — ³ Քորք, (ղարայ ետփու,) անասնոց ընակարան: — ⁴ Թափակեօզ, միակն (ճակտի վրայ) կեկոփ: — ⁵ Ձէն էնել, կանչել: — ⁶ Պէհէյ, տավարն կանչելու համար: — ⁷ Հոտ տուրտալ:

դռան ետեւ, որ օջով չկայնայ դուս փախչել: Ու պաշա-
միշ կէնայ ազմգկել¹. պոլ ազմգկեց, էն վերջ էն մարդ-
կանց ձեռք² բերաւ: Ձեռաց քուրաքն գոլեց ու շամբույն³
նե զարկաւ մէջն, որ լամ կարմրեցաւ: Մտեւ եկաւ մարդ-
կանց մօտ սնտղտկելու⁴ թէ՛ ոյն ա գէր՝ աշեց որ պզտիկն
տահա գէր ա: Գնաց շամբոյն առաւ եկաւ, կարմիր կար-
մրած, էն մարդուն փոյնինի էման մէմ խոթեց որ գլուխ-
նինի դուս եկաւ ու տարաւ քուրաքն գորոխին⁵ վրայ դրաւ.
մանիման⁶ դարձուց, լամ եփեց, քեապապ էրաւ, եղերն
ալ վրայէն ճըլային⁷: Մփեցաւ օրայ ու խայտեցաւ, վայ
նստաւ ուտելու, համով համով կերաւ, փոյն կրթացուց:
Էն մէկալ ընկրոջ ալ կանչեց, ասաց. Էկէ, էկէ միս ու-
տինք, ո՞ւր հօտա շուարած կակնած իս: — Ես միս չիմ
ուտե: — Ո՞ւր չիս ուտե, արի, արի, էգուան ալ քեզ
կուտիմ, մի վախենա: Գնաց ձեռքէն բռնեց բերաւ մօտն
վայ նստեցուց ու իրեն ընկերոջ օտքին կրունկին մսէն ու-
տեցուց իրեն. ինքն ալ ալն կերաւ, կերաւ ու հայփնի պէս
օւնցկետ ետ ինկաւ պառկեցաւ:

Էն ծեր մարդն միտք էրաւ, ասաց. Բա, հիմի ես
նոր երթամ, իտա վեր պիտի էլնայ, ինչի ալ պիտի ու-
տայ: Պիծիկմ ալ միտք էրաւ, ասաց ինքն իրեն. Համայ,
կեցի, ես քու հասկէդ կու գամ: Եիշն օձախին մէջ կրակ
դարձած էր. մէկ ոչխայմ մորթեց ու փոսթն⁸ առաւ նե
փաթութութեցաւ մէջ, միսն փտին⁹ մէջ թաղեց ու գնաց,
գոռոխ կորած շամբուրն առաւ եկաւ, թափակեօղին՝ որ

¹ Ազմգկել, խարխալել: — ² Ձեռք բերել, բռնել: — ³ Շամբուր,
մէկ կողմը սուր, մէկալ կողմը ճանկ: Անէ. մէկ կողմը ճանկ, մէկալ կողմը
տափակ ձեռքի պէս: Բերոց՝ ձեռքի փոքր ակիջ: — ⁴ Ծօշափելով նայել: —
⁵ Հրաշէկ գործելի: — ⁶ Աօդին անդին: — ⁷ Ազգել: — ⁸ Փոսթ, մորթ:
— ⁹ Փուտ, տաւրի աղբ: Խուշքի, ձիու աղբ: Կտկտոր, այծու աղբ:
Բէզ, տաւրի գարնան աղբ. գոր իրրեւ դեղ գործ կ'ածեն:

մէկ աչքմ ունիր, էնվար նե էզարկ ու քորացուց: Հու-
սացաւ որայ թափակեօղն աշեց որ աշին քորացած ա, նէն
ու նաս գնաց թէ՛ մարդուն գտնայ. էն ղտիկ նէն ու նաս
թռաւ որ դադրեցաւ, ճայն կտրեցաւ, գնաց դրան ետեւի
քայն ետ ձգեց ու դրան վրայ նստաւ ու տուայն մէ մէկ
դուս էրաւ: Պէհէյ, պէհէյ, էրաւ, օչխայն դուս երան,
էմէն մէկին տնտղկեց, մարդուն չքտաւ, էն չաղն դուս ելաւ
ազան տուաւ: Ազան որ տուաւ, բոլոր թափակեօղին՝
ինչղտիկ որ կային, մօտ եղան եկան մէ համլէմ, տեսան
որ իրենց ընկերին աչքն քորացած ա, ասեցին. Ի՞նչ եղած
ա քեզի: — Հողայ ինսան կայ, լաւ աշեցէք, ասաց: Հո-
զայ, հունայ թռան, օչինչ չքտան. էն մարդն տարւին
հենելով, հոտ էնելով անոր հետքին հետ գնացին: Էն
մարդն մէմալ ետեւն աշեց որ թափակեօղին կու գան.
Թռաւ, թռաւ, թռաւ մի կաժմ¹ ետ անցաւ էնոնց,
ղայրաթ էրաւ որ մէ կաժմ ալ անցնի, չկայցաւ, սխյան
պատուեցաւ, տեղն ի տեղ առ Աստուած փոխեցաւ ու
թափակեօղներուն ձեռքէն պրծաւ:

ԺԳ.

Թ Ե Փ Ա Հ Ո Գ Ո Ւ Ն Ն Է Գ Ե Ա Թ Ն
Մէ թագաւոյմ կրնի, մէ մանչ զաւակմ կունենայ,
որ հէչ աշխարհք տեսած չունիր, տան մէջ կուտէր,
¹ կաժ. բլուր: Ող, սարերու գլխտանք: Թամբ, սարի գլուխ դուր
տեղ: Պառակ, լեռան մը կողքը: Փուլ, փլփլած տեղուանք: Կապան,
կիրճ, բարձրաւանդակ ժայռեր: Քարծայր, կտնծայր, քարի գլուխ, էյնալու-
գէշ տեղ: Գուր, տափաստան: Օվիտ, (հովիտ) մեծ տափաստան:

խմիր, պառկիր, ոտքն դուս կոխած չունիր. իրեն տեղին պիլայ վեր քաղել չէր, էման դուլ էր: Մէ օյմ ասեցին. Էկէք խոր կարգինք, պալքի մարդ ընի: Հայսնիք² կէնին, տղին կարգին. համայ մէկալ օյն կաշին որ, ալի էն գուըն, ալի էն գուըն: Ծօ՛, կասին, դու օրեյս³ տեղին հալայ ձգէիր, վեր քաղէիր, քու հալդ ի՞նչ պիտի ընի ատման: — Հա՛, օրեյս հայս չի կար, հիմի ա՛լ ես ո՛ւր բանիմ որ: Մէկ էգուանմ կիրակի, որ հաղներն բոլոր ժամն էին, հայսն մարդուն խաբայ խաբխրայ, դրան մօտն ի վար տանի, դրան որ մօտենայ թէ չէ՝ էման մէմ ուռանցք կու տայ

¹ Անկողինը վերցնել:

² Հարսանեաց արարողութիւնք. հարսն կածնելէն վերջ, կեսրայրը կու գայ, կածնողներուն վարձքը կու տայ ու հարսին ձեռքէն բռնած անէն դուրս կը հանէ, խուռն բազմութեան մէջ ագուռ ագուռ մանր ստակ կը փռէ, որ հին ատեն աւելի կը գործածուէր: Հարսն ու թագւորն ժամը կառաջնորդուին. պսակի խորհուրդն կատարուելէն վերջ, թագւորաղբարն առաջ կ'անցնի, ետեւէն թագւորն, ատոր ետեւէն հարսն գօտիէն բռնած եւ հարսին ետեւէն ալ հարսնքոյրն եւ թագւորաքոյրերն. առջեւէն ալ կերթան մակրտանք (հարսին կողմանէ 7—8 հոգի մարդիկ) խուռն բազմութեամբ եկեղեցիէն դուրս կ'ելլեն: Ժամին դուռն հարսնքոյրն ու թագւորաքոյրերն քաթայ ու շաքար կը փռեն ու տղայքն խառնիճաղանճ կը ժողվեն: Երբ քիչ մը տանն մօտենան, մակրտանք կը կահնին, զո՛հ կուզեն իրենց կենաց: Խոյ մը կ'առնուն կու գան անոնց առաջ կը մտնեն. մտնից մէջնայ մ'ընծայ կու տան: Երբ թագւորին տունը հասնին, դուրս յետոյ հարսին ու հարսինքրոջ կը բարովէ. սկաւառակ մը լի ցորենով կու տայ հարսին, որ ագուռով համարձակ չորս կողմ կը փռէ արեւմուտք, արեւելք, հիւսիս եւ հարաւ: Հոս մակարներն փոքր պար մը կը բռնեն, կը կանչեն. թագւորամայր բարիլուս, բարիլուս, փէշքեաշ կու տամ, փէշքեաշ կու տամ, արի դուս: Աերջպէս թագւորամայրն դուրս կ'ելլեն, գլխուն վրայ կրօ սեղան մ'առած, մէջն սկուտղ մը քեսահիով ու վարչամակով, կու գայ մանու պարին մէջ տեղն ու անոնց հետ կը խաղայ քիչ մը ժամանակ: Յետոյ բոլոր ժողովուրդն կերակուր վայելէն. վերջ կու գան պարի տեղն, հարսն ու թագւորն կը նստեցնեն ու իրենք պար կը բռնեն տկով ու քեամահիով անվերջանալի մինչեւ արշալոյս:

³ Առաջ, ուրիշ օր: Սեղանն վար քաշել, յարդարել, սեղանն վեր քաղել, վերցնել:

էնոր, որ շիմէն դուս կինկնի. հոն մէմ երկինքն ի վեր կաշայ, մէմալ ծառներուն, արմնայ ու զարմնայ: Կնոջն կաղաչայ, կասայ. Ինձի ագուռմ՛ ալուր, մէկ հաւկիթմ եւ մէ հացմ տու: Էն ալ վերեւանց ծակէն ուն կու տայ ինչ որ ուզեց, կառնու, կերթայ ու կերթայ, համայ օչ ճանապարհ զիտայ, օչ աս, օչ ան. մէմ երկինքն ի վեր կաշայ, մէմ գետինն ի վար. խելքն թռուցած ունի, չեգտէ նոր կերթայ:

Նշած էր մէ տեղմինի կերթար, մէմալ մէ արջմ ու գեալմ բաստ եկան իրեն ու մէմալ մէ ուշապմ, իրար հետ էման բանէին, էման բանէին որ կրակի պէս: Էնոնց կասայ. Ձիւնիր, ինձ ալ հետուիդ աղբար էնէք: — Դու ի՞նչ իք իս, որ քեղն աղբար էնինք, թեմահոգի, բերանդ ինկած ա, մեզն հետ բանիս: Էն չաղն էն ալ հաւկիթն խալպաթ ծոցէն դուս հանայ ու վրայ կէնայ, սողտայ քայմ վեր կալնու, կասայ. Դուք ալ կայնա՞ք քարի մէջէն իրար² տալով ջուր հանել. ես կայնամ: Էն ժոււմ հաւկիթն իրար կուտայ ու կասայ. Աչեցէք, էհէն ես քարին մէջէն ջուր հանիմ: Զույն որ ելաւ, էնոնք արմնցան շատ ու ասեցին. Ատ ի՞նչ զօջախ³ մարդ ա, որ քարէն ջուր հանայ:

Ետեւ ալ խալպաթ⁴ ծոցէն ագուռմ ալուր դուս հանայ ու սուտ վրայ⁵ կէնայ, գետնուցէն հող վեր կալնելու, ու էնոնց կասայ. Դուք ալ կայնա՞ք հողն ալուրի փոխել. ես կայնամ: — Թե որ ձեռքիդ մէջ ատ հողն կայնաս ալուր դարձնել, կասին, քեզն օրթախ կէնինք: Թե-

¹ Ագուռ, մէկ ձեռքն կամ երկուքն ի միասին որչափ որ կ'առնուն: Բուռ մը (խոր) մէկ ձեռքն որչափ որ կ'առնու: Պտեղ մը, պտղուց մ' (ալուր) քիչ մը, երեք մատով որչափ որ կարելի է: Անթ, անթել, երկու ձեռքով որչափ որ կ'ընայ մարդ գրկել:

² Իրար տալ, սխմել: — ³ Գաջ: — ⁴ Գաղտնի: — ⁵ Արայ կենալ, ձուլլ. խոնարհիլ:

փահոգին ձեռքն բանայ որ ալուր ա դարձած. էնոնք կա-
 շին ու արմնան ու զարմնան, կասին. Բեղե հիմի աղբար
 կէնինք: Էն օյն ասման անցաւ. մէկալ օյն կասին. Երթանք
 փատի: Պատրաստուին երթալու: Թեփահոգին կասայ թէ՛
 իտանի ինչքան չուան կայ, իրար կցեցէք, որ ես մարին
 պիրատի շալկիմ պիտի: — Լաւ կասին էնոնք ալ, ու
 ճանապարհ կենին կերթան:

Հասնին օրայ մարին, իրեք աղբայն կանցնին ծառնե-
 րուն ետեւն ու կացին չափին. թեփահոգին իման կակնած
 ա, խօսել պիտայ չի: Էնոնք կասին. Աղբար, դու է՞նք բա-
 նել չես, իման շուարած կակնած իս: — Ի՞նչ էնիմ,
 կացին զայնում, համայ վախենամ թէ՛ մարին պիրատի
 իրար խառնիմ: — Աման, աման, լուր է, կասին, մարին
 մեզն ալ պէտք ա, մեք քու շալակդ ալ կէնինք, տեղդ
 վայ նիստ: Փատէն դարձան եկան ու էնոր հէջ ալ շալ-
 կեցուցին ոչ, վախեցան թէ՛ պիրատի մարին շալկայ կու:

Մէ օյմ ասեցին երթանք այտն քայ նետելու: Գնա-
 ցին. իրեքն նետեցին, սրէն եկաւ թեփահոգուն, ասեցին.
 Տէ՛, նետա՛, ո՛ւր ես շուարած: — Նետի՛մ, համայ վախենամ
 թէ՛ քայս երկնքին դպչի ու փլչի վրէնիս ի վար: — Ամանի-
 կիտի, մի նետե աղբար, թէ՛ չէ պիթունս ալ գնացինք:

Էն իրեք աղբայն կու գան տունն, խորհուրդ կէնին
 իրարու մէջ, կասին. Ատ ի՞նչ ուժով մարդ ա, ատ տուն-
 զին մեզն զայ կէնայ, էկէք մեր գլխուն մէ ճարմ գանունք:
 Միտք կէնին ու կասին. Էկէք, շամբուրն շողցունք, պառկի
 օրայ տանինք միսն զայնունք ու սրպանինք էնոր: Թեփա-
 հոգին կիմանայ, տեղէն վեր կենայ, իրեն տեղն մէ խուռնմ¹

¹ Խուռնջ, ծառի կոճղ, քիւթուկ: Ռո՛ւ, ծառոց ոտերէն եղած փայտ:
 Կեւեռ, ճեղքուն թոյլ փայտ: Ծռծոփ, դիւրավառ մանր փայտ: Խոչ.
 Խլեզ. Չող. Գերան. Կոնտ:

բերայ վայ դնայ ու ինքն ալ կերթայ սխիրն փաթութուի
 ու պուճախն կակնի: Էնոնք շողցած շամբուրն բերին նե
 զայնուն խուռնջնի ու կերթան, գիտին թէ թեփահոգին
 մեռաւ: Մէկալ էգուանն թեփահոգին վեր կենայ կու
 գայ իրեն ընկերտանց բարեւայ, կասայ. Աս գիշեր ինձի
 լուերն հոգիս հանեցին: Էնոնքն ալ բարեւն կառնուն ու
 զարմնան թէ՛ սրման բան ա, որ չէ մեռած:

Էն չաղն կասին. Եկէք խալկինն ջուր եռ հանինք ու
 տանինք ընունք վրէն, որ խաշի ու սատկի: Թեփահոգին
 կիմանայ ալ ու թագչի: Էնոնք եռ ելած խալկինի ջույն
 կառնուն կու գան, վերին ինջին վրէն ու փախչին կու
 գան. գիտեն թէ՛ թեփահոգին մեռաւ գնաց: Մէկալ
 էգուանն թեփահոգին կենայ կու գայ իր ընկերտանց բա-
 րեւայ, կասայ. Աս գիշեր իժով քիյտնած էի:

Էնոնց ճայն կտրի, թեփահոգուն կասին. Ի՞նչ եղաւ,
 եղաւ, եկէ բաժուինք: Էն ալ օչինչ չունիր ու կասայ
 էնոնց. Լաւ, բաժնուինք, համայ իմ տունս հեռու ա, իմ
 շէանս վո՞վ տանի: — Մենք տանինք, կասին էնոնք. դու
 մի դայտ էնել: Էն ժում բաժինք կէնին ու թեփահոգու-
 մէն վախենալուն, էնոր ալ բաժին հանին: Թեփահոգին
 դայտակ իրեն տունն կերթայ, էնոնք ալ իրեն շէանն շալ-
 կին ու ետեւունց կերթան: Դուռն որ հասնին ու չին,
 կաշին որ թեփահոգին պաշտմիշ էրած ունի, զամէն էման
 սրայ որ. էնոնք վախին, շալկին հեռուն վայ դնին ու կուծէ-
 կուծ փախչին տա փախչին:

Ճամբէն որ էման փախչին, մէ տէյտէյմ ըստտ կու
 գայ, կասայ. Ծօ՛, մանչեյ, խէյն ընի, ի՞նչ էղած ա, որ
 իտման փախչէք դուք: — Մի՛ ասե, Տէյտէյ, էման մէ
 գէշ մարդմ կար որ, էնորմայ վախեցանք, շալկինս վայ
 լցանք ու փախանք: — Դուք էնորմայ ո՛ւր վախենայիք, էն

ի՞նչ մարդ որ, էն թեփահոզին չէ՞ մի. հայտէք երթանք, ես ձեզին հետ իմ: — Չէ, Տէյտէյ, ի՞նչ կասես ասա, մենք գալ չինք: — Չուանն բերէք իմ մէջքս կապիմ, ես առաջ կանցնիմ, դուք ալ ետեւէս եկէք, միք վախենալ: Տէյտէյն առաջ կանցնի, իրենք ալ ետեւունց կերթան սիյտեյն դող: Էն տեղ որ մօտիկցան, աշեցին որ թեփահոզին ձեռունին ետ ունի ծալած, վիրայ զամէն սրայ. էնոնք տեսնուն թէ չեն, տէյտէյին լուր կենան, իրենք էման փախչին որ, զիտես թէ, ետեւէն հետ դնող կայ: Կէս սահաթուան ճանապարհ գնացին, հէջ ետ աշեցին ոչ. մէմալ աշեցին որ, Տէյտէյն կորած գնացած էր: Իրենք թեփահոզումէն խալսեցան ասման. թեփահոզին ալ գնաց իրեն տունն, մարդու պէս ապրեցաւ:

ԺԷ.

Ս Ը Ռ Լ Ի¹ Բ Է Օ Ս Ի Ն² Հ Է Բ Ե Ա Թ Ն

Մէ թագաւոյն կրնի, իրեք մանչ կուսենայ, իրեք ալ աղջիկ: Մեռնի օրայ, օսէաթ³ կէնայ իրեն մանչերուն ու կասայ. իմ աղջիկներուս վով որ կուզայ, տուէք, չէ մի էնէք, մի դարձուք ետ:

Թագաւոյն մեռնի կերթայ. մէ դեւմ աղուէսի կերպարանօք կու գայ մեծ աղջկան ուզելու: Մեծ աղջայն դէմ կակնի, չի տա, կասայ. ի՞նչ կարելի բան ա, որ մեր քոյն դեւի տանք, ատ չընալոց ա: Դեւն կու գայ

¹ Սըռի, հնարք ունեցող: — ² Բէօսայ, անմօրուք: — ³ Օսէաթ, կտակ:

միջնեկ աղբօյն. էն ալ չի տա: Էն վերջ կու գայ պիծիկ աղբօյն, էնորմայ խնդրայ: Էն կասայ. իմ հօջս օսիաթն աս էր թէ՛ վով որ գայ աղջիկներուս ուզայ, ուն տուէք, չէ մի էնէք: Ու քոյն կառնէ դեւին կու տայ. էն ալ կառնու աղջկան, ումուզին ձգայ ու փախչի:

Կանցնի երկու օր, ուրիշ դեւմ կու գայ արջու ղըլավաթով ու միջնեկ աղջկան կուզայ իրեն: Մէկալ երկու աղբայն ալ չեն խառնուիլ ու պիծիկ աղբայն դէմ կենալ չի, ուն կու տայ էնոր միջնեկ քրոջն: Կանցնի երկու օր, մէ դեւմ ալ կու գայ գեալու ղըլավաթով, էն պիծի աղջկան կուզայ: Պիծի աղբայն ալի հա՛ կէնայ ու քրոջն ուն կու տայ. բողորէն ալ խալսի, ինքն մնայ մէնակ տրտում. ախուր:

Մէ օյմ կենայ կերթայ օյսի. մարիներէ կանցնի, պոլ տեղեր քալէ, կու գայ մէ գետիմ մօտ կակնի. կաշայ որ մէջէն մէ ուսնա բանմ աղջկայ կերպարանքով կերթայ դարվար ջրին երեսն: Կզմայլն շատ ու կերթայ, ետեւէն թռչի, կերթայ կառնու, նե դնայ ծոցն ու ետ դառնայ: Կու գայ տունն, օչում ասել չի, եղբրտանց կասայ. Ես կու բաժնուիմ: Էնոնք չին իրեն ականջ էնել, իրեն բաժինն կառնու կերթայ հեռու հեռու երկիրներ: Ծատ կերթայ քիչ կերթայ, շատ կերթայ քիչ կերթայ, հասնի մէ քաղաքմ, իսկի մէկ ինսանմ չի տեսնուլ, չօլ¹, վէրանայ². պիծիմ ալ քալայ, մեծ մեծ տներ կակնած ին ուսնա ուսնա ճամբէներով, համայ օչով չիկայ: Մէկ մալ մէ բանձր տունմ ի վեր վեր կաշայ այվանն³ ի վեր, մէ կինմ տեսնու, որ իրեն կասայ. Աղբար, դու իսա ժա-

¹ Չօլ, անապատ: — ² Վէրանայ, անշէն: — ³ Այվան, վերի դասիկոն, (մեծ պալատն):

մանակս իսանի ի՞նչ բան ունես: Վար կիջնու շապով
 դուռ բանայ, էնոր նե կառնու. վայ նստին, խորոթին
 օրայ տղէն ճանչայ որ իրեն մեծ քոյն ա, իրար ճիտն
 փատթին ու կու լան: Ետեւ ոտուին լուսնայ ու հաց
 վայ դնայ, կասայ. Աղբար, մէմ ինծի ասա, դու ի՞նչը¹
 իսանի եկար, գէշ երկիր ա. փեսէդ դեւ ա, քեզե տէրոր
 իրկուան չիմ կայնա պէհել, քաւէլ² քեզե խտիրի մէջ
 պէհիմ: — Չէ, ես էնոր լաւութիւն ունիմ էրած, էն
 ինծի ուտել չի:

Իրկուն որ կրնի, դեւն կու գայ տունն ինի նե մտնու,
 կաշայ որ մարդ կայ, վրէն թռչի թէ՛ ուտայ: Կնիկն
 էնոր բռնայ ու կասայ. Կեցի, կուտես համայ բկիդ չընկնի,
 հա՛, մէմ լաւ աշա՛ թէ՛ ատ վո՛վ ա: Դեւն պիծիկմ ալ
 կաշայ, ճանչնայ. Վայ, կասայ, քա՛, ո՛ր ինծի չէիր ասել,
 աս իմ աներձագա ա, քիչ մնաց ատ որ ուտէի: Չեռքէն
 բռնայ, կասայ. Բարի տեսանք, բարի տեսանք, աներձագա,
 ու պոլ խորոթին հետարար: Մանչն կասայ թէ՛ իսպէս
 իսպէս բանմ գաած ունիմ, չիմ գիտել թէ՛ ի՞նչ ուժ
 ունի. ծոցէն հանայ, ցուց կու տայ: Լաւմ կաշայ, կաշայ
 դեւն վրէն ի վար, գիտիմ հիմի, կասայ. Մեք իրեք
 աղբար ենք, իրեքս ալ քու քուրերդ առած ունինք.
 միջնեկ աղբայս իս տեղէս երկու ժամուան ճանապարհ
 հեռու ա, էնոր մօտ գնա, էն չեգտայ. պիծի աղբոյս
 տեղն էնորմայ խրատ առ, կերթաս էնոր մօտ, էն քեզե
 էմէն բան կասայ: — Լաւ, կասայ, տղէն, ատման էնիմ:

Մէկալ օյն տղէն քրոջմէն բաժնուի, կերթայ միջնեկ
 քրոջն գտնելու: Երկու սահաթ կերթայ, չե երթայ,
 մէ գեղմ րաստ կու գայ, մտնու մէջն, քարայ. մէ կիմ

¹ Ի՞նչը, ինչպէս: — ² քաւէլ, միայն թէ:

տեսնու իրեն, կասայ. Աղբար, դու իսա տեղուանքս ի՞նչ
 բան ունես, դու զրման եկար իսանիս, դեւերուն շնչէն
 ժժմուկը¹ խթխթալ² չի, դու ի՞նչը վախեցար ոչ եկար:
 Աս իրեն միջնեկ քոյն էր, իրեն տուն, տեղ կէնայ, վայ
 նստին: Իրկուն որ կրնի, քոյն կասայ. Գիտե՛ս աղբար,
 էկէ քեզե պէհիմ, փեսէդ դեւ ա, հիմի կու գայ քեզե
 կուտայ: — Չէ, կասայ, աղբարն, ինծի մի՛ պէհե, ուտայ,
 ուտայ թող: Պահմ վերջ դեւն կու գայ նե մտնու,
 տեսնու որ ուրիշ ինսան կայ, պիծիմ կաշայ, կաշայ,
 ճանչնայ որ իրեն աներձագն ա. Բարով, բարով, կասայ: —
 Ասժու բարին: — Դու իսանի ի՞նչ ման կու գաս: — Է՛,
 իշթայ, իսման իսման բանի համար եկած ինկած իմ:
 Հանայ ծոցէն քիսբաթն³, ցուց կու տայ իրեն: Մէկմ
 լաւ կաշայ ու կասայ. Աս օտով չեգտայ, մինակ իմ
 պիծի աղբայս գիտայ: Էնոր տեղն խրատ կու տան ու ճամբին:

Տղէն կերթայ պիծի քրոջն ալ գտնու փեսին հետ.
 շատ սիրով նե կառնուն⁴: Վայ նստին իրար կարօտն
 կառնուն, ետեւ տղէն կասայ փեսին. իսման իսման բանի
 համար եկած իմ, էմէն աշխարհք ման եկայ, մարդ
 չկայցաւ ասոր զօրութիւնն իմանալ. դու պալքի գիտիս:
 Փեսէն կառնու ձեռքն, մէմ լաւ վրէն ի վար կաշայ,
 միտք կէնայ ու կասայ. Ասոր տէյն հոգ չա, դու ալ
 չես կայնայ երթալ. չուքի ասոր տիրոջ հոգն սրուլե ա,
 չես կայնայ նէն անցնիլ. պէտք ա մէ լաւ ձիմ հեծնուս,
 քառսուն չիպուղ էնոր զայնուս, էման զայնուս, էման
 զայնուս, որ ձին փրփրայ ու թեւէյն դուս գան, օդէն
 Ֆղայ⁵, կանցնի տիրոջ հոգին մէջ:

¹ Ժժմուկը, կենդանիք, գեռուկը: — ² խթխթալ, տեղէն շարժիլ:
 — ³ քիսբաթ, պատկեր: — ⁴ նե առնուլ, ընդունիլ: — ⁵ ֆղալ, թռչիլ
 արագ (թռչնոց):

Տղէն նստի ձիուն վրայ, քառսուն ղամչին¹ ձիուն որ կու տայ, ձին օրն կեղնայ, թեւ կառնու, թռչի կերթայ սրուի քէօսին ղունաղին² մօտ կակնի: Չիէն վար կիջնու, կաշայ որ դուռն ապանմ³ եւ ղոջմ⁴ կապած ին. աւլաւնին առջեւ խոտ կար, ղոջին առաջն ալ միս. միսն վեր կալնու՝ ապանին առաջ ձգայ, խոտն ալ ղոջին առաջ ու ինքն նե մօնու տունն: Քէօսէն նոր պառկած էր. առ մէմ որ պառկիր ո՞չ, օխտ օր քուն կընիր: Հող տեսաւ մէ աղջիկմ, շատ ոունտ, իրեն ման եկածն էր. քիւբաթն որ հետն բերած ունիր, իշթայ ատորն էր. քառսուն օրէն քէօսին հետ կարգուիր պիտի, համայ ինքն կուգէր՝ որ իրեն խալողմ ընիր: Տղէն աղջկան հետ խօսի ու կասայ. Էս քեզի իս տեղէս խալսիմ պիտի: — Դու ինծի չես կայնայ խասլել, կասայ աղջիկն, հողայ քէօսէմ կայ, իրեն էմէն բանն սրուի ա: Թէ որ կուգես ինծի խասլել, անկա՞՞ էրա. վար գումն ձիմ կայ առաջն միս, ղարլանմ⁵ եւ ապանմ կան առաջնին խոտ. դու գնա էտնց ղարմանին⁶ փոխա, ձին քեզի ինչոր մուրատ կուգես կու տայ:

Տղէն կերթայ նե մօնու գումն, ձիուն առջեւէն միսն կառնու՝ ապանին ու ղարլանին առաջ ձգայ, խոտն ալ տանի ձիուն առաջն: Չին մէկէն ի մէկ խօս կեղնայ. Այ ինսանօղլի, կասայ, ի՞նչ մուրատ կուգիս ինծիմայ: — Ես իսքան տարի ման եկայ, իմ խնդրածս գտայ, հիմի չիմ գիտել թէ՞ ի՞նչո ազատիմ: — Ես երսուն տարի իմ տիրոջս ծառայած իմ, հիմի ի՞նչը էնոր կոխիմ. համայ դու որ ինծի սէր, լաւութիւն ու բարութիւն

¹ Ղամչի, խարաղան: — ² Ղանաղ, բնակարան: — ³ Ասլան, առիւծ: — ⁴ Ղոջմ, խոյ: — ⁵ Ղարլան, վագր: — ⁶ Գարմոն. անամնոց կերակուրն: — Օղուանք, կօփու ապուր: — Լակլակել, շան կերակուրն:

ցուց տուիր, որ ես անօթի, իսքան վախտ աչուխ դուս էկած էին, ես ալ քեզի մէ լաւութիւնմ էնիմ. Գնա տունն, քէօսին թարաքն¹ մէ քայմ կայ, մէ սանտիյմ² եւ մէ պիծի շուշէմ ջուր, ատոնք հետդ առ, ձիուդ հեծիր ու փախիր: Չին ալի կասայ տղին. Իտա ջորուդ կը տեսնուս, առ քէօսին խասպար կէնայ, ետեւէդ կու հասնի. դու լաւ աշա, տեսնուս որ ետեւէդ եկաւ, դու քայն ետ ձգա, գուռ³ քար կտրի⁴, էն ջարդայ ու կու գայ: Դու աշա, թէ ալի կու գայ, սանտիյն ետ ձգայ, մարի դառնայ, էն ջարդայ կանցնի. դու շուշին ջույն ետ լից, ծով կու դառնայ. դու կանցնիս կերթաս քու հողդ, էն ալ քեզի չի անցնի: Ծնորհակալ կընի տղան ձիուն ու շուտ կերթայ թարաքին քայն, սանտիյն ու ջրով շուշէն վեր կալնէ, նստի իրեն ձիուն, աղջկան ալ գաւաղն⁵ կառնու, օձն ղամչի կէնայ, փախչի տա փախչի:

Կանցնի իրեք օր, քէօսին թօփալ ջորին կիմանայ եղածն, էման խրինջայ, էման խրինջայ, էման ոտուին կունտեիքին⁶ զայնու, որ քէօսէն ձենէն ու դբդբունէն զայթի, վեյ թռչի, կաշայ որ աղջիկն չկայ. կու գայ գումն, ձիուն, ապանին ու ղարլանին նեղուորի կու թէ՞ ուր ինծի խասպար չէիք էնել: Էնոնք խօսեցան. Մենք, ասին, իսքան վախտ անօթի ու ծարաւ կենալով՝ աչուրն իս դուս էկած էին. էն տղէն որ մեզի աղէկութիւն նիս դուս էկած էին. էն տղէն որ մեզի աղէկութիւն էրաւ, մենք ուր իրեն ճանապարհ խրատ տայինք ոչ: Քէօսէն նեղուորի շատ ու թրքանայ⁷, համայ ի՞նչ էնէր. նստի թորալ ջորին ու ետեւնուցէն հասնի ղորղոշունի

¹ Թարաք, տան կամ սենեկի մէջ սարքուած տախտակ, վրան բաց: — ² Սանտի: — ³ Գուռ(քար), ապառաժ: — ⁴ Կտրիլ, դառնալ: — ⁵ Գաւաղ, ետեւն նստելու տեղը: — ⁶ Կունտեիք, գոմին տակն հաստ տախտակներ, որոնց վրայ պառկին կենդանիքն: — ⁷ Սաստիկ բարկանալ:

պէս: Վեց սահաթ կերթայ չի երթայ, քիչ մնայ որ դեւին ձիուն ժմնայ¹: Մէմալ ձին խօսի ու կասայ տղին. Ինսանողլի, ետ աշա հայայ, քէօսէն եկաւ: Տղէն հէմէն քայն ետ² ձգայ, գուռ քար կտրի չոյս բոլոր. քէօսին ջորին ջարդայ ու կանցնի: Տղէն կաշայ որ չիլնի, սանտիյն ետ ձգայ, ետի դինն փիթուն մարի դառնայ. ջորին էն ալ զայրաթով կտարայ ջարդայ կանցնի: Էն ժուժ տղէն շուշին ջույն ետ ընայ, մէմալ ետեւն ծով դառնայ. ինչը որ ջույն ետ ընուլ չի, մէ կաթ իլմ ալ իրեն առաջն կինկնի. մինչուկ որ ինքն պիծի կէօլէն³ անցաւ չանցաւ, քէօսէն եկաւ անցաւ իրեն, մէ կաթմ⁴ ալ մնացած էր դեւին հողն կոխելու. հէմէն թուրն քաշայ՝ զայնու սրպանայ տղին, կտոր կտոր կէնայ, ընու խուրձին, ձիուն վրայ ձգայ, զամչիմ ալ զայնու օռուն, հայտէ. ինքն աղջկան կառնու կու դայ տունն:

Էն ձին կերթայ կերթայ, աղուէս դեւին գուռն կակնի, տղին փեօսին: Տղին քոյն դուս կեխայ, կաշայ որ ձին եկաւ, աղբայն չեկայ ու հապուկային մէջէն արուն պլայ⁵, կու լայ մաղկտի, կասայ. Բանոր երթամ, աղբայս սրպանած ունին: Իրեք դեւեյն մօտ⁶ կընին կու գան թէ՛ ի՛նչ էնին: Պզտիկն կասայ կնկան. Դու կայնան իտոր անդամին իրար մօտ դնել էմէնն իրեն տեղ, միան մնին, ջին ջլին: Էն էման որ կէնայ, մեծ դեւն շուշիմ դեղ կառնէ, փետուլով մարնուն քսայ. յօդեյն իրար կպչին, կըլնի ռունտ մեռել. դեղմ ալ որ խմցնու, տղէն վեր կենայ կակնի, իրենց հետ հաց կուտայ. ու քոյն խիստ խնտայ ու ճօշանայ:

¹ Երթալ հասնի: — ² Ետեւն ձգել: — ³ Լիճ: — ⁴ Կաթ, բլուր: — ⁵ Պլալ, ճլալ, հոսել: — ⁶ Մօտ ինիլ, ժողվիլ. մօտ էնել, ժողվել:

Դեւեյն խորհուրդ կէնին թէ՛ մինչուկ որ քէօսին սրուն չիմացուի, աս բանն չէ կարելի: Տղին կասին. Դու ալի գնա առջի ճամբով, քէօսէն քուն կըլնի, դու աղջկան ասա որ նէ ուտայ նէ խմայ, նէ հետն խօսի, մինչուկ որ սրուն իրեն չասայ: Տղէն կերթայ, աղջկան էման կասայ ու ինքն դուս կեխէ: Բէօսէն զարթի, կաշայ որ աղջիկն տխուր ա. Դու ի՞նչ եղար, կասայ էնոր, նա կուտես, նա խմես... հալպաթ դու ի՞նչ եղար: — Զի՞գտես ըմպայ, ես մէ բանմ կուզիմ քեզմէ, քանի որ մենք երկուքս մէկ պիտի ընինք, իրար ընկեր պիտի ընինք, առանց ասոր չիլնի: — Է՛, ի՞նչ կուզես, ասա: — Ես կուզիմ որ քու սրուդ, քու հոգիդ, քու ուժդ ինձի ասես: — Բա՛, չէ, չէ, ատ ի՞նչ կարելի բան ա: Աղջիկն որ պոլ զօրեց, տեսաւ որ չիլնի քէօսէն, ասաց. Իմ սրուս, իմ հոգիս տի՛հա օտին թարաքն ա, ղու՛թիմ կայ, էնոր մէջն ա. բաց, կարմիր քայմ կայ, էն ալ բաց, պիծի ճ՛նձղուզմ կայ մէջն, իմ հոգիս էնոր մէջն ա. էհէն ասեցի: Աղջիկն չի աւտալ, գիտայ թէ՛ սուտ ա. մէ օյմ որ քէօսէն քուն կըլնի, կերթայ ղու՛թին բանայ, ճ՛նձղուզին ճիտէն¹ պիծիկմ իրար կու տայ, ետեւ կու գայ կաշայ որ քէօսէն կէսմ մեռնելու դուռն հասած ա, կիմանայ որ շիտակ ա:

Կանցնի երկու օր, մէմալ կաշայ որ էն տղէն առջի հեղի պէս ձիու վրայ արծուի լման Ֆղալով² հասնի իրեն մօտ կակնի. քէօսէն լոկոր³ պառկած էր: Աղջիկն տղին կասայ թէ՛ Էմէն բան իմնացած իմ քէօսին: Կերթայ ղու՛թին⁴ բանայ ճ՛նձղուզին ճիտն իրար տալուն պէս՝ սատկի:

¹ Ճիտ, վիզ, պարանոց: — ² Ֆղալ, սրանալ: — ³ Լոկոր, գետնոր: — ⁴ Ղու՛թի, տուփ:

կերթան քէօսին մօտ, կաշին որ պաղած, չորցած պրծած
 ա: Կերթան գուճն օրայ, քէօսին ձին խօսի ու կասայ.
 Քէօսին սրպանեցիք, չէ, լաւ էրիք. իտա ջորուդ ալ մին-
 չուկ օր չապանէք, չինի. ատոր սըռն ալ էն ղութուն
 մօտ ուրիշ ղութիմ կայ, ղութուն մէջ սեւ քայմ կայ,
 քարին մէջ սեւ ազաւամ կայ, էնոր հոգին ատոր մէջն
 ա. ատոր ալ ձիան իրար տուէք, ջորին սատկի. ու հիմի
 ղարլանին ու ալանին զինձիւնին կտրեցէք, լուր կեցէք
 երթան, ա'լ օչինչ չին էնել. դուք ալ աս երկրէս հե-
 ուացէք, դու ինծի հեծիր, աղջիկն ալ քու ձիուդ հեծ-
 նայ, ելնինք ու փախչինք: Տղէն էման կէնայ. կու գայ էն
 աղջկան հետ իրեն իրեք դեւ փեսենուն մօտ, հուն տուն
 տեղ կըլնի ու էն ձին ալ էմէն մուրատ կու տայ իրենց:

ԺԸ.

ՈՒՇԱՊ ԱՂԶԿԱՆ ՆԷՔԵԱԹՆ

Մէ գեղիմ մէջ մէ մայմ կըլնի, իրեք մանչ կու-
 նենայ, համայ հէչ աղջիկ չունիր: Մանչէյն մեծնան,
 կեղնին կերթան ղուրպաթն փարայ վաստկելու. տարուէ
 տարի կու գային, կերթային: Համայ ի՞նչ էնիմ որ, մօյն
 սիյան հէչ տեղն չէր, լաց ու օղբ ունիր իժիր ու կասէր.
 Տէր Աստուած, ո՞ւր ինծի դու մանչ պոլ տուած ունես
 ու աղջիկ հէչ տուած չունես. ինծի մէ աղջիկմ տու:
 Աման կասայ ու փառք չի տայ Ասծու թէ՛ Տէր, դու
 գիտես, քու կամքովդ ըլնի թող:

Աստուած կիմանայ աս կնաջ ինդրուածքն, մէ աղ-
 ջիկմ կու տայ, համայ ուշաի ձինս: Տղէն որ մէ տարե-

կան կըլնի, մօյն ծիծն դուս քաշայ, կուտայ: Մայն կա-
 սայ. Կե՛, օրդիս, կե՛, մէ ծիծս ալ քեզի համար ա:
 Իրեք տարեկան որ կըլնի, մէկալ ծիծն ալ դուս քաշայ,
 կուտայ: Տաս տարեկան որ կըլնի, մէ օյմ՝ մանչէյն դուս
 երած էին, կըլնինի մօյն վըէն ու փիթուն կուտայ, մէկ
 օսկոյնին մնան կու: Մանչէյն մէմալ կու գան կաշին որ,
 մօյն կերած ունի աղջիկն, ա'լ նե չին մանուլ, փախչին
 ու փախչին, կերթան ղուրպաթն ալ գալ չին:

Կանցնի մէ տարիմ, մեծ աղբայն կասայ. Մէմ եր-
 թամ աշիմ թէ՛ մեր քոյն ի՞նչ եղաւ: Կու գայ նե մանու
 տունն, քոյն սիրով դէմ կենայ, ձիան¹ փատթուի, տեղ
 կէնայ, վայ նստին: Բոյն կասայ. Ես երթամ ջույն²,
 դու հացդ կե: Աղբայն միտք կէնայ միտք կէնայ,
 կասայ. Ի՞նչ էնիմ, ներ երթամ, աս ինձ ալ կուտայ:
 Ո՛վ Տէր, կասայ, աս ի՞նչ ծանր լուծ³ տուած ունես

¹ ձիտ, վիզ, պարանոց: — ² ջուր բերելու երթալ: Փատի գնաց:
 — ³ Լուծ, երեք արշին երկար փայտ, որուն երկու ծայրերն զոյգ մը ծա-
 կեր կան: Հարօր, արօր. ա. Համձող, հինգ արշին երկայն ձող, որ արօրին
 գլխաւոր մասն կը կաղմէ. բ. Մած, արօրին վարի ծայրէն անցած փայտ,
 որմէ երկրագործն կը բռնէ վարելու համար. գ. Առատան, ամուր փայտ
 որածայր, արօրին վարի մասն, որ հօղն կը պատուէ. դ. Խոփ, հաստ սրա-
 ծայր երկաթ, որ առատամին ծայրն անցուած է. ե. Թուր, այն ամուր
 փայտն, որ առատամն ու համձողն իրար հետ կը բռնէ. զ. Թուրաղբար-
 քիչ մը փոքր, որ թուրին քով նոյն ծառայութիւնը կը մատուցանէ.
 է. Աբբաւ, թռչնոյ ձեւ փայտ, որ թուրին վերի ծայրն հաստատուած է
 ամբութեան համար. ը. Կանտրիւ, փայտե օղակ, որ փոքր փոկով մը լծին
 անցած մէջտեղէն կը կապուի արօրին հետ. թ. Մալիւ, բարակ փայտ մը,
 որ անցուած է արօրին ծայրէն կանտրիւն բռնելու համար. ժ. Սամիք,
 կեռ ամուր զոյգ փայտեր կամ երկաթներ, որոնք կանցնին լծին ծակերէն.
 եղան պարանոցն կապելու համար. ժա. Սամոտեք, թեռ կամ կանեփ,
 որով սամիներուն վարի ձոթերն իրար կը կապեն. յբ. Գնչանոց, ուռիէ
 գործուածք, որով եզներուն գնչերն կը կապեն կալի մէջ որան չուտելու
 համար, յգ. Փոկ, կաշիէ ոլորուն հաստ չուան, որ լուծն կամին հետ կը
 կապէ կալին մէջ. յդ. Մոկոշ, ձեռքի թեթեւ աման, կալի կամ տան մէջ
 ադր կամ գախ(չիւղ) վերցընելու համար:

ինծի, դու ինծի խապա էմէն չարէ: Մէ բանմ միտքն կինկնի. վեր կենայ, մէ շարվայմ մոխրով լըք ընայ ու տանի առէքէն¹ կախ կենայ ու դուս թռչի դուռնինի: Աղջիկն կու գայ ջրէն, ամիքն² վայ դնայ, կաշայ, աղբայն չեկայ. վեր կաշայ որ, առէքէն կախուած ա. ինչդ որ մէմ վէյ թռչի խածայ մոխիյն բացուի, լըուի աչուին, քորանայ, վայ կինկնի:

Պահմ ետեւ աղբայն կու գայ, կաշայ որ, քոյն քորացած ինկած ա, համայ ալի վախենայ: Ասոնք իրեք շուն ունէին, էնոնց որ կանչէին ո՛չ, ուր տեղ ընային, իրեք աւուր ճանապարհ ալ թող հեռու ընային, կիմանային, հասնէին, կու գային: Տղէն կանչայ էնոնց ու կասայ ամուր ձէնով.

“Օ՛չ, հասան,
Գեակ ու պասան³,
Քու տէյդ կերան,
Մէջն խորիսան⁴.”

Ինչդ որ աս կասայ ու չի կայծակի ըման հասնին չնէյն, կու գան մօտն կակնին: Իզին կենայ էնոնց, վրայ թափին, էն ուշապ աղջկան բզկի բզկի, փետ փետ կէնին ու լափին: Ասով էն գեղն էն ուշապ աղջկանմէ խալսեցաւ ու իրենք հանգիստ վայեցին:

¹ Առէք, տան մը ձեղուն: Բ. նշանակ. բերնի քիմք: — ² Ամիք. ջրոյ ամաններ: Ջրկիչ, գործի, որով ամիքն կը վերցնեն ուսի վրայ: — ³ Պասան կամ կուտուն, փոքր շան անուն: — ⁴ Խորիս կամ խորիսան: եղէ, այլերէ եւ մեղրէ շինուած, գոր խմորեղէններու մէջ կը դնեն:

ԺԹ.

ՏԱՄՂԱԼԻԻՆ ՆԷՔԵԱԹՆ

Մէ քաղքիմ մէջ կար մէ օրբեւարի կնիկմ, մէ մանչմ ունիր անուն Չագոյ. աս մանչս էմէն օր ոյսի կերթար, մէ բանմ բերէր ու էնով կապրէին: Ատ քաղքիգ մէջ ալ մէ թագաւոյմ նստիր, իրեք աղջկ ունիր, մանչ հէչ չունիր:

Մէ օյմ աս աղէն ալի կերթայ ոյսի: Ճամբէն էման ծարւի, էման ծարւի, ասելով չենի. կու գայ մէ հորիմ մօտ, համայ խորունկ ա, խմել չեկայնայ, մէջն ի վար նե մօնու, կիջնու ջրին քով. տեսնու որ, մէ մեծ գեւմ նստած ա, մէկ ծնկին վրայ ունտ աղջիկմ կար, մէկալ ծնկին վրայ ալ մէ գորտմ. առջեւն ալ ինչոր ասես կար, արծաթ մի կասես, օսկի մի կասես, արմաս, ակինթ, գոհար ու էմէն բան, մարդու գլխով ալ լըքլըքն էր: Դեւն կասայ մանչուն. Ինսանօղլի, իսոնց ո՛յն ունտ ա, լաւ ջուղապս տու, դէ չէ քու գլուխդ ալ իսոնց պէս կերթայ: Տղէն միտք կէնայ միտք կէնայ ու կասայ. Ռունտն ի՞նչ իկայ, ինչոր մէ մարդում սրտին դուր կու գայ՝ ունտն էն ա: — Է՛, լաւ ջուղապ տուիր, տէ ուզա ինծիմէն, ինչ մուրատ որ կուզես՝ կու տամ: — Զու սաղութիւնդ կուզեմ, ուրիշ օչինչ: — Երբոր էման ա, էհէն քեզ իրեք հատ մաղ, կարմիր, ճերմակ, սեւ. ատով քու ուզածդ ճարես, մուրատիդ հասնես: Տղէն շնորհակալ կընի գեւին ու դուս կենայ:

Դուս որ կենու՝ մէ մարդմ բաստ կու գայ իրեն, կասայ. Իժով պապակած իմ, մէմալ ես իջնում հոյն, ջույ խմիմ: Մի՛ իջնու, կասայ իրեն տղէն, թէ չէ չես

կայնայ դուս գալ: Էն մարդն անկաճ էրաւ ոչ, նե մտաւ. էն տեղ դեւին թայս ջուղապ դարձնայ, կը մեռնի: Ինքն էն կէտուն կարմիր մազն դուս հանայ, կանչայ. Կարմիր ձի, մէմալ կաշայ որ, այեարըն ձիմ՝ աչուին կրակ ու բոց կտրած, կու գայ առջեւն կակնի. նստի վրէն ու հայտէ: Էման կերթար, էման կերթար որ, երկնուց երեսէն հաւքի¹ լման Ֆղար². կու գայ, կու գայ, թագաւորին զունդին մօտ կակնի. ունտ պաղչէմ ունիր բանձր որմով պատած: Էն տղէն ձիով մէ երկու հեղ կերթայ կու գայ, կերթայ կու գայ, էման մէմ վեյ թռչի որ, որմէն նաս կանցնի, պաղչէն տակն ու վրայ կէնայ, ինչ որ մոլ³ ու ծաղիկ կային ջարդայ փչացնայ. տէր որ թագաւորին ծառէնին հասնին՝ ինքն ալե ամուր նէն թռչի որմէն, փախչի կերթայ. մէ մարում⁴ մօտ վար կիջնու, ձիուն զամէիմ գայնու, կասայ. Հայտէ, դու գնա քու տեղդ. ինքն դաւաճոխն բէջքն⁵ երկու կաքաւով կու գայ տունն վայ նստի:

Կանցնի երկու շաբաթ, թագաւորին պաղն ալե առաջ կու գայ: Տղէն ցոսի կենայ, չօլմ⁶ որ կու գայ՝ կակնի, ճերմակ մազն դուս հանայ ու կու ճուայ. Ճերմակ ձի: Մէմալ կաշայ որ ճերմակ ձիմ սարքով կու գայ մօտն կակնի. հեծնու, կերթայ թագաւորին պաղն տակնու վրայ կէնայ առջե հեղու պէս. ինքն ալե դուս թռչի, փախչի կու գայ տունն: Մէկալ ցոն ալ սեւ ձիով կու գայ ալե էման տակնու վրայ կէնայ ու փախչի: Թագաւորին իրեք աղջիկնին ալ վերեւանց կաշէին էն պահուն. համայ պիծի

¹ Հաւք, անգղի նման թռչուն: — ² Ֆղալ, սրանալ թռչնոց: — ³ Մոլ փոքր մտաղ ծառեր: — ⁴ Մայրի, անտառ: — ⁵ Բէջք, ուսին ու թեւին մէջն: — ⁶ Չօլ, անպատ:

աղջիկն լաւ մտիկ կու տայ, տեսնու որ, ձիանն ջոկ ջոկ¹ էին ու վրէն նստող մարդն մէկմ էր:

Ասոր վրայ քիւմ վախտ կանցնի, աղջիկնին թագաւորին իրենց հօյն իրեք հատ խնձոր կու զրկին, մէկն պոլ հասած, մէկն ունտ զայտով² հասած, մէկն ալ պիծիկմ հասած էր: Թագաւորն խնձոյնին կառնու, կիմանայ որ աղջիկնին կարգուիլ կուզին. մօտ կէնայ բոլոր մեծամեծնին, իշխաննին, փաշէնին: Մեծ աղջիկն ու միջնեկն կնոնցմէ մէմէ հատ կու հաւնին, իրենց նշալու կէնին. թագաւորն մեծ հայսնիք կէնայ ու երկուսին ալ կարգայ: Պիծի աղջիկն հէչ մէկին ալ չի հաւնի, իման մնայ. թագաւորն պոլ զօր կէնայ³, չիլնի: Հօյն կասայ. Դու ալ ժողովուրդ ունես, փիթուինին ալ կանչա, ես կնոնցմէ ձարիմ⁴ կու մէկմ: Թագաւորն մէկալ ցոն իզին կէնայ, ինչքան ժողովուրդ ունիր քաղաքն, մօտ կէնայ, իրեն քով բերել կու տայ, մէմէկ մէմէկ անցնել կուտայ: Բոլոյն անցան, էն վերջ մէ խեղճ թօբալ մարդմ եկաւ. աղջիկն ձեռքն էնոր վրայ դրաւ, ասաց. Իմ ուզածս աս ա, դուք ինչ կուզէք՝ էրէք: Թագաւորն ու փեսենին խնտան, համայ ինչ էնէին, իրեն կամեցածն էն էր. մեծ ուրախութիւն ու քէֆ էրին ու էնոր ալ կարգեցին:

Օրին մէկն թշնամին եկաւ քաղաքն պատեց, շատ մարդիկ զարկին ու շատ թալան էրին ու գնացին, թագաւորն օչին չիկայց էնել: Անցաւ երկու օր, ալե եկան. թագաւորն ասքեարն հանեց, փեսենին զլուխ դրած՝ դէմ զրկեց. գնացին, համայ կղկղալով⁵, պիծի փեսէն ալ հետուին, թօբալ⁶ ձիմ հեծած՝ ետեւնուցէն կերթար:

¹ Զոկ ջոկ, ջոկել, զանազան: — ² Լշանակ: — ³ Ստիպել: — ⁴ Գաննել: — ⁵ Կղկղալ, սաստիկ դողալ: — ⁶ Կաղ:

Մէկալ փեսէնին ծիծաղէին էնոր վրէն ու կասէին. Հա, դու մէկդ պակաս էիր: Իրար որ մօտենան՝ մեծ կռիւմ կրնի. էն պիծի փեսէն կերթայ թայնէմ¹ կանցնի, իրեն ձին ետ թողու, կարմիր մազն դուս հանայ, կասայ. Կարմիր ձի: Մէմալ կաշայ որ, էն իրեն առջի ձին եկաւ կակնեցաւ. նստի վրէն, սուրն կառնէ ու քշայ թշնամուն մէջնինի. էման ջայդայ, էման ջայդայ, էման ջայդայ որ, Աստուած² անփոյձ պէհայ, փիթունին սրպանայ, ցիրուցան կէնայ, հետ³ դնայ ու քաղաքն խասլայ. կու գայ մէ մարում մօտ վար կիջնու, էն հրեղէն ձին իրեն տեղն կու ղրկայ ու ինքն ալ մէ թօթալ ձիւմ նստի, կու գայ տունն: Մարդ չիմանայ թէ էն հրեղէն ձիաւորն վոյլ էր: Կանցնի մէ շաբաթմ, ալ թշնամին կու գայ. դէմ կիշին, պիծի փեսէն ալ էն ղայտով ճերմակ ձի նստած էնոնց փիթունին զայնու, հետ դնայ կու: Տունն որ կու գայ, կինն էնոր կասայ. Քո՞, դու մէ հնարքմ ունես, համայ ինծի ասել չիս: — Իմ հնարքս էն ա, որ մարդ չիգտայ. թագաւորին պողէն զայ էնողն ես իմ, թշնամուն երկու հեղ հետ դնողն ես իմ, դեռ պոլ բան ալ էնրմ պիտի, ետեւ⁵ կասիմ քեզե, հիմի չիմ ասե:

Մէ օյմալ թագաւորն կու հիւնդնայ: Հէքիմն կասայ թէ Ասլանի⁶ կաթն դեղ ա թագաւորին, խմայ օրայ լաւնայ: Թագաւորին փեսենին ասքեարն առած՝ տռաջ կանցնին ասլան օյսալու, համայ ում⁷ ափն ինկած էր: Մեծ մարուն որ մօտիկնան, ասլանունն ձէնէն՝ սարեյն ու

¹ Մեկուօացած տեղ: — ² Աստուած անփորձ պահէ, մեր գլուխ չբերէ: — ³ Հետ դնել. փախցնել: — ⁴ Քո, մայրիկ կամ տէր, միայն կողականը գործ կ'ածուի: — ⁵ Ետեւ, վերջէն: — ⁶ Ասլան, առիւծ: — ⁷ Ում ափն ընկած ա = բերանդ ընկած ա էնել, չես կրնար:

ձորեյն փրէին, ու իրենց¹ լեղեստանն² պատուեցան ու իման շուարած մնացին: Պիծի փեսէն ալ խալլաթ կանցնի թայնէն³, սեւ մազն դուս հանայ, ճուայ. Սեւ ձի: — Մէմալ կաշայ որ, ձին եկած կակնած ա, նստի վրէն ու հա'յտէ. դուս կեշնայ, մէկմ երկու հեղ էնոնց բողյն պտուայ⁴ կու, էնոնց կասայ. Դուք ատման նստելով՝ օջինչ չէք կայնալ էնել. ինչոր կասիմ՝ անկաճ կէնէք, ես կերթամ բերիմ, ասլանին փոսթն⁵ ալ վրէն փատթած: — Հա', անկաճ կէնինք, ասեցին երգումով, դու գնա բե:

✓ Էն աղէն ձին դարձնու մարինինի. գնաց, գնաց, գնաց, մտաւ խուխուլիկ⁶ տեղունք. մէ քորմ⁷ րաստ եկաւ, տեսաւ որ ասլանն իրեն քոթիթներով⁸ թագնած⁹ ա: Հի, չի վախենայ. Հէ, ասլան, ինծի աշա, կասայ, թող ինծի, որ ես քու կաթդ կիթիմ ու քոթիթիդ ալ մորթիմ ու փոսթն առնեմ, ինծի պէտք ես: Էն կէտին ասլանն խօս կեշնէ ու կասայ. Դասնողլի, դժար բան ասիր, համայ ինչ էնիմ, քու ասածդ ընի թող. կաթս կիթա, առ, քոթիթիս ալ մորթա՛, փոսթն ա՛ռ, համայ հողայ ինծի մօտ չա՛, տար ինդուս մարինինի մորթա՛ ու ա՛ռ գնա, որ չի տեսնում: Մարդն շնորհակալ կրնի ասլանին, կաթն կիթայ, քոթիթին ալ կառնու կերթայ մէ թայնայ տեղմ մորթայ, քերթայ¹⁰, փոսթն հանայ, կաթի ամանին բողյն փատթայ.

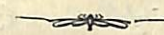
¹ Լեղին պատուեցաւ — չոր չորցաւ, սաստիկ վախեցաւ:
² Յոգնակի կաղմելու համար, ինչպէս կը տեսնուի, նին մասնին շատ կը գործածուի, երբեմն ալ աստան մասնին, ինչպէս՝ Ջորեստանն եկան, գինեստանն լիին, իրենց հոգեստանն կորուսին: Արշեստանն հաստ էին: Շուշեստանն կորեցան պիրատի:
³ Թայնայ, մէկգի: — ⁴ Պտուալ, դառնալ (անիւ): — ⁵ Փոստ, մորթ (այժու կամ ոչխարի): — ⁶ Խուխուլիկ, թաւ: — ⁷ Քոր, որջ (արջու եւ գայլու բնակարան): — ⁸ Քոթիթ, կորիւն: — ⁹ Թագնիլ, ետեւի ոտուններուն վրայ նստիլ: — ¹⁰ Քերթել, մորթն հանել (դանակով):

կաթին երեսն քաշայ, ընու մէ վխտիկմ¹, խտայ, նե ձգայ
 դաւաճոխն, ու տակի ջրոտն իման փոսթն փաթութած մէ
 խանիմ մէջ՝ կտռուու կու գայ: Մարիէն դուս կերնայ, կու
 գայ մարդկանց մօտ, կասայ. էհէն ասլանին կաթն բերի.
 չէք աւտայ, էհէն փոսթն ալ հետն ա. թէ իմ ուզածս
 կէնէք, ձեզի կու տամ, տանիք թագաւորին: — Ի՞նչ
 իկայ ուզածդ, ասեցին էնոնք: — Ես կուզեմ որ, իմ
 տամդէս² ձեր մէջէն երկու հոգւոյ վրայ զայնուամ, կընի:
 — Լաւ, զարկ. համայ ի՞նչ գիտէին էնոնք թէ՛ ում
 զայնու պիտի: Էն ալ կերնայ առաջ թագաւորին մեծ փե-
 սին ցուց կուտայ, կասայ. բայ էրէք խոր կռնակն: Բաց որ
 էրին՝ տամդէն զարկաւ ամուր: Ետեւ միջնեկ փեսին ցուց
 կու տայ, կասայ. Մէմալ խոր զայնուամ ու ալ հերիք ա:
 Եստ կամչնան, համայ ի՞նչ էնէին, ճար չիկար, խօսք
 տուած ունէին: Էսոր կռնակն ալ բանան. տամդէն զայնու,
 կասայ. Տէ էհէն կաթն, առէք գնացէք:

Ինքն ալի կերթայ մարին մտնու, ձիէն վար կիջնու,
 կասայ. Դու ալի գնա քու տեղդ, ուրտեղէն որ եկար:
 Թորալ ձին նստի, կու գայ խալպաթ³ տունն վայ նստի:
 Կիմանայ որ, թագաւորին դեղ չէ եկած⁴ ասլանին կաթն.
 կերթայ թագաւորին մօտ կակնի, կասայ էնոր. Ես ալ աս-
 լանի կաթ բերած ունիմ, պալքի իմն դեղ ա, վերէ⁵,
 մէմ իմն. վխտիկն հանայ, ուն⁶ կու տայ. էն ալ կտռուու
 խմայ: Մէկալ օյն կաշին, թագաւորն լաւցած ա. պիծի
 փեսին խալպար կէնին, կու գայ: Թագաւորն կասայ. Ուզ
 ինծիմէ, ինչ որ կուզես՝ կու տամ, թագաւորութեանս

¹ Վխտիկ, փայտեայ՝ խփով փոքր աման. — ² Տամդէս, կնիք. —
³ Խալպաթ, ծածուկ: — ⁴ Չէ եղած: — ⁵ Վերէ, վեր ել: — ⁶ Ուն տալ.
 գէմիննտալ. օստուր. Օստուէք. — ինծի, մեզ տուէք: Նէն անցաւ, անդին
 անցաւ. նաս անցաւ, ասդին անցաւ:

կէսն ալ ուզես՝ կու տամ: — Ես քեզիմէ օչինչ չեմ ուզե.
 սարայիդ մէջ երկու մարդ կան, իմ տամդէս էնոնց վրէն ա,
 էնոնց դու ինծի տաս, իմ ուզածս աս ա: Թագաւորն կար-
 մնայ՝, աշել կուտայ. տեսնու որ երկուան ալ իրեն փեսենին
 ին. սիյտն ցաւեցաւ շատ, համայ ի՞նչ էնէր, խօսք տուած
 ունիր: Էնոնց պիծի փեսին ձեռքն տուաւ ու իշխան էրաւ
 էնոր փիթուէին վրայ իրեն տան մէջ: Ետեւ թագաւորին
 տեղն նստաւ ու մեծ իմաստութեամբ կառավարեց ժողո-
 վուրդն:

Ի.

ԽԱՉ ՇԱԼԿՈՂ ՏՂԻՆ ՀԷՔԵԱԹՆ

Մէ գեղեմ մէջ կիրակի օյմ տէյտէյն քարոզ կու տայ,
 էման կասայ, էման կասայ, որ ժողովուրդն թունդ կենին.
 էման ճուայ, էման ճուայ, որ ժամին պատեյն ալ դողան,
 գիտես թէ՛ փլէին: Կասայ. «Որ կամի զըկնի իմ գալ, ու-
 լասցի զանձն, առիցէ զխաչ իւր եւ եկիցէ զըկնի իմ»: Վոյտ
 որ կուզէք իմ ետեւէս գալ, ձեր անձն ուրացէք, ձեր խաչն
 առէք ու իմ ետեւէս եկէք, կը զուրցէ Բրիստոս Տէյ մէյ
 Մաթիոս սուրբ աւետարանին մէջ, 35 գլուխ, 140 համար:
 Ու ուրիշ պօլ բաներ ալ կասայ. համայ փիթունն ալ
 զըլեինին քեաչայ² կապած ունէին, քարոզն ժամն մնաց:

Միևակ մէ տղէմ տասնուօխտ տարեկան, ժամէն կու
 գայ տունն, ոչ կուտայ, ոչ կու խմայ, ոչ ալ կու խօսայ:
 Հաղւերն³ կասին. Տղաս, դու ի՞նչ եղար, ի՞նչ իմացար: Օչ-

¹ Արմնալ, զարմանալ: — ² Չէին իմանալ: — ³ Հաղւեր, տան
 մարդիկն, տնեցիքն:

ինչ ջուղապ չի տայ, սալթ կասայ. Դուք տէյտէրին քա-
 ըողն իմացաք ոչ թէ, անկճնիդ բոլոր ունէիք կոխած թէ:
 Ու կերթայ խաչմ շինել կու տայ իրեն չափ, ու մու զին¹ զնայ
 ու ճամբայ կերնայ: Կերթայ, կերթայ, կերթայ, հասնի մ
 գեղմ, մութն² կինկնի. մէ տունմ մանու, մուսաֆիր կրնի,
 տէյտէրի տուն էր. վայ նատեյնուն, օտէն դոլին³, ոսուին
 լուանան ու հայն վայ զնին: Կերակուրէն ետեւ պոլ կու
 խօսին, տէյտէյն կասայ. Որդիս, դու իտման մէնց⁴ նոր
 ելած իս: — Երթամ պիտի ստեղծողիս գանում ու ինծի
 համար խելք ու միտք ուզիմ: — Ըմպայ ինծի համար ալ
 հայց թէ՛ ես իսքան օրու շաղի⁵ մէջ իմ, իմ ճայս ինչ կրնի:
 — Լաւ, Տէյտէյ, լաւ, ասիմ:

Էգուրնայ մութիմութ տղին ճամբին, պոլ ալ պաշայ⁶
 կու զնին: Տղէն շատ կերթայ, քիչ կերթայ, շատ կերթայ, քիչ
 կերթայ հասնի մէ զունաղմ⁷, մանու տուն. Բարեւ, կասայ:
 — Ասծու բարին, կասին: Հուն տեսնու մէ ջաղի⁸ պառու
 կնիկմ, կասայ. Մարիկ, չեղնիր աս իրկուն ինծի նե⁹ առ-
 նուս: — Չէ, օրդի, չէ, ես քեզն օրման¹⁰ նե առնում. օխտ
 հատ հարամի¹¹ զաւակ ունեմ, գան օրայ տունն, քեզն կու-
 տին, քաւէլ¹² քեզն դրան ետեւ աւել կնիմ, կամ թէ
 քեզն ալրի սնտուկիս ակն¹³ զնիմ ու պէհիմ: — Դու գի-
 տես, օրման որ կամիս, էման էրա: Ասման խօսէին, մէ մալ
 հարամիքն երեւցան, եկան նե թափեցան. նստան թուն-
 րին բողոյն ու քնթեյն վեր վեր քաշելով կասէին. Հողայ
 իանի հոտ կու գայ, իանի հոտ կու գայ: — Չէ, կասայ

1 Ումուզ, ուս: — 2 Մութն ընկնիլ, մթննալ: — 3 Գոլել, վառել:
 Գուլ ա թունտիյն, օտէն՝ սենեակն տաք է: Շէ՛ ա, սաստիկ տաք է (արե-
 գակն): — 4 Մինակ: — 5 Օլուշաղ, ընտանիք: — 6 Պաշար գնել, պաշար
 տալ: — 7 Ղունաղ, բնակարան: — 8 Ջաղի, վհուկ, ֆալճի: — 9 Նե
 առնուել, ընդունիլ: — 10 Օրման, ինչպէս: — 11 Հարամի, վայրենի, աւազակ:
 — 12 Քաւէլ, բայց եթէ: — 13 Ակն, աչք, սնտուկի մէջ բաժանու մներ:

պառաւն, ոչինչ չկայ. դուք իսքան վախտ սարեյն քաշ¹ կու
 գաք, ինծի բանմ բերած ունիք. բանմ ալ կայ նէ, իմ ա,
 պառկեցէք վայն: Էգուրնայ կերնին հարամիքն, կերթան իրենց
 եղունքն. տղին ալ ճամբութ² գնայ պառաւն ու պաշար
 օչինչ չի տալ, կասայ. Ստեղծողիդ տեսնուս օրայ ինծի հա-
 մար ալ հայց թէ՛ իմ ճայս ինչ կրնի: — Գլխուս վրայ,
 կասայ ու կանցնի կերթայ:

Մեւ կերթայ, կաժէ³ կաժ, ովիտներէ⁴ կանցնի. մէ
 գետմ բաստ կու գայ, կարմունջէն անցնիր պիտի. մէ մեծ
 ձուկմ գլուխն դուս բռնայ ջրին մէջէն, չի թողու անցնելու,
 կասայ. Ինսանողլի, նոր կերթաս: — Ստեղծողիս տեսնելու
 կերթամ: — Է՛, ինծի համար ալ հայց թէ՛ ես որ իսա
 ջրիս մէջ գիշեր ու զօր⁵ կենամ, իմ ճայս ինչ կրնի: —
 Լաւ կրնի, ասայ ու անցաւ զնաց:

Տղէն խաչն կռնակն՝ դէմ առաւ սարին. ձորէ՛ ձոր,
 սարէ՛ սար, քարէ՛ քար աղօթք կնելով զնաց: Հեռու, հեռու
 աշեց որ ողներու⁶ վրայ ինչրայ՝ որովայ⁸ կային նստած
 թամբի⁹ վրայ. վախեցաւ ոչ հէչ, զնաց կնոնց դէմ շիտակ:
 Ինոնք որ ասոր տեսան. փափսացին իրար մէջ. Էհէն մեր
 ոյսն¹⁰ եկաւ, կասայ մէկն: Մէկայն կասայ. Աս մեյն ա: Մեծն
 կասայ. Չէ, մենք ասքան վախտ ատման բան չունէաք տե-
 սած, միք դիպչել, դայ տեսնուէք թէ՛ ինչ իկայ: Եկաւ,
 եկաւ, մծտեցաւ տղէն կնոնց. բարեւ ձեզ, ասայ: — Ասծոյ
 բարին, ասեցին կնոնք ալ, դու իտման նոր ելած իս: —
 Ստեղծողիս տեսնալու կերթամ ես: — Երթաս օրայ մեզն

1 Քաշ գալ, պարպ ման գալ: — 2 Ճամբել, — 3 Կաժ, բլուր: —
 4 Օվիտ. հովիտ, սարերու վրայ ընդարձակ դուր տեղ: — 5 Գիշեր ցորեկ:
 — 6 Ուշ, սարերու գագաթունք: — 7 Տեսակ մը: — 8 Որովայ, մարդիկ: —
 9 Թամբ, սարի գագաթը քիչ մը դուր տեղ: Պառակ, զառիվայր: Փուլ,
 փիլած գէշ տեղուանք: — 10 Ոյս, որս:

համար ալ հայց թէ՛ մենք իսման ման գալով իսա սարեյս, մեր ճայն ի՞նչ ընի պիտի: — Գլխուս վրայ, ասաց տղէն ու նէն անցաւ գնաց:

Եւ իմ գնաց. իրկուն որ եղաւ, մէ քարիմ տակն ուղեց շուգն¹ անցնի ու պառկի: Վեր աշեց որ, վերի գէն մէ կուամ քարին գլուխն ճգնած ա, ասաց. Երթամ տեսնում թէ՛ էն ինչ կուս ա: (Աս կուսին՝ որ գիշեր ու զօր քարի վրայ ճգնած էր, Ասծուն² օյն երկնքէն մէ խնծոյմ կու գար, կուտէր ու աղօթք կէնէր. աս մանչուն եկած իրկունն երկու խնծոր զըկած ունիր Աստուած): Տղէն ելաւ մօտն, բարեւ տուին իրարու, վայ նստան. պոլ խորթեցին³: Պառկելու որ եղան, կուան մէ խնծոյն հանեց կիսեց⁴, մէ փառակն իրեն էրաւ ու մէկալ փառակն ալ տղին տուաւ, ասաց. Աստուած ինծի օյն մէ խնծոյմ զըկայ, աս իրկունն մէտեղ ուտինք: Ու մէկ խնծոյն պէհեց թէ՛ ուրիշ վախտ ուտայ: Էգուրնայ որ կենին, տղին կասայ. Մէմ ինծի համար ալ հայց Ստեղծողին թէ՛ ես որ իսքան վախտ իսա քարիս վրայ ճգնած իմ, իմ ճայս ի՞նչ ընի պիտի: — Լաւ կընի, ասաց տղէն ու ստտեց⁶:

Հեռու հեռու գնաց ալի, մէ վերոյ⁷ սարիմ գագաթն երեւցաւ, գլուխն երկնքն էր կցած գիտես թէ. էն սարին դէմ առաւ, պոլ գնաց, գլուխն հասնէր ու չէր՝ մէկ մալ մէ ծեր հարեւորմ⁸ դուս եկաւ, մէյ Տէյն, Աստուածն էր: Եկաւ եկաւ հասաւ իրեն մօտ. Բարեւ, տղէս, ասաց Տէյն, նոր կերթաս: — Ստեղծողես տես կերթամ: — Ե՛, ի՞նչ բան կուզես: — Ես որ իմ գեղէս ելայ, եկայ գիշեյն մէ տէյ-

¹ Շուգն անցնիլ, շգանիլ. — հովանաւորուիլ: — ² Ասծուն օյն, ամէն օր: — ³ Խօսակցիլ: — ⁴ Կիսել, կէս ընել: — ⁵ Տտտել, քայել: — ⁶ Վերով, բարձր: — ⁷ Հարեւոր, ախար, ծերունի:

տէրիմ տունն զունաղ եղայ, ինձ ասաց թէ՛ Ես որ իսքան օլու շաղի¹ մէջ իմ (քսանուհինգ հոգի էին), իմ ճայս ի՞նչ պիտի ընի: — Էնոր ասա թէ՛ Օրման որ դու մինչուկ հիմի իտքան օլուշաղի մէջ լաւ ապրած էս ու ալի էման ապրես ու մուսաֆիր² լաւ ընդունես, բոլոր տնովդ տեղովդ արքայութիւն կերթաս:

— Մէկալ օյ եկայ մէ տեղմ³, մէ պառաւմ կար, օլտ հատ հարամի³ ունիր, իրեն մանչեյն էին, ինձ ասաց թէ՛ ասման իմ ճայս ի՞նչ ընի պիտի: — Էնոր ասա թէ՛ դու քանի որ ատ հարամիքդ մօտդ պէհիս ու մուսաֆիր լաւ չիս ընդունիլ, քեզի իմ ձեռքս դժոխքի կրունկ⁴ պիտի էնիմ:

— Կու գայի, ճամբէն մէ կարմունձէմ պիտի անց կէնայի. մէ մեծ ձուկմ գլուխն դուս բռնեց ջրին մէջէն ինծի չէր թողուլ, ասաց. Երթաս օրայ Ստեղծողիդ տեսնելու, ինծի համար ալ հայց թէ՛ ես որ իսա ջուրիս մէջ իմ, իմ ճայս ի՞նչ կընի: — Էնոր որ մօտիկնաս, ոչինչ ասես ոչ, իտա բրովդ մէմ դողոշին⁵ չափա ու անցի գնա:

— Սարեյն օլտ հարամի դէմ⁶ ելան, ինծի դիպան ոչ ու ասին. Ստեղծողիդ որ տեսնուս, մեզ համար ալ հայց թէ՛ մեր ճայն ի՞նչ պիտի ընի: — Էնոնց ասա թէ՛ Բանի որ դուք իտա սարեյդ ման կու գաք, գողութիւն կէնէք ու ատ ձեր գործէն չէք վազ⁷ գալ, բոլորդ ալ դժոխք կերթաք:

— Եկայ տեղմ, քարի վերայ մէ կուամ ճգնած էր, ինձ ասաց թէ՛ Ես որ իսքան տարի իսա քարիս վերայ ճգնած

¹ Օլուշաղ, ընտանիք: — ² Մուսաֆիր, հիւր: — ³ Հարամի, վայրենի աւազակ: — ⁴ Կրունկ, գրան վարի կողմն սեմոց վրայ նստած: — ⁵ Գողոշ, գլուխ, անասնոց համար: Գաբ, բերան. Գունչ, երես, բերան: Չանկ, ձեռք, անասնոց համար. մարդու համար ալ կ'ըսուին անարգաբար: — ⁶ Գէմ ելնել, հանդիպիլ: — ⁷ Հրաժարիլ:

իմ, անօթի ծարաւ գիշեր ցորեկ աղօթք կենիմ, իմ հալս ի՞նչ պիտի ընի: — Էնոր ասա թէ՛ դու որ էն մէկ խնծոյն պէհեցիր, (ես երկուս զրկած ունէի), ու ընկերօջդ չտուիր ոչ, իտա քարէզ վար ընկնիս, փարչայ դիքեայ ընիս:

Տղէն, իր էմէն ասածն ընայուն, շնորհակալ եղաւ Ասծուն ու կամեցաւ ետ դառնալ: Է՛, տղէս, ասաց Աստուած, այ ուրիշ բան չունեն ասելու թէ: — Հա՛, ըմպայ ինծի համար ոչինչ ուզեցի ոչ. ես որ իսման տխմար, յիմար իմ, կարդունք չեգտիմ, իմ ճայս ի՞նչ կընի: — Գնա՛, ասաց մեյ Տէյն, ընի քեզի էմէն բան: Ատ ասաց ու ինքն աներեւութ եղաւ. տղէն առաւ ալի իրեն խաչն ու եկած ճամբով հտ դարձաւ տունն գայու:

Եկաւ, եկաւ, եկաւ, մէ աւուր մէջ բովեցաւ էն կուսին մօտ, բարեւ ասաց: Կուսն բարեւն ալ չկայցաւ առնուլ, մէկէն վար ինկաւ քարէն, դրբը դրբը, հազար փարչայ եղաւ, կորաւ: Վախեցաւ տղէն շատ. վար ինջաւ, ինկած տեղն ալ նէն աշեց ոչ ու գնաց տխուր իր ճամբէն:

Յորեկ եղաւ չեղաւ եկաւ հասաւ հարամից մօտ: Էնոնք մէկէն բուլուք¹ եղան ու ասին. Է՛հէն մեր մարդն եկաւ, աշինք մեզի համար ի՞նչ ունի ասելու: Բարեւ տուաւ տղէն էնոնց ու ասաց. Տէր որ² դուք իտա սարերէդ չեջնուք, ձեր փեշակէն³ վազ գաք ոչ ու գեղն երթաք տուն տեղ չընիք, բոլոյդ ալ դժոխք թափիք, կասեր մեր Ստեղծողն: Էնոնք էն կէտին⁴ տղին հետ իջան գեղն, տուն տեղ եղան ու բարի մարդիկ դուս եկան:

Կարմնջափն որ ինջան, էն մեծ ձուկն ալի գլուխն դուս բռնեց ջրէն ու ասաց. Է՛, Ստեղծողն ի՞նչ կասեր

¹ Բուլուք բլիւ, քովէ քով գալ ժողովել: — ² Տէր որ, մինչեւ որ: — ³ Փեշակ, արուեստ: — ⁴ Էն կէտին, իսկոյն:

ինձ համար: Տղէն հէջ խօսեցաւ ոչ, բրով մէմ հազուց¹ դողոշին ու նէն անցաւ գնաց:

Իրկունն եկան հասան էն ջազի պառւին տունն. հարամիքն խելօքցած, էման որ պառաւն ալ արմնցաւ թէ՛ խոնք ի՞նչ եղան մէկէն ի մէկ: Տղէն ասաց. Բո՛, Ստեղծողն քեզի համար իսման կասեր. Էնոր ասա թէ՛ քեզի իմ ձեռօքս դժոխքի կրունկ պիտի էնիմ: Պառաւն ձեռուին վեր բռնէ երկինքն ի վեր ու կասայ. Տէր, քեզի փառք, ինծի քու ձեռօքդ էրա ու ծրման որ կուզես էման էրա: Պառաւն որ ասման փառք տուաւ Ասծուն, դժոխքն չէ գնաց, ըմպայ³ արքայութիւն:

Մէկալ օյն տղէն ալի ինկաւ ճանապարհ. եկաւ բովեցաւ² էն մեծ գեղն, տէյտէրին տունն զունաղ եղաւ: Էնոր ասաց. Դու որ իտքան տարի իտքան օրուշաղով բարի ապրած իս, ալի իտման ապրիս, տնովդ տեղովդ արքայութիւն կերթաս, կասեր Ստեղծողն: Տէյտէյն փառք տուաւ Ասծոյ ու ա՛լ աւելի բարի ապրեցաւ իրեն տնով:

Էգուրնայ մութիմութ⁴ ելաւ տղէն, շնորհակալ եղաւ տէյտէյին ու ճանապարհ ինկաւ. մէ օրէն բովեցաւ իրեն գեղն: Սե մտաւ տունն վայ նստաւ. հազեյն ինդումով⁵ էին շատ: Ձէնն ելաւ, բոլոյն եկան թափեցան գլուխն, գեղին մարդիկն, կնկալքն ու տղաքն մօտ⁶ եղան, եկան էմէն դիաց, վրէն զաղ⁷ կու տային ու կասէին. Տեսնուք ի՞նչ գիտայ մեր տմոշն⁸: Աւետրան, Գործոց, Աստուածաշունչ եւ ուրիշ պոլ գրքեր բերին, էն ալ բոլոյն ջուրի⁹ պէս կարգաց ու տեսան որ գիր ալ գրէր առանց

¹ Հազուց, չափեց, զարկաւ: — ² Հապայ: — ³ Հասաւ: — ⁴ Հատ կանուխ: — ⁵ Ուրախ: — ⁶ Մօտ եղան, ժողովեցան: — ⁷ Զաղ կու տային, ծիծաղէին: — ⁸ Տմոշ, տխմար: — ⁹ Զուրի պէս կարգալ, վարժ կամ արագ կարգալ:

սորվել, արմնցան շատ ու մատուին¹ խածելով՝ գնացին իրենց տներն:

Ատ մանչն տուն տեղ եղաւ. Աստուած օրհնեց էնոր, բարի ապրեցաւ ու տնով գնաց արքայութիւն:

Տէր Աստուած մեզի էմէնքիս ալ արժանի էնայ. Ամէն:

¹ Մատուին խածեցին, խիստ ամբոյն:

Վ Ե Ր Զ

Յ Ա Ն Կ Ն Ի Ի Թ Ո Ց

	Երև
Ա. Գուն ընողներուն հեքեաթը	5
Բ. Ղազճի տղին հեքեաթը	7
Գ. Թագաւորին իրեք մանչերուն հեքեաթը	15
Դ. Օձին Առակն	19
Ե. Վիշապին հեքեաթն	22
Զ. Օքսուղ աղբոյն ու աղջկան հեքեաթն	27
Է. Ծերունիկին հեքեաթն	30
Ը. Օձին մեկալ առակն	33
Թ. Բուրտ աղջկայ հեքեաթն	35
Ժ. Աղուէսին հեքեաթն	38
ԺԱ. Մէ այպու հեքեաթմ	41
ԺԲ. Ճանսուղին հեքեաթն	44
ԺԳ. Աստուած գէշ դատաստան կարել չի	49
ԺԴ. Չէնկին ու փուխարայ դրկիցնին	51
ԺԵ. Թափակեօղին հեքեաթն	57
ԺԶ. Թեփահոգուն հեքեաթն	59
ԺԷ. Սըռլի քեօսին հեքեաթն	64
ԺԸ. Ուշապ աղջկան հեքեաթն	72
ԺԹ. Տամրալին հեքեաթն	75
Ի. Խաչ շալկող տղին հեքեաթն	81

3 24

«Ազգային գրադարան»

NL0349652

37300